

Journal of Linguistics

Dilbilim Dergisi

ISSUE SAYI 34
YEAR YIL 2020

Sahibi / Owner

İstanbul Üniversitesi / *Istanbul University*

Yayın Sahibi Temsilcisi / Representative of Owner

Prof. Dr. Hayati Develi

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul Türkiye /
Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul, Turkey

Sorumlu Müdür / Responsible Manager

Doç. Dr. Mehmet Gürlek

İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Dilbilimi Bölümü Bölümü

Ordu Cad. No: 6, Laleli, Fatih 34459, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 455 57 00 / 15960

E-mail: jol@istanbul.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iudilbilim>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed in

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.

2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,

İstanbul, Türkiye

www.ilbeymatbaa.com.tr

Sertifika No: 17845

1. EDEBİYAT – SÜRELİ YAYINLAR. 2. ORYANTALİZM. 3. DİLBİLİM.

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.

Statements and opinions expressed in papers published in this journal are the responsibility of the authors alone.

Yayın dili Türkçe, İngilizce ve Fransızca'dır.

The publication languages of the journal are Turkish, English and French.

Haziran ve Aralık aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.

This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published biannually in June and December.

Publication Type / Yayın Türü: Periodical / *Yerel Süreli*

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT

Baş Editör / Editor in Chief

Prof. Dr. Hayati Develi – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – develi@istanbul.edu.tr

Editörler / Editors

Prof. Dr. Nedret Öztokat – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – nedretoztokat@yahoo.fr

Prof. Dr. Nurcan Delen Karağaç – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – nurcankaraagac@hotmail.com

Doç. Dr. Murat Elmalı – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – melmali@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Yasin Taşdemir – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – yasin.tasdemir@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Abdullah Topraksoy – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – abdullah.topraksoy@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Alan James Newson, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Elizabeth Mary Earl, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Anaid Donabédian – Institut National des Langues et Civilisations Orientales, Paris, Fransa – adonabedian@incalco.fr

Prof. Dr. Hayati Develi – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – develi@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Heather Newell – Université du Québec à Montréal, Montréal, Kanada – newell.heather@uqam.ca

Prof. Dr. İclal Ergenç – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye – iergenç@humanity.ankara.edu.tr

Prof. Dr. Eva E. Csato – Uppsala University, Uppsala, İsveç – eva.csato@lingfil.uu.se

Doç. Dr. Kamil İşeri – Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye – kamil.iseri@deu.edu.tr

Prof. Dr. Nedret Öztokat – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – nedretoztokat@yahoo.fr

Prof. Dr. Nurcan Delen Karağaç – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – nurcankaraagac@hotmail.com

Doç. Dr. Selçuk İşsever – Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye – issever@humanity.ankara.edu.tr

Prof. Dr. Şigeru Yamada – Tokyo Üniversitesi, Tokyo, Japonya – sh_y@hotmail.co.jp

Prof. Dr. Yeşim Aksan – Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye – yaksan@mersin.edu.tr

Prof. Dr. Murat Elmalı – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – melmali@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Soner Akşehirli – Ege Üniversitesi, İzmir, Türkiye – soner.aksehirli@ege.edu.tr

Prof. Dr. Stefano Canalis – Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – stefano.canalis@boun.edu.tr

Prof. Dr. Thomas Schoenemann – Indiana Üniversitesi, Indiana, ABD – toms@indiana.edu

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Çevrimiçi Genel Sözlüklerde Tanım

Definition in Online General Dictionaries

Erdoğan BOZ 1

Tatar Sözlükbiliminde İki Dilli Sözlükler: Madde Başı Rusça Sözlükler

Bilingual Dictionaries in Tatar Lexicography: Russian-Tatar Dictionaries

Alina MİNSAFİNA 15

Yabancılar Türkçe Öğretiminde Eşdizimlilik: Bir Model Önerisi

Collocations in Teaching Turkish as a Foreign Language: A Model Suggestion

Bilge Merve KARADAĞ 27

On Borrowed Words and Word Borrowing System in Old Uighur-Chinese Borrowings in Old Uighur

Eski Uygurcada Alıntı Sözcükler ve Eski Uygurca-Çince Ödünçleme Sistemi

Murat ELMALI 57

Yayın Tanıtımı / Book Review

Hasan Dikyuva, Bahtiyar Makaroğlu, Engin Arık "Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı" Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara 2015, 352 s. 73 ISBN: 978-605-4628-84-1

Abdullah TOPRAKSOY 73

Editörden

Dilbilim dergisi dilbilimi konusunda Türkiye'nin en eski dergilerinden biridir. İlk sayısı 1976 yılında Prof. Dr. Berke Vardar'ın editörlüğünde İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Fransızca Bölümü tarafından yayımlanmıştır. 2015 yılına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransız Dili ve Edebiyatı eş güdümünde 33. sayısını yayımlayan *Dilbilim* dergisi 2015 yılından itibaren bir süre yayımlanmadı.

Dilbilim dergisi 2020 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dilbilimi Bölümü eş güdümünde yayıma yeniden başladı. Prof. Dr. Nedret Öztokat, Prof. Dr. Hayati Develi, Prof. Dr. Nurcan Delen Karaağaç ve Doç. Dr. Murat Elmalı *Dilbilim* dergisi Yayın Kurulu'nda yer aldı. Prof. Dr. Anaid Donabédian (Institut National des Langues et Civilisations Orientales), Prof. Dr. Hayati Develi (İstanbul Üniversitesi), Prof. Dr. Heather Newell (Université du Québec à Montréal), Prof. Dr. İclâl Ergenç (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Eva A. Csato (Uppsala University), Prof. Dr. Kâmil İşeri (Dokuz Eylül Üniversitesi), Prof. Dr. Nedret Öztokat (İstanbul Üniversitesi), Prof. Dr. Nurcan Delen Karaağaç (İstanbul Üniversitesi), Prof. Dr. Selçuk İşsever (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Şıgaru Yamada (Tokyo University), Prof. Dr. Yeşim Aksan (Mersin Üniversitesi), Doç. Dr. Murat Elmalı (İstanbul Üniversitesi), Doç. Dr. Soner Akşehirli (Ege Üniversitesi), Dr. Stefano Canalis (Università degli Studi di Padova) ve Doç. Dr. Thomas Schoenemann (Indiana University) *Dilbilim* dergisinin editörler kurulunda bulunmaktadır.

Tasarımını ve yayın ilkelerini yeniden belirlediğimiz *Dilbilim* dergisi Haziran ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki defa yayımlanacaktır. Şimdiye kadar kuramsal ve uygulamalı dilbilimi çalışmalarında alana önemli katkılar sağlayan dergimizin bundan sonra da nitelikli bilimsel çalışmalarla alana katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Prof. Dr. Hayati DEVELİ
Editör

Çevrimiçi Genel Sözlüklerde Tanım*

Definition in Online General Dictionaries

Erdoğan BOZ**

Öz

Türk sözlükbilimi literatürü, ağırlıklı olarak basılı sözlükler üzerine yazılmış yazılardan oluşmaktadır (Bk. Türk Sözlükbilimi Derlemi: <http://tsd.ogu.edu.tr/>). Elektronik sözlüklere ilişkin yazılar ise -yine aynı derleme göre- 2000'li yılların hemen başında yayımlanmaya başlamıştır. Bu bildiriye konu olan "tanım" ile ilgili yazıların neredeyse tamamı basılı sözlüklerle ilgilidir.

Türkiye'de çevrimiçi genel sözlük olarak bilinen belli başlı sözlüklerin hepsi (Güncel Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lügati, Ötüken Türkçe Sözlük, Dil Derneği Türkçe Sözlük) basılı sözlüklerin elektronik ortama aktarılmış biçiminden ibarettir. Dolayısıyla Türkçede orijinal çevrimiçi genel bir sözlükten bahsedilmesi mümkün değildir. Ancak eldeki bu sözlüklerin çevrimiçi genel sözlük olarak önemli bir ihtiyacı karşıladıklarını belirtmek gerekir.

Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında, Türkçe çevrimiçi genel sözlüklerin yapısal olarak önemli bir fark olmaksızın basılı sözlüklerin benzeri olduğu söylenebilir. Bu durumda Türkçe çevrimiçi genel sözlüklerde "tanım" konusuna ilişkin olarak uygulamadan -mevcut çevrimiçi sözlükler- hareketle söylenebilecek ifadeler, basılı sözlükler ile özdeş sayılabilir.

Bu bildiriye, İngilizce çevrimiçi genel sözlük uygulamalarından (Cambridge, Oxford, Collins, Macmillan, Merriam-Webster, Longman) yola çıkılarak Türkçe çevrimiçi genel sözlüklerdeki "tanım"ı oluşturan belli başlı bileşenlerin tespiti yapıp sözlüklerdeki çoklu ortam uygulamaları karşılaştırmalı olarak verilmeye çalışılacaktır.

Bildiriye izlenecek yöntemi şöyle özetlemek mümkündür: Çevrimiçi genel sözlüklerde "tanım"ı oluşturan temel bileşenlerden "tanımlanan" yani maddebaşı ile "tanımlayan" madde içeriği matematikteki tek bilinmeyenli denkleme benzetilebilir. Burada yapılacak olan, eşitliğin "bilinmeyen" tarafını "bilinen" taraf ile açıklamaktır. Bilinmeyi yani örtük olanı, sözlüğün hedef kitlesi ve amacına uygun olarak ama en önemlisi sözlüğün yapısal karakterinin (e-sözlük) bütün imkânlarını kullanarak açıklamaya çalışılmaktadır.

Basılı sözlük ile e-sözlük arasındaki doku farkı, basılı sözlükte imkânsız olan birçok şeyi imkânlı hâle getirmiştir. En başta, basılı sözlüklerde karşımıza çıkan tanımları yapılacak maddebaşları için kısıtlı yer sorunu tamamen ortadan kalkmıştır. Buna bağlı olarak sözlük kullanıcısının kod çözme yanında özellikle kodlama için ihtiyaç duyduğu uygulamaya dönük zengin malzemeyi sağlamada e-sözlükler öne çıkmıştır. Bunun yanında e-sözlükler, tanımlamada dilsel malzeme dışında çoklu ortam uygulamaları (çizim, fotoğraf, resim, video, emoji vd.) sunarak tanımları pekiştirici özellikleriyle kullanıcı ihtiyaçlarını büyük oranda karşılayarak kullanıcı dostu sözlükler olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Tanım, Çevrimiçi sözlük, Genel sözlük, Basılı sözlük

*Bu yazı, 17-19 Eylül 2018 tarihinde IV. Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin yeniden düzenlenmiş hâlidir.

**Sorumlu yazar/Corresponding author:

Erdoğan Boz (Prof. Dr.),
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü, Eskişehir, İstanbul, Türkiye
E-posta: dr.erdoganboz@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2883-4221

Başvuru/Submitted: 17.06.2019

Kabul/Accepted: 14.08.2019

Atıf/Citation: Boz, E. (2020). Çevrimiçi genel sözlüklerde tanım. *Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics*, 34, 1-14.

<https://doi.org/10.26650/jol.2020.001>

ABSTRACT

Turkish lexicography literature mainly consists of writings on printed dictionaries. In this article, we will try to determine the main components of definition in Turkish online general dictionaries by using English online general dictionary applications (Cambridge, Oxford, Collins, Macmillan, Merriam-Webster, Longman) and by comparing the multimedia applications in dictionaries.

The texture difference between the printed dictionary and the e-dictionary has made many things possible which were not possible in the printed dictionary. First of all, the problem of limited space for the items to be defined in the printed dictionaries has completely disappeared. In addition to this, the dictionary user has a greater advantage in decoding e-dictionaries in order to provide the application-rich material needed for coding. Moreover, e-dictionaries are user-friendly because they provide multi-media applications (drawing, photography, image, video, emoji, etc.) in addition to linguistic material in definition, thus meeting the needs of the users with the many extra features which provide greater enrichment and reinforcement.

Keywords: Definition, Online dictionary, General dictionary, Printed dictionary

1. Tanım Nedir?**1.1. Tanımın Tanımı**

“Tanım”ın tanımından önce Bergholtz’ın “sözlük” tanımıyla konuma başlamak istiyorum. Bu tanım, yazı boyunca bize rehber olacaktır.

Metin alımlama, metin üretimi veya çevirisiyle ilgili bir yardıma ihtiyaç duyulduğunda ya da sadece bir sözcük veya sözcük dizisi hakkında bilgi alınmak istendiğinde başvurulabilen, özgün konular veya dil öğeleriyle ilgili sözlük maddelerini ve muhtemelen birçok harici metni de içeren sözlükbilimsel başvuru çalışmasıdır (2013:18-19).

Bu yazının asıl konusu “tanımın tanımı” olmamakla birlikte “tanım nedir?”i öğrenmek için en başta, dilbilimi dışındaki belli başlı alanların tanımlamalarını bilmek, ikinci olarak dilbilimi içinde kalan sözlükbilimi ve sözcükbilimi alanlarının bu konudaki literatürüne hâkim olmak gerekir. Sözlükbilimsel tanım için ise sözlükbilimi alanında ortaya atılmış çeşitli tanım tür ve yöntemlerinden haberdar olarak gerekir. Dolayısıyla sözlükbilimsel bir tanımı, bir tümceye/sözceye sığdırmak neredeyse imkânsızdır.¹

1.2. Tanımın Sözlük Yapısı İçindeki Yeri

Tanım, sözlükleri oluşturan yapı dizgesi içinde son birimde yer alır, bu yapılar sırayla şöyledir; **bütün yapı** (megastructure) → **bütüncül yapı** (macrostructure) → **parçacıl yapı** (microstructure, entry structure) → **ıçyapı** (mesostructure) → **anlam ile ilgili bilgiler** (comment on meaning). Anlam ile ilgili bilgiler ise **tanım** (definition), **kökenbilgisi** (etymology) ve **kullanım etiketi** (usage label) gibi ana bileşenlerinden oluşmaktadır (Hartmann ve James; 2002:30; Aslan, 2014).

1.3. Tanımın Bileşenleri

Yukarıda da değindiğimiz üzere tanım, sözlüğün *anlam ile ilgili bilgiler* yapısının

1 Tanım konusunda geniş bilgi için bk. (Gökter Gençer, 2018).

bileşenlerinden biridir. Buna karşılık hem *anlam ile ilgili bilgiler* hem de *biçim ile ilgili bilgiler* yapısında bulunan tanım dışındaki her bir bileşenin tanımın bileşenleri olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Bu bileşenlerden her biri “**dilbilgisel bilgi** (grammatical information), **sözcük türü bilgisi** (part of speech), **sesletim bilgisi** (pronunciation), **köken bilgisi** (etymology), **kullanım etiketi** (usage label), **örnek** (example), **çapraz gönderim** (cross-reference structure)” tanımlamanın olmazsa olmazıdır. Bu durumda *parçacıl yapıyı* oluşturan iki bileşenden biri olan **maddebaşı** (headword) dışındaki *içyapımın* bütün bileşenleri (anlam ve biçim) tanımla ilgilidir ve tanımın bileşenleri sayılabilir.

1.4. Tanım: Tek Bilinmeyenli Denklem

“Tanım”ı tek bilinmeyenli bir denkleme benzetirsek eşitliğin her iki tarafını da “tanım”a dâhil etmek gerekir. Buna göre “tanım”ı oluşturan temel bileşenler; “tanımlanan” yani maddebaşı ile “tanımlayan” yani madde içeriğidir. Burada yapılan iş, eşitliğin “bilinmeyen” tarafını “bilinen” taraf ile açıklamaktır. Diğer bir deyişle bilinmeyi yani örtük olanı, sözlüğün hedef kitlesi ve amacına uygun olarak ama en önemlisi sözlüğün yapısal karakterinin (Ör. e-sözlük) bütün imkânlarını kullanarak açıklamaya çalışmaktır.

2. Basılı Sözlüklerden Derlem Tabanlı Çevrimiçi E-Sözlüklere²

2.1. Basılı Sözlük Uygulamaları Bitti, Kuramın Son Nefesleri

Basılı sözlüklerin giderek hayatımızdan çıktığını hemen herkes kendi tecrübesinden biliyor. Bugün sözlükle en çok içli dışlı olan alan akademisyenleri ve genel sözlük kullanıcıları, günlük uygulamalarında e-sözlüklerden yararlanmaktalar. Elektronik ortama aktarılamamış kimi uzmanlık alan sözlükleri dışında belli başlı sözlükler e-sözlük olarak kullanıcı hizmetine sunulmuş durumdadır. Dolayısıyla sözlükbilimi kuramcıları ve uygulamacılarının istikameti artık e-sözlükler olmaktadır.

2.2. E-sözlük Uygulamaları Sözlük Kuramının Önünde

Türkiye’de yaklaşık yirmi yıldır, Batı’da ise daha uzun zamandan beri sözlük uygulamaları e-sözlük üzerinedir. Buna bağlı olarak sözlükbilimi kuramı üzerine yazılıp çizilenler de e-sözlükler kapsamındadır. Burada şunu belirtmek gerekir ki e-sözlük uygulamaları, kuramsal çalışmaların çok önündedir. Bilindiği üzere sözlükbilimi alanında kuram ve uygulama sürekli birbirinin önünü açmakta, kimi zaman kuram kimi zaman da uygulama buna öncülük etmektedir.

Bilgisayar destekli uygulamalı bir dilbilim alanı olan sözlükbilimi, bilgisayar alanındaki gelişmelere bağlı olarak uygulamada zaman zaman kuramın önüne geçip kurama alan açmaktadır. Kuram ise yüzlerce uygulamadan yararlanarak e-sözlük alanının yasalarını çıkarmaktadır.

2 Bu yazı boyunca “e-sözlük ve çevrimiçi sözlük” terimleri *derlem tabanlı çevrimiçi elektronik sözlük* anlamında kullanılacaktır.

3. Basılı Sözlüklerde “Tanım”a Dair Kimi Sorunlar Ve Çevrimiçi Sözlüklerin Getirdiği Çözümler

Nielsen’e göre (2011) çevrimiçi sözlükler, sözlükbilimcilere (uygulamacılara) sözlük tanımlarında seçenekler sunar. Tanımlamalarda daha esnek ve dinamik bir yaklaşım sağlar. Elektronik ortam, dilbilim (dilsel tanım) ile hiç ilgisi olmayan seçenek ve pratik çözümler önerir.

Şimdi basılı sözlüklerdeki kimi sorunlara ancak çevrimiçi sözlüklerin kolayca çözebildiği bu sorunlara ve e-sözlüklerin tanımlamalarda sağladığı kimi imkânlarla temas edeceğiz.

3.1. Kısıtlı Yer Sorunu

Basılı sözlüklerin en büyük sorunu, kapasitelerinin giderek artması, buna bağlı olarak ortaya çıkan mali sorunlar ve sözlüklerin taşınabilir ve kullanılabilir olmaktan çıkmalarıdır. Dillerin sözvarlığı genişleyip genel sözlüklere giren madde sayısının artması yanında sözlük maddelerinin içeriğinin genişlemesi, sözlüklerde sayfa sayısını artırmaktadır. Bu da beraberinde sözlüğün maliyetini artırmakta ayrıca sözlükleri pratik olarak (ele alma, sayfalar arasında madde bulma vs.) kullanılabilir olmaktan çıkarmaktadır.

Çevrimiçi sözlükler bu iki sorunu da kökünden çözmüştür. Elektronik ortamda ne yer sorunu vardır ne de kullanıcının işini zorlaştırıcı diğer sorunlar. Böylece tanımlamalarda herhangi bir kısıtlamaya gitmeye gerek kalmamış ve sözlük hazırlayıcısına büyük kolaylık sağlanmıştır.

3.2. Kod Çözme ve Kodlama

Girişte “sözlük tanımı”nda temas ettiğimiz üzere genel sözlükler “*Metin alımlama ve metin üretimi*” bir diğer ifadeyle kod çözme ve kodlama işini yaparlar. Nesi’ye göre sözlükler bir dili anlamak veya yeni kelimeler öğrenmek amacıyla kullanılsa da sözlük kullanımı genel olarak algısal ve üretimsel olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma; algısal yazma ortamında okuma, algısal konuşma ortamında dinleme, üretimsel yazma ortamında yazma, üretimsel konuşma ortamında konuşma şeklindedir. Geleneksel tek dilli genel sözlükler, ana dilindeki kişilerin algısına yönelik bir yapıya sahiptir (2013:67).

Nesi, tek dilli genel sözlüklerin daha çok algısal işlevli olduğunu söylese de bu sözlüklerin çok geniş bir kullanıcı kitlesi olduğu ortada. Dolayısıyla genel sözlüklerin belli bir oranda üretimsel bir işlevinin olması kaçınılmazdır.

Atkins ve Rundell’a göre sözlük kullanıcısı bir şeyler yazmak veya söylemek istediğinde kafasında bulunan anlamı kodlamak ister, bu doğal, uygun ve etkili bir yoldur. Kodlama, hakkında çok az şey bilinen edilgen bir sözcüğün etkin hâle getirilmesidir (2008:407).

3.2.1. Örneklendirme (exemplification)

Örneklendirme, sözlüklerde çok anlamlı maddebaşlarının temel anlam dışında kalan bütün yan anlamlarının tanımlamasında kullanılır. Genel sözlük kullanıcısına kod çözmede çok anlamlı maddebaşlarında ör. gel- eyleminin on beşinci anlamını tam olarak verebilmek

için örneklendirme gerekir. Ancak uygulamaya bakıldığında bütün yan anlamlar için örnek tümceler verilmediğini görüyoruz. Bunun birkaç sebebi olabilir; birincisi yer sıkıntısı, ikincisi uygun örnek bulma güçlüğü ve son olarak ilke sorunudur.

Derlem tabanlı e-sözlükler bütün bu sorunları kökünden halletmekte, kullanıcıya bütün yan anlamlar için uygun örnekler verebilmektedir.

Genel sözlük kullanıcıları sözlüklere çoğunlukla kod çözme için başvururken küçümsenmeyecek sayıda kullanıcı da kodlama için bu işi yapmaktadır. Sözlüklerde maddebaşının içinde bulunduğu çok sayıda örnek tümce bulunması kodlayıcılar için çok yararlıdır.

Collins Dictionary’de (Co.D.) “tiger” maddebaşında “örnek tümceler” sekmesinde gazetelerden otomatik olarak seçilmiş güncel onlarca örnek tümce bulunmaktadır. Cambridge Dictionary’de (Ca.D.) ise aynı maddebaşında her bir anlam için “örnekler” başlığında birkaç örnek tümce verildiği gibi “Edebiyattan örnekler” başlığında birçok örnek tümce sıralanmıştır. Merriam-Webster Dictionary’de (MWD) maddebaşının içinde geçtiği tümceler sezgisel olarak verildiği gibi Web’den taranarak seçilmiş tümceler de bulunmaktadır. Macmillan Dictionary’de (MD) “play” maddebaşında her bir anlamın altında birkaç örnek tümce verilmiştir. Oxford Dictionary’de (OD) “play” maddebaşında her bir anlamın altında örnek iki tümce verildiği gibi “daha fazla örnek” sekmesi konmuş, buradan birçok örnek tümceye ulaşılabilir. Longman Dictionary’de (LD) “play” maddebaşında her bir anlamın altında örnek birkaç tümce verilmiş ve bu tümceler seslendirilmiştir. Bundan başka “Derlemeden Örnek Tümceler” başlığında ise yine birçok tümce sıralanmıştır.

3.2.2. Eşdizimlilik (collocation)

Sert’e göre (2018) “Derlem araştırmalarında, *düğüm sözcüğün* (node word) içinde bulunduğu birliktelikleri konu alan *eşdizimlilik* (collocation) incelemeleri, bir sözcüğün bir başka sözcükle yana yana geliş ilkelerinin hem anlam hem de *biçim* (form) açısından incelenmesine olanak sağlamıştır... Sözcüklerin bağlamları içerisinde, temel anlamlarından farklı anlamlar kazandığı açıktır. Leech, yedi anlam türünü incelediği çalışmasında, eşdizimsel anlama (collocative meaning) bu açıdan yer vermiştir... Eşdizimlilik genel olarak, iki temel yaklaşıma dayandırılmaktadır: Sıklık temelli yaklaşım (frequency-based approach), Firth’e ve İngiliz dilbilim geleneğine aittir. Bu yaklaşıma göre sözcüklerin birlikte kullanım sıklığı, eşdizimliliğe sahip olup olmadığını belirlemede temel ölçüttür. Ayrıca, birlikte sık kullanılan sözcükler zaman içerisinde birbirini çağrıştıran bir konuma gelmiştir. Melcuk’un öncülerinden olduğu anlam temelli yaklaşım (significance oriented approach) ise sözcüklerin sıklığına değil, dilbilgisel ve sözdizimsel bir yapıda gerçekleşen sözcük birlikteliklerinin anlam boyutuna odaklanmaktadır.”

Co.D.’de “lemon” maddebaşında “İlgili terimler” başlığında birleşik sözler verilmiştir ancak bunlar eşdizimlilik listeleri değildir. Ca.D.’de yine aynı maddebaşında “Thesaurus” başlığında “eşanlamlı ve ilişkili sözcükler” listesi verilmiştir.³ LD’de “play” maddebaşında

3 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/lemon>

“Eşdizimlilik” başlığında “eylemler, sıfat/ad+ play, genel hatalar” verilmiştir.

Şimdi Türkçe çevrimiçi genel bir sözlükte eşdizimlilik için örnek bir uygulama adına Türkçe Ulusal Derlemin’den (TUD) seçtiğimiz bir ad (sevinç) ve bir eylem (otur-) olan örnek sözcüklerin eşdizimliliği⁴ aşağıya çıkartılmıştır.

Sevinç – Eşdizimlilik Verileri

*Anlamlılığını önceleyen log-likelihood eşdizimlilik analiz yöntemine göre, sözcükbirimleştirilerek / özel isim-soy isimler elenerek sıralanmıştır:

n+1 yönelimli eşdizimlilikler

sevinç çılgılığı
sevinç içinde
sevinç gözyaşı
sevinç gösterisi
sevinç yarat-
sevinç kapla-
sevinç dalgası
sevinç dolu
sevinç kaynağı
sevinç duy-

1-n yönelimli eşdizimlilikler

bir sevinç
büyük sevinç
camiada sevinç (yarattı, var, vs.)
çocuklar sevinç (içinde, çılgınlıkları, vs.)
*örnek sayısı az ve gittikçe sıklık düşüyor

Otur- – Eşdizimlilik Verileri

*Anlamlılığını önceleyen log-likelihood eşdizimlilik analiz yöntemine göre, yalnızca eylem türündeki sözcükler sıralanmıştır.

1-n yönelimli eşdizimlilikler

1. masaya otur-
2. koltuğa otur-
3. evde otur-
4. yerine otur-
5. üzerine otur-

4 ['ten alınmıştır.](https://www.tnc.org.tr/tr/ Örnekler (v. 3))

6. yanına otur-
7. masada otur-
8. koltukta otur-
9. yere otur-
10. masasına otur-
11. sofraya otur-
12. başına otur-
13. sandalyeye otur-
14. üstüne otur-
15. karşısına otur-
16. yanında otur-
17. rayına otur-
18. karşılıklı otur-
19. zemine otur-
20. kenarına otur-

* $n+1$ yönelimli eşdizimliliklerde otur- sözcüğü eylemsi türünde kullanılmaktadır.

3.2.3. Uyumluluk dizisi (concordance line)

Sert'e göre (2018) "Eşdizimlilik incelemeleriyle birlikte, sözcüklerin *uyumluluk dizileri* (concordance line) aracılığıyla *derin yapı*daki (deep structure) anlam ve kullanım özelliklerine ulaşmayı amaçlayan anlam ezgisi, alanın *deneysellik* (experimentality) ve *sezgiselliği* (intuitivism) bir arada bulunduran diğer inceleme sahası olmuştur... Dünyadaki ve ülkemizdeki derlemler, genel olarak düğüm sözcüğün sol ve sağından en az 5 sözcüklük bir uyumluluk dizisi sunmaktadır ve Stewart, 5-6 sözcüklük uyumluluk dizisi incelemesinin anlam ezgisini tespit etmede çoğu zaman yeterli olduğunu belirtmektedir."

Şimdi Türkçe çevrimiçi genel bir sözlükte uyumluluk dizisi için örnek bir uygulama adına TUD'dan seçtiğimiz bir ad (sevinç) ve bir eylem (otur-) olan örnek sözcüklerin uyumluluk dizileri⁵ aşağıya çıkartılmıştır.

5 [Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics](https://www.tnc.org.tr/tr/ Örnekler (v. 3)'ten alınmıştır.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Sevinç – Uyumluluk Dizileri 5-5 Pencere Aralığı / Arama yılı 1989-2013 / TUD V. 3

Tür	Künye	Sol	-5;5	Sağ
	W-SE20C0A-0238-1596	"selam", "yaşama "yaşama dair bir	sevinç	izi" izi" – ki bu
	W-TA16B4A-0342-1188	Şükran'ım bıraktığım gibi. Görmeliydin bir	sevinç,	bir neşe. Çok şımarttı valla
	W-HG37C3A-0598-904	şöyle dursun, bundan sonsuz bir	sevinç	duyuyorum. Zeliha Berksoy Bir "Grande
	W-JA16B2A-1738-1773	şunu. 2. MAHKÜM (Hiç eksilmeyen	sevinç	ve neşesiyle) Tamam hocam, hemen
	W-GA16B1A-0732-81	şunu oradan. Yemesin benim yemeğimi."	Sevinç	Hanım Topi'ye darıldı "Ne ayıp
	W-SJ22C4A-0847-694	şu oluyor "Hasret"siz "Hasret"siz ve	"sevinç"siz	"sevinç"siz somurtkan bir hayat... Bu
	W-EA16B1A-0096-588	Şimdilik sevinçler sığintıdır dünyamızda Her	sevinç	yakalanır bir sevinç korsanına Sevinç
	W-IA15B3A-0555-942	şimdi. Çocukluğunun dağları çiçekliydi, ağaçliydi,	sevinç	verirdi. Şimdi özlem, sığınak, kaçış
	W-HA15B1A-1723-1787	Şimdi labirentler arasında Arada bir	sevinç	sarsan bir sevdâ tutkusu İlkyaz
	W-IA16B3A-0871-446	şimdi geleceğim gibi içimi bir	sevinç	kaplıyor. Gevşiyorum. Leyla Hanımın telaşlı
Tür	Künye	Sol	-5;5	Sağ

Otur- – Uyumluluk Dizileri 5-5 Pencere Aralığı / Arama yılı 1989-2013 / TUD V. 3

Tür	Künye	Sol	-5;5	Sağ
	W-FA16B2A-0578-1130	şırmamın, kaç çattıklarında da aldırman,	otururum	köşeciğime. Gelen giden müşterilerine de
	W-RA15B4A-0542-2294	şüphe yoktu. Onların karşı karşıya	oturdıkları	dikkatini çekti... O sırada Tasa,
	W-IA16B3A-0474-1973	Şöyle bir baktım Önlere sayılırım,	oturma	sorumun olmayacak. İster misiniz o
	S-BEABX0-0012-749	Şöyle çekelim Ender. Otur Yeşim,	otur.	
	W-MA15B1A-1726-574	şâir-i sencide-edâ Cümleyle saygılar olsun	otur	uslu yerine EVİN KÜÇÜK TANRILARI
	S-BEABX0-0319-587	şu... şu... <gülme> Bi de	oturuyorum	ben saatlerce araştırıyorum, en az
	S-BEABX0-0454-598	şurda oturuyorum nerde oturuyosun şurda	oturuyorum	aa! öyle mi neresinden neresi
	S-BEABX0-0065-138	şuraya sandalye falan çıkartıyoduk orda	oturuyoduk.	Şimdi sandalyeleri falan götürdü bi
	S-BEABX0-0263-935	şuraya dedi, orada yer boş,	oturun	dedi. Hepsı gittiler o Kastamonulular,
	W-VA14B1A-1601-1110	Şurada bir tanesi suratsız suratsız	oturuyor.	lyisi mi ona yanaşalım. Belli
	S-AEABTZ-0040-228	şubesi başkan yardımcısı. Dünkü ee	oturumlarda	birinde bir de bugün ee
	S-BEABXw-0358-1051	Şu, yurdun altındaki parkta. Orda	oturduk	işte. Şeyden konuştuk yaal bugün.
	S-BEABXT-0066-404	şu şerefsizin evinde 10 yıl	oturdum.	Bak kalıcı konutlarda, hocanın evindeydi
	W-PA16B4A-1247-1456	şu ıhlamurunu, geç şu koltuğa	otur!	Ondan sonra da ne diyeceksen
	S-ADBBI^0326-276	Şu yandaki evde bir hacı	oturur.	Konuşmuyordu benimle. Göz göze geliyoruz,
	W-JA16B3A-0552-2079	şu İspanyol, İtalyan, Yugoslav çocukları	oturup	işten dönecek büyüklerini bekleyebilsinler diye,
	S-BEABXT-0066-401	şu adamın evinden 10 yıl	oturdum.	Bana ibnenin evinde 2 yıl

3.2.4. Eşanlamlılık (Synonyms) ve zıtanlamlılık (Antonyms)

Türkçe genel sözlüklerde eşanlamlı tanım, tanımlamada kullanılan yöntemlerden biridir. Bundan başka sözcükler arası anlam ilişkileri bakımından eşanlamlılık ve zıt anlamlılık iki önemli başlıktır (Gökter Gençer, 2018). Genel Türkçe sözlüklerde eş ve zıtanlamlılık maddebaşlarının tanımlarında kullanılırken ayrıca bir eşanlamlılar ve zıt anlamlılar listesi

verilmemektedir. Tanım dışında ayrı bir sekmede maddebaşının eş ve zıtanlamalarının verilmesi kullanıcı yararına olacaktır.

Nitekim bu yazı için taradığımız İngilizce sözlüklerde liste verilmektedir. Co.D.'de eşanlamlılar, MD ve Ca,D.'de eşanlamlı ve ilişkili sözcükler, OD'de eşanlamlılar, MWD'de hem eşanlamlılar hem de zıtanlamlılar listesi bulunmaktadır.

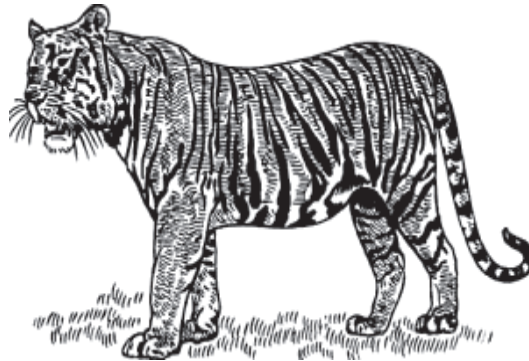
3.3. Tanımlamada Dilsel İfadeler Yanında Çoklu Ortam Kullanımı

Tanımlamada kullanılan temel malzeme dilsel ifadelerdir. Çağdaş basılı ve çevrimiçi genel sözlüklerde yapılan tanımlarda dilsel ifadeler dışında herhangi bir malzemeye rastlanmaz. Buna karşılık çevrimiçi sözlüklerde çoklu ortam uygulamaları (çizim, fotoğraf, resim, video, emoji vd.) ile dil dışı birçok malzemeyi kullanma imkânı sağlamakta ve dilsel tanımı pekiştirici işlev üstlenmektedir.

Çoklu ortam uygulamalarının tanımlarda nasıl kullanıldığını belli başlı İngilizce sözlükleri tarayarak aktarmak istiyoruz.

• Çizim (drawing, illustration, picture)

Çizim (resim, illüstrasyon) çok tercih edilen bir uygulama değildir. Günümüzde fotoğrafçılığın kaydettiği aşama bu uygulamayı gözden düşürmüştür.

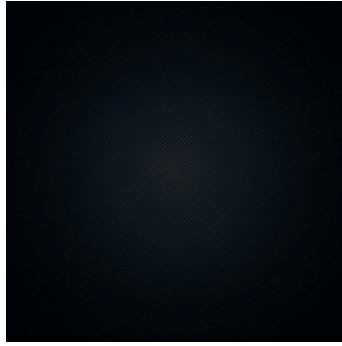

Görsel 1. MWD'de "tiger" maddesinde kaplan çizimi⁶

• Fotoğraf (photo)

Fotoğraflar, tanımlanma gücüğü çekilen her türlü nesne için kullanılabilir. Özellikle renk aları, durum sıfatları ve gerçekte olmayan varlıklar için bile tanımı pekiştiren bir öge olarak tercih edilebilir.

6 <https://www.merriam-webster.com/dictionary/tiger>

Görsel 2. Ca.D.'de “black” maddesinde siyah renk fotoğrafı⁷

Görsel 3. Co.D.'de “lemon” maddesinde limon fotoğrafı⁸

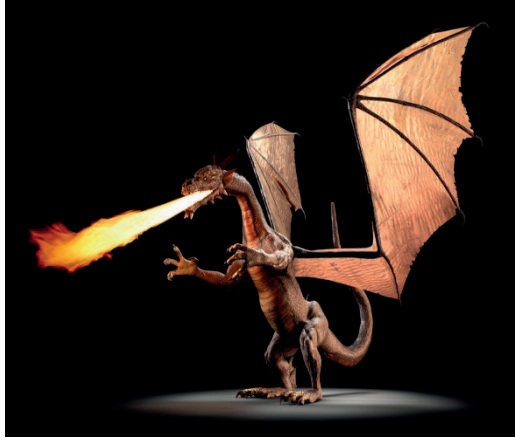

Görsel 4. LD'de “white” maddesinde yumurta fotoğrafı⁹

7 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/black>

8 <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/lemon>

9 <https://www.ldoceonline.com/dictionary/white>

Görsel 5. Ca.D.'de "dragon" maddesinde ejderha fotoğrafı¹⁰

• **Video (video)**

Co.D.'de tanımla dolaylı ilgisi bulunduğunu söyleyebileceğimiz maddebaşlarını seslendirme videoları bulunmaktadır. Örnek tümcelerın tamamının seslendirilmesi LC'de¹¹ başarıyla uygulanmıştır.

Videolara maddebaşlarının içeriği ile ilgili görüntüler de konulabilir. Ör. Ünlemler bu videolar ile çok daha kolay tanımlanmış olur. Bununla birlikte somut ad, eylem ve durumların tanımları videolar ile pekiştirilmiş olur.

Görsel 6. Co.D.'de maddebaşlarını seslendirme videosu¹²

10 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/dragon>

11 <https://www.ldoceonline.com/dictionary/apple>

12 <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/play>

• Emoji (emoji)

Sev'e göre (2018:746-747) "Emojiler, dijital iletişimde her zaman metni süslemek için kullanılmamakta, metinle birlikte kullanıldığında ifadenin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Cohn, 2015'den aktaran Sev). O hâlde görselliği ön plana almış bir sözlükte yer alan sözcükler, popüler kültür taşıyıcısı resim, grafik, ikon vb. ile pekiştirildiği zaman hem sözlük kullanımı artacak hem de farkında olmadan sözlük kullanıcılarının söz varlıkları zenginleşecek ve eğlenceli bir öğrenme/öğretme işi söz konusu olacaktır."

Aşağıya tanımlarda kullanılabilen emoji örnekleri alınmıştır.

Görsel 7. Emoji teklifleri (Sev, 2018:747)

3.4. Tanımlamada Güncelleştirme

Basılı sözlüklerde tanımların güncellenmesi için yeni bir baskıyı beklemek gerekirken e-sözlüklerde bu süreye gerek yoktur. Sözlükte güncelleme ile görevli ekip, belli bir yöntemi takip ederek bu güncellemeyi belli sıklıklarda yaparlar. Güncellemelerde kullanıcı katkılarının payı büyüktür. Bu açıdan bakıldığında e-sözlükler kullanıcı katkılarını en kolay yoldan kabul edebilen bir yapıya sahiptir.

Tanım güncellemede en önemli ve fakat kimi zaman göz ardı edilebilen başlık maddebaşlarının anlam sırasındaki değişikliklerdir.¹³ Çok anlamlı maddebaşlarında karşımıza çıkan bu durum, kullanıcı memnuniyeti açısından birinci sırada gelir. Güncel olarak birinci sırada beklenen anlamın daha sonraki sıralarda gelmesi hem zaman kaybına sebep olmakta hem de zamanı sınırlı olan kullanıcının memnuniyetini düşürmektedir. E-sözlüklerde maddebaşlarındaki anlamı sırasını değiştirmek bir tuşa dokunmak kadar kolay olabilmektedir.

13 Örnek uygulama için bk. (Boz, 2009).

Sonuç

Günümüzde basılı sözlüklerin kullanımı giderek azalırken çevrimiçi e-sözlükler kullanıcıların asıl tercihi olmaktadır. Kullanıcıların bu tercihi, sözlükbiliminin hem uygulamaya hem de kurama dönük çalışmalarında önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Özellikle uygulamada bunu daha net görebilmekteyiz. Kuramsal çalışmalar ise uygulamanın gerisinde kalmış henüz uygulamayı yönlendirebilir bir duruma gelebilmiş değildir.

Sözlükbilim kuramcıları artık enerjilerini, hedeflerini ve çalışmalarını neredeyse tümüyle e-sözlük alanına kaydırmak zorundadırlar. Basılı sözlükler giderek tarihe mal olurken bu tip sözlüklere dönük kuramsal çalışmaların zamanla azalacağı tecrübe edilen bir gerçektir.

Bu yazıda çevrimiçi genel sözlüklerdeki uygulamaların tanıma getirdiği imkânlar ve yenilikler için belli başlı İngilizce sözlükler (Cambridge, Oxford, Collins, Macmillan, Merriam-Webster, Longman) taranmıştır. Bunun sonucu olarak tanımın dilsel ve dilsel olmayan bileşenleri üzerine şu genel sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Basılı sözlüklere göre e-sözlüklerde dilsel tanımın birçok bileşeni (özelliği) bulunduğu ve kullanıcıya çok geniş imkânlar sunulduğu görülmüştür.
2. E-sözlüklerde kullanılan dil dışı tanım öğelerinin (çizim, resim, fotoğraf, video ve emoji vd.) anlamı pekiştirici işlevlerinin kullanıcı dostu olduğu ve bu öğelerin giderek yaygınlaştığı görülmüştür.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Aslan, E (2014). Sözlükleri Oluşturan Temel Yapılar Terim ve Tanım Denemeleri. *I. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu* (26-27 Kasım 2014, Sakarya) (Basılmamış bildiri).
- Aslan, E (2017). Sözlükbilimsel İnceleme Yöntemi: Eser-i Şevket Örneği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* S. 12/30, ss. 35-70.
- Atkins, S. and Rundell, M. (2008). *The Oxford Guide to Practical Lexicography*, New York, Oxford University Press.
- Bergenholtz, H. (2013). Sözlük Nedir. (Çev. Ezgi Aslan). *Dil ve Edebiyat Araştırmaları* 10, ss.21-34.
- Boz, E. (2009). Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Çokanlamlı Madde Başlarındaki Anlamların Sıralanma Sorunu: 'Klasik' Örneği". *Turkish Studies*, Volume 4/8, Fall, ss. 146-158.
- Hartmann, R. R. K., & Gregory J. (2002). *Dictionary of Lexicography*, New York: Routledge.
- Gökter Gençer, B. (2018). *Tek Dilli Genel Sözlüklerde Tanım*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara.

- Nesi, H. (2013). Researching Users and Uses of Dictionaries. *The Bloomsbury Companion to Lexicography*, Ed. Howard Jackson, New York: Bloomsbury, p.62-74.
- Nielsen, S. (2011). Function- and User-related Definitions in Online Dictionaries. In: F. I. Kartashkova (ed.): *Ivanovskaya lekskograficheskaya shkola: traditsii i innovatsii* (Ivanonvo Shcool of Lexicography: Traditions and Innovations. A Festschrift in Honour of Professor Olga Karpova). Ivanonvo: Ivanovo State University: 197-219.
- Sert, G. (2018). *Anlam Alanı Ve Anlam Ezgisi Açısından Eş Anımlı Durum Sıfatları (Derlem Tabanlı Bir İnceleme)*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir.
- Sev, İ. G. (2018). Sözlükçülük”te Emojilerden Yararlanma Mümkün müdür? *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 7(2), ss. 734-748.

Tatar Sözlükbiliminde İki Dilli Sözlükler: Madde Başlı Rusça Sözlükler*

Bilingual Dictionaries in Tatar Lexicography: Russian-Tatar Dictionaries

Alina MİNSAFİNA**

ÖZ

İki dilli sözlük, bir dilin (giriş dilin) söz varlığının diğer dilde (çıkış dilde) karşılıklarını veren leksikografik eserdir. XVI. yüzyıldan itibaren Kazan'ın Rus egemenliği altına geçmesiyle Ruslarda Tatarca'yı öğrenme isteği ve ihtiyacı yoğunlaşmıştır. Bu amaçla Rusça-Tatarca sözlüklerin hazırlanması başlamıştır. XVIII. yüzyıl öncesi Tatarca sözlükler el yazılı sözlüklerdi. Basılı sözlükler ise XIX. yüzyılın başından itibaren görülmektedir.

K. Minnullin ve R. Valiullin'in (1998) hazırladıkları *Tatarskiy Yazık v Slovaryah [Tatarский язык в словарях; Sözlüklerde Tatar Dili]* adlı kitabında 1801 yılından itibaren 1998 yılına kadar 235 değişik Tatarca sözlüğün basıldığını görüyoruz. Günümüzde de bu eğilim devam etmektedir. Bu çalışmanın amacı Tatar iki dilli sözlükbilimin gelişmesini açıklamak, önemli leksikografik eserleri belirtmek, Rusça-Türkçe sözlüğün makro ve mikroyapılarını göstermek ve bu dil çiftini oluşturan farklı sistemli dillerin iki dilli sözlükleri hazırlanması sırasında meydana çıkan sorunları belirtip onların sözlüklerde nasıl çözülmüş olduğunu göstermektir.

Anahtar kelimeler: Tatar sözlükbilimi, Tatarca iki dilli sözlükler, Madde başlı Rusça sözlükler

ABSTRACT

A bilingual dictionary is a book which gives equivalents of vocabulary of one language (the input language) into another (the output language). From as far back as the 16th century the interest of Russian people in the Tatar language can be observed. The need to learn Tatar was given great importance. For this purpose, Russian-Tatar dictionaries were prepared. The first Tatar dictionaries were handwritten. Printed dictionaries appeared at the beginning of the 19th century. In the book *Tatarskiy Yazık v Slovaryah [Tatarский язык в словарях; Tatar Language in Dictionaries]* by K. Minnullin and R. Valiullin we can see that from 1801 until 1998 235 Tatar dictionaries were published and this is still continuing today. The aim of this paper is to show the process of Tatar bilingual lexicography development and to indicate its importance to the Russian people. Tatar dictionaries, to describe their micro and macrostructures and show the problems arising in bilingual dictionaries and the ways they were solved.

Keywords: Tatar lexicography, Tatar bilingual dictionaries, Russian-Tatar dictionaries

*Bu çalışma "Rus Sözlükçülüğü ve Tarihi ve Çağdaş Türk Lehçelerinde Rusça-Türkçe Sözlükler" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

*Sorumlu yazar/Corresponding author:
Alina Minsafina (Doktora Öğrencisi),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: minsafina@yandex.com
ORCID: 0000-0001-6413-8429

Başvuru/Submitted: 21.06.2019
Kabul/Accepted: 13.08.2019

Atıf/Citation: Minsafina, A. (2020). Tatar sözlükbiliminde iki dilli sözlükler: Madde başlı Rusça sözlükler. *Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics*, 34, 15-25.
<https://doi.org/10.26650/jol.2020.002>

1. Giriş

Bir dilin gelişimini etkileyen faktörlerden birisi, başka dillerle etkileşimdir. Bu etkileşim özellikle birbirinden farklı dillere sahip olan etnik grupların kısa veya uzun süre içinde yan yana yaşadıkları zaman belli olmaktadır. Ortak veya komşu siyasi, iktisadi ve kültürel ortamda yaşayan etnik gruplar bir birilerini anlamak ihtiyacını duyarlar ve kural olarak bir birilerinin dillerini öğrenirler. Böyle bir etkileşim modelin tipik örneği Rus ve Tatar dillerinin arasında yüzyıllar boyunca süren ilişkidir. Bu sürecin en belirgin göstergesi ise Tatarlara Rusça ve Ruslara Tatarca öğretmek amacıyla hazırlanan iki dilli sözlüklerdir.

İki dilli sözlük, *bir dilin söz varlığını ve deyimlerini gösteren ve onları diğer dile çeviren sözlüktür* (Correard, 2006, s. 787).

Berkov, iki dilli sözlüklerde bir dilin (giriş dilin) unsurlarının (sözcük veya ifade) başka bir dilde (çıkış dilde) tam karşılığının bulunmasının önemli olduğunu ifade etmektedir. Çeviri sözlükbilimi edebi çeviri işine benzemektedir: İyi bir çeviri yapmak çok şeyi bilmeyi ve belli çeviri yöntemlerine sahip olmayı gerektirir. Fakat sadece bu iki etken tek başına çevirinin yüksek kalitesini ve yeterliliğini garanti etmemektedir (Berkov, 2004, s. 4).

Her millet zengin bir sözlük yapma tarihine sahiptir. Tatar sözlükbilimi kökenleri Orta Türkçe çağına dayanmaktadır. Türk dünyasında ilk bilinen sözlük Mahmut Kaşgarlı'nın *Divânü Lügâti'-Türk* eseridir. Bunun dışında Türk dili tarihi ve özellikle Tatar sözlükbilimi için önem taşıyan diğer bir eser XV. yüzyılda Hristiyan misyonerleri tarafından yapılan *Codex Cumanicus* sözlüğüdür.

Rus-Tatar ilişkileri tarihinin yüzyıllarca sürmesine rağmen Ruslar ve Tatarlar arasındaki iletişim alanının gelişmesi ve genişlemesi Kazan Hanlığı'nın Rus devleti egemenliğine düşmesiyle hızlanmıştır. XVI. yüzyıldan itibaren Ruslarda Tatar diline karşı merak uyanmış ve Tatarca'yı öğrenme isteği ve ihtiyacı yoğunlaşmıştır. Zaman geçtikçe Rusların Tatarca'yı bilme, kamu yönetiminde önem kazanmıştır. Bir yandan Tatarca başka Türk halkları ile iletişim kurmak veya mevcut ilişkileri genişletmek için kullanılmıştır. Diğer yandan ise büyümekte olan Rus devletinin çıkarlarını öngörme amacıyla Tatar halkının yaşadığı bölgelerde çalışacak Rus memurların eğitimi söz konusudur. Böylece, bazı okullarda Ruslara Tatarca öğretecek özel Tatarca sınıfların açılma ihtiyacı duyulmuştur. Dilin öğrenilmesini kolaylaştırmak amacıyla ise Rusça-Tatarca sözlüklerin hazırlanması başlamıştır (Nugmanov, 1964, s. 8-9).

Rusya topraklarında Arap harfleriyle yayın yapacak basım evlerin sayısı çok az olduğundan dolayı XVIII. yüzyıl öncesi Tatarca sözlükler el yazılı sözlüklerdi. Basılı sözlükler ise XIX. yüzyılın başından itibaren görülmektedir. Birikilmiş sözlük hazırlama tecrübesi XX. yüzyılda gelişmeye devam etmiştir. K. Minnullin ve R. Valiullin'in (1998) hazırladıkları *Tatarskiy Yazık v Slovaryah [Tatarский язык в словарях; Sözlüklerde Tatar Dili]* adlı kitabında 1801 yılından itibaren 1998 yılına kadar 235 değişik Tatarca sözlüğün basıldığını görüyoruz. Günümüzde de bu eğilim devam etmektedir.

Tatarca iki dilli sözlüklerin XX. ve XXI. yüzyıllardaki gelişim sürecini şüphesiz Rus

sözlükbilimi etkilemiştir. Rus sözlükbilimcilerin sözlük hazırlama yöntemleri modern Tatarca tek ve iki dilli sözlüklerin temelini oluşturmuştur. Rus sözlükbilimi, bazen dünya biliminde benzeri olmayan çok çeşitli sözlük türleri ortaya koymuştur. Rus sözlüklerin zengin tarihi XI. yüzyılda başlamıştır. İlk Rusça sözlükler eski el yazmalı kitaplarda geçen anlaşılmasız sözcüklerin anlamlarını anlatmak ihtiyacından meydana gelmiştir.

Modern sözlükbilimciler (B. Larin, L. Kovtun, V. Nimçuk, S. Lünden) XVI-XVIII. yüzyıllarda hazırlanan Rus sözlükleri sayesinde iki temel leksikografik geleneğinin meydana geldiğini belirtmektedir. Çok sayıda azbukovnik¹ ve açıklama sözlüklerin oluşturulması, sözlüklerde sözcüklerin alfabe sırasına göre düzenlenmesini etkilemiştir. Sözcüklerin bu yöntemle düzenlenmesi, açıklanmış sözcüklerin asıl metinlerle ilişkilerinin kaybolmasına neden olmuştur. Bu süreç Rus sözlükbiliminin ayrı bir bilim dalı olarak oluşmasını ve gelişmesini hızlandırmıştır. Diğer taraftan canlı konuşma diline dayanan konuşma kılavuzları ve kalıp sözler sözlükleri sözcüklerin konulara göre düzenlenmesine yol açmıştır. Sözcük birimlerinin kavram alanlarına göre sıralanması daha sonra kavram sözlüklerin varlığında gerçekleşmiştir (Kozırev ve Çernyak, 2000, s. 17-18).

Rus sözlükbilimin dönüm noktası olarak Dmitriy Uşakov'un editörlüğü altında hazırlanan *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka* [*Толковый словарь русского языка; Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*] (ciltler 1-4 1934-1940) eseri kabul edilmektedir. Uşakov'un yenilikçi yaklaşımı kendisini madde yapılandırmasında belli etmiştir. Sözlük maddesinde gösterilen madde başı sözcüğün telaffuzu, yazılışı, dilbilgisel ve üslup özellikleri, bazı etimolojik bilgiler, Uşakov sözlüğünü bir normatif sözlük haline gelmesini sağlamıştır. Uşakov'un sözlük hazırlamasında takip ettiği yöntemler sonraki yıllarda Rus açıklamalı sözlüklerde kullanılmış ve iki dilli sözlük hazırlanma yöntemleri için bilimsel bir temel oluşturmuştur.

Çalışmamızın amacı Tatar iki dilli sözlükbilimin gelişmesini açıklamak, önemli olan leksikografik eserleri belirtmek, Rusça-Türkçe sözlüğün makro ve mikroyapılarını göstermek ve bu dil çiftini oluşturan farklı sistemli dillerin iki dilli sözlükleri hazırlanması sırasında meydana çıkan sorunları belirtip onların sözlüklerde nasıl çözülmüş olduğunu göstermektir.

1.1. İki Dilli Rusça-Türkçe Sözlükler

Editörlüğünü F. Ganiyev yapan Rusça-Tatarca sözlüğün 4. baskısında ilk Tatarca iki dilli sözlüklerin el yazılı olduğu ve bu sözlüklerin bazı dar çevrelerin ihtiyaçlarını karşıladığı belirtilmiştir. En eski Tatarca sözlük olarak *Tolkovaniye Yazıka Polovetskogo* [*Толкование языка половецкого; Kıyaklar Dilinin Açıklanması*] adlı sözlük geçmektedir. Bu sözlükte Kıpçakça sözcükler Rusça karşılıkları ile verilmiştir. XV. yüzyıla ait *S Tatarskyy Yazık* [*С татарский язык; Tatar Dilinden*] sözlüğünde 27 Rusça sözcük ve 6 ifade Tatarcaya çevrilmiştir. XVII. yüzyılda Rus tüccarları tarafından hazırlanmış Rusça-Tatarca sözlük de ilgi çekicidir. Bu

1 Azbukovnik, alfabe sırasına göre düzenlenmiş anlaşılmayan sözcük listesi ve bu sözcüklerin açıklanmasıdır. *Azbukovnik* terimi Rusça *azbuka* (=alfabe) sözcüğünden türetilmiştir. Azbukovniklerin temel özelliği, sözcüklerin alfabetik olarak sıralanmasıdır.

sözlükte üç yüzden fazla sözcük ve özellikle ticaret ile ilgili terimler yer almıştır. Bu sözlük ticari ilişkilerde iletişim kurmak için yardımcı bir eserdir (Ganiyev, 1997, s. 6).

Görüldüğü gibi ilk iki dilli sözlükler farklı millet temsilcilerinin iletişim kurmasında yardımcı nitelikleri taşımaktadır. Bundan dolayı yukarıda belirttiğimiz sözlüklerin kavram alanlarına göre hazırlanması şaşırtıcı değildir. Bu sözlükler canlı konuşma geleneğine dayandıkları için alfabetik sıraya ihtiyaç duymamışlardır. Belli bir durumda iletişim kurma ihtiyacını karşıladıkları için bu sözlükteki sözcük ve ifadeler konulara göre ayrılmıştır.

Erken Tatar sözlükleri veya içinde Tatarca da dahil olan sözlükler ile ilgili bilgileri bazı Rus tarihçi ve dilbilimcilerin çalışmalarında bulmak mümkündür. Genel olarak bu çalışmalarda bazı el yazılı sözlüklere atıf gösterilmiş veya bu sözlüklerden bazı parçalar konulmuştur. Böylece ilk Rusça-Tatarca sözlükler üzerine P. Pekarskiy'in Rıçkov hakkındaki kitabında söz edilmiştir. S. Bulıç de erken Rusça-Tatarca sözlüklerden bahsetmektedir. A. Mojarovski, Nijniy Novgorod ruhban okulunda eğitim gören öğrencilerin piskopos Damaskin'in önderliği altında hazırlanmış Rusça-Tatarca-Çuvaşça-Mordovca-Marice sözlüğü anmaktadır. Bununla birlikte Tatar sözlükbilimi ile ilgili S. Halfin, V. Hangildin gibi Tatar dilbilimciler de çalışmalar yapmıştır.

Eski dönem el yazılı Rusça-Tatarca sözlükleri ile ilgili ciddi bir araştırma M. Nugmanov tarafından yapılmıştır. 1964 yılında M. Nugmanov *Russko-Tatarskiye Rukopisniye Slovarei XVII-XVIII Vekov* [*Русско-татарские рукописные словари XVII-XVIII веков; XVII-XVIII. Yüzyıl El Yazılı Rusça-Tatarca Sözlükler*] adlı doktora tez çalışması yapmıştır. Nugmanov'un ele aldığı sözlükler Sankt-Petersburg, Moskova ve Kazan gibi şehirlerde el yazma arşivlerinde bulunmuştur. Nugmanov, Rusça-Tatarca sözlüklerin yapılması için zemin hazırlayan tarihi koşulları açıklamış, Tatarcanın farklı ağızlarını dikkate alarak 11 el yazılı sözlüğün söz varlığını tahlil etmiştir.

Tatarca iki dilli sözlük tarihinde ilk alfabetik sözlük çalışması 1740 yılında P. İ. Rıçkov ve M. Gabdrahmanov tarafından yapılmıştır. Bu sözlük 1540 Rusça sözcüğün Tatarca ve Kalmukça karşılıklarını içermektedir. Fakat sözlük çalışması sona ermemiştir, V (B) harfinde bitmektedir (Ganiyev, 1997, s. 6).

El yazılı sözlüklerden en kapsamlı olanı Kazan jimnaz hocası S. Halfin tarafından hazırlanmış *Russko-Tatarskiy Dvuhtomnyy Slovar* [*Русско-татарский двухтомный словарь; Rusça-Tatarca İki Ciltli Sözlük*] sözlüğüdür. Sözlük yaklaşık 20 bin madde başı içermektedir. 1785 yılında çıkmış bu sözlüğün 1-43 sayfalarında Tatar dilinin kısa grameri verilmiştir. Tatarca sözcükler Arap alfabesi ile yazılmış, yanında Kiril harfli okunuşları verilmiştir. Nugmanov, Halfin'in sözlüğü mevcut el yazılı Rusça-Tatarca sözlüklerden en büyüğü olduğunu ve kendisinden önce hazırlanmış tüm sözlüklerin söz varlığını içerdiğini söylemektedir. Sözlüğe alınan sözcüklerin çoğu, zamanla edebi Tatar dilinde kullanımdan düşüp bugün ya bazı ağızlarda ya da dilim arkaik söz varlığından korunmuştur (Nugmanov, 1964, s. 7, 18).

Sovyet Birliği'nin tanınan türkologu profesör A. Kononov, Sovyet Türkoloji tarihi ile

ilgili makalesinde bu sözlükten bahsetmekte, sözlüğün dil ve sözlükbilimi tarihi bakımından çok değerli eser olduğunu ifade etmektedir. Kononov'a göre bu Rusça-Tatarca sözlük elimize geçen ilk leksikografik eserdir (Kononov, 1953).

XIX. yüzyılın başında Tatarcada ilk basılı sözlükler görülmeye başlamıştır. İlk basılı sözlüklerin örnekleri arasında 1801 yılı İ. Giganov'un ve iki ciltli A. Troyanskiy'in (1. Cilt – 1833, 2. Cilt – 1835) Tatarca-Rusça sözlükleridir.

Basılı Rusça-Tatarca sözlüklerin en kapsamlısı şüphesiz 1892 yılında yayınlanmış Kayyum Nasırı'nin Rusça-Tatarca sözlüğüdür. Elimizde bu sözlüğün 1904 yılında yapılmış ve sözlüğün sonunda Rusçada terim olarak kullanılan yabancı sözcükler listesi ekiyle ikinci baskısı mevcuttur². Bu sözlüğün ana bölümünde yaklaşık 20 bin madde başı, ekinde ise yaklaşık 1,5 bin sözcük mevcuttur. Kayyum Nasırı, sözcüklerin diğer biçimlerini türetmek için kök veya gövdenin yeterli olduğunu düşünerek, sözlük maddelerini bilinçli olarak sözcüklerin kök veya gövde biçimleriyle sınırlamıştır. (Ayrıca sözlükte herhangi bir gramer notu veya Tatar dilinin kısa grameri verilmemiştir). Çağdaş sözlükbilim açısından dil malzemenin bu biçimde verilmesi sözlüğün didaktik değerini önemli ölçüde azaltmaktadır. Ancak tarihi bakış açısından bu sözlük Tatar sözlükbilim geleneği temsilcisi olarak önem taşımaktadır. Tatarca sözcükler Arap alfabesiyle yazılmıştır. Bunun dışında Avrupa dillerinden bilimsel terminoloji olarak Rus dili tarafından benimsenmiş sözcüklerin Tatarcaya kazandırma yöntemleri de ilgi çekicidir.

1894 yılında A. Voskresenskiy'in Rusça-Tatarca sözlüğü basılmıştır. Sözlük, madde başı ve onların Tatarca karşılıkları dışında zengin bir ek malzemeye sahiptir. Sözlüğün içindekilerine bakılırsa sözlüğün ilk bölümü Tatar sözcüklerin telaffuzu ile ilgi olduğunu görüyoruz. Bu sözlüğün büyük bir avantajı şudur: Tatarlar Arap alfabesi ile yazmaya devam ederken Voskresenskiy Tatarca sözcükleri Kiril alfabesi ile vermiştir. Bundan dolayı da sözlükte Tatarca sözcüklerin söylenmesi için Kiril alfabesinin kullanımına bir bölüm ayrılmıştır. Sözlüğün ikinci kısmı Tatarcanın grameri ile ilgilidir. Bu bölümde Tatarcada ünlü uyumu ve ekler hakkında genel bilgi ve sonra isimlerde, fiillerde ve sayılarda kullanılan ekler hakkında bilgiler mevcuttur. Daha sonra isimlerde ve fiillerde çekim ekleri gösterilmiştir, sentaks üzerine kısa bilgi verilmiştir. Sözlüğün maddelerinden önce Rus harflerinin düzeni yer almıştır. Sözlük maddelerinden sonra erkek ve kadın isimleri ve onların Hristiyan Tatarları tarafından telaffuz edilmesi gösterilmiştir. Sözlükteki eklemeler aslında o dönem sözlükbilimi için standarttır, fakat sözlüğün ana dili Rusça olan birisi tarafından hazırlanması da sözlüğe Tatar dili üzerine zengin bilgilerin ilave edilmesini etkilemiş olabilmektedir.

1913 yılında S. Rahmankulu ve A. Karam tarafından kapsamlı bir Rusça-Tatarca sözlük hazırlanmıştır. Sözlük yaklaşık 25 bin madde başı içermektedir. 1920 yılında bu sözlüğün gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonu da basılmıştır: Sözlüğün madde başı sayısı 35 bine kadar artırılmıştır. Rusça madde başı sözcüklerin Tatarca karşılıkları Arap alfabesi ile

2 *Polnyy Russko-Tatarskiy Slovar, s dopolneniyem iz inostrannih slov, upotrebyamih v russkom yazike kak nauçnyie termini* [Полный русско-татарский словарь, с дополнением из иностранных слов, употребляемых в русском языке как научные термины]

yazılmıştır. 1920 yılı baskısında sözlüğün ana bölümünden önce yayıncıdan ve hazırlayanlar tarafından not konulmuştur. Hazırlayanlar, sözlüğün ilk baskısı çok hızlı tükendiğinden dolayı ikinci baskıyı yapmak zorunda kaldıklarını söylüyorlar. Bu ikinci baskıda ise ilk baskıya göre madde başı %30-35 arttırılmıştır.

1929 yılında Kazan'da A. Karam başta olmak üzere bir grup yazarlar tarafından *Noviy Russko-Tatarskiy Slovar* [*Новый русско-татарский словарь; Yeni Rusça-Tatarca*] sözlüğü yayınlanmıştır. Önceki sözlüğe göre bu yeni sözlükte Ekim devriminden sonra dile giren sözcük ve ifadeler dahil edilmiş, birçok Arapça ve Farsça terimler Tatarca kökenli sözcüklerle değiştirilmiştir.

1950 yılına kadar Rusça-Tatarca sözlüklerden en yaygın kullanılan ve popüler olan 1938 yılına G. Nugaybekov, M. Kurbangaliyev, M. Fazlullin ve F. Amirhan taraflarından hazırlanmış *Russko-Tatarskiy Slovar* [*Русско-татарский словарь; Rusça-Tatarca Sözlük*] eseri idi. 1940 yılında sözlüğün ikinci baskısı gerçekleşmiştir. Sözlüğün madde başları ve onların Tatarca karşılıkları devrimden sonra dilde oluşan değişiklikleri yansıtmıştır. Tatarca kısmı Latin alfabesiyle verilmiştir.

1955-1959 yıllarında SSCB Bilimler Akademisinin Kazan şubesi (*Dil, Edebiyat ve Tarih Enstitüsü*) dört ciltli Rusça-Tatarca sözlük hazırlamıştır. Sözlüğün madde başı sayısı 75 bini bulmuştur. Bu sözlüğün kelime listesi için D. Uşakov'un *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka* [*Толковый словарь русского языка; Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*] (ciltler 1-4 1934-1940) sözlüğünden istifade edilmiştir. Madde başı sözcükleri için zengin bir örnek malzemesi verilmesi yeni sözlüğün önemli özelliğidir. Sözlüklerde örnek verilmesi ve bu örneklerin seçilmesine ilk dikkat eden Uşakov olduğunu belirtmek gerekir. Uşakov'un hazırladığı Rus dili sözlüğünde Rus leksikografik geleneğinde ilk defa örnekler edebiyat eserlerinden alınmıştır. Madde başı sözcüğünü açıklayan örneklerin edebiyattan seçilme ilkesi bundan sonra sözlüklerde kullanmaya başlamıştır. Tatarca tek dilli sözlüklerde bu yöntem takip edilmiştir.

Şüphesiz bu kadar büyük bir Rusça-Tatarca sözlük günlük konuşmada kullanılan söz varlığı yanı sıra pasif söz varlığını da içermektedir. Bu nedenle yaygın bir şekilde veya günlük konuşmalarda kullanılan sözcükleri içeren tek ciltli sözlüğe ihtiyaç duyulmuştur. Böyle bir sözlük 1971 yılında Ganiyev ve diğerleri tarafından basılmıştır. Yaklaşık 50 bin madde başı içeren tek ciltli sözlüğün kelime listesi temeli olarak S. İ. Ojegov'un *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka* [*Толковый словарь русского языка; Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*] sözlüğü oluşturmuştur. Ojegov'un tek ciltli Rus dili sözlüğü de Rusçada en çok kullanılan söz varlığını tek bir sözlükte toplamak ihtiyacından meydana gelmiştir. Ojegov'un sözlüğü ve bu sözlüğün temelinde sonraki yıllarda genişletilmiş ve düzeltilmiş Rus dilinin sözlükleri Rusçanın aktif ve güncel söz varlığını gösterdiği gibi Ganiyev'in Rusça-Tatarca sözlüğü de sürekli yenilenerek çağdaş dili yansıtarak günümüzde en yaygın biçimde kullanılan Rusça-Tatarca sözlüktür. Sözlüğün ikinci baskısı 1985 yılında, üçüncü baskısı 1991 yılında, dördüncü baskısı ise 1997 yılında gerçekleşmiştir.

1.2. 1997 Yılı Rusça-Tatarca Sözlüğün Yapısı

Sözlüğün dördüncü baskısını 1992 yılında *Tataristan Cumhuriyeti Halklarının Dili Kanunu ve Tataristan Cumhuriyeti Halklarının Dillerini Saklama, Öğrenme ve Geliştirme Devlet Programı* kabul edildikten sonra hazırlamaya karar verilmiştir. Yeni sözlük yapılması yaklaşık 6-7 sene talep edecekti, ki buna zaman yoktu. Bu yüzden Moskova'da *Russkiy Yazık* yayınevinden çıkmış *Rusça-Tatarca Sözlük*'ü düzeltip çıkartmaya karar alınmıştır. 1997 yılı sözlükte bazı Rusça sözcük, deyim ve ifadeler, örnek çevirileri daha kesin ve açık olarak belirlenmiştir. Sözlükte bazı kullanımdan düşmüş sözcükler, ifadeler ve idyomatik klişeler çıkartılmıştır.

Sözlüğün makroyapısı aşağıdaki gibidir:

1. Dördüncü baskı için önsöz (Rusça);
2. Birinci baskı için önsöz (Rusça);
3. Kaynakça;
4. Sözlük kullanma kılavuzu;
5. Rusça ve Tatarca kısaltmalar;
6. Rus alfabesi;
7. Sözlük maddeleri;
8. Rusça-Tatarca yer adları;
9. Fonetik ve diğer özellikleri olan fiil çekimleri ve isim halleri.

Tatarca iki dilli sözlükler Rus sözlükbilimi geleneğine dayandıkları için madde başı yapılandırmasında da Rus sözlükbilimi kuralları görülmektedir. Rus sözlükbiliminde iki dilli sözlüklerin mikroyapısı genel olarak aşağıdaki gibidir:

1. Madde başı ögesi (genel olarak bolt yazılır);
2. Madde başı ögesinin özellikleri (gramer, üslup, kullanım alanı ile ilgili; bu özellikler kısaltmalar şeklinde italik yazılır);
3. Madde başı ögesinin varsa anlam özellikleri (genel olarak parantez içinde italik yazılır);
4. Madde başı ögenin diğer dildeki karşılığı;
5. Gerekliyorsa karşılığının açıklanması (genel olarak parantez içinde çıkış dilinde italik yazılır);
6. Örnekler;
7. Eşkenar dörtgen (◊) işaretinden sonra idyomatik ifadeler, deyimler, atasözleri (genel olarak bolt yazılır) (Berkov, 2004).

1.2.1. 1997 yılı Rusça-Tatarca sözlüğünde madde başı yapılandırması

Madde başı ögesi bolt küçük harflerle yazılmıştır.

Madde başı ögeleri alfabe sırasına göre düzenlenmiştir.

Tüm Rusça sözcükler üzerinde (italik ve tek heceliler hariç) vurgu konulmuştur. Tek heceli sözcüklerde vurgu edatlara geçtiği zaman gösterilmiştir (**на́ пол, по́д нос**). Edebi normlara göre iki kabul edilir vurgu varsa madde başı ögesi iki kere yazılıp ikisi de gösterilmiştir (**на́зло, назло́**).

Eş sesli sözcükler Roma rakamları ile işaretlenip ayrı madde başı olarak verilmiştir:

коса I ж. толым, ...

косá II ж. с.-х. чалгы ...

Çok anlamlı Rusça sözcüklerin anlamları kalın noktalı rakamlarla ayrılmıştır. Bazı durumlarda rakamlardan sonra parantez içinde anlam açıklamaları verilmiştir:

смутный, -ая, -ое **1.** (*мятежный*) фетнәле...; ~ **время** гаугалы заман **2.** (*тревожный*) шомлы,... **3.** (*неясный*) ачык булмаган, тonyк ...

Madde başı ögesi daha çok kalıplarda kullanılırsa madde başı ögesinden sonra iki nokta konulmuş ve ilgili kalıp gösterilmiştir:

баклұши мн.: **бить** ~ разг. тырай тибү, сөрән сугу, эт сугару

En çok kullanılan kısaltmalar ayrı madde başı olarak yanında parantez içinde tam şekliyle ve cinslik notu ile verilmiştir. Harf kısaltmaları genel olarak gösterilmiştir:

горкóм м. горком шәһәр комитеты

медсестра́ ж. медсестра; шәфкать туташы

Sözlük maddesinde madde başı ögesi veya onun I işaretiyle ayrılmış değişmez kısmı tilda (~) işareti ile gösterilmemişti.

Her Rusça sözcük için Tatarca karşılık bulunmuştur.

Anlam bakımından yakın karşılıklar virgül, daha uzak olanları noktalı virgül ile ayrılmıştır:

наточить сов. что, чего чарлау, кайрау, үткенләү, чарлап (кайрап, үткенләү) кую; (*косу*) янау, янап, кую

Bazı Tatarca sözcük ve özellikle terimlerin parantez içinde Tatarca açıklamaları yapılmıştır.

Sözcüğün anlamları yanında kalıplar ve örnekler gösterilmiştir.

Sözcüğün verilmiş anlamlarının hiç birisine uygun olmayan deyim ve idyomatik ifadeler ♦ işaretinden sonra gösterilmiştir. Ata sözleri de aynı işaretten sonra verilmiştir. Rusça deyim ve ata sözleri Tatarca'da tam karşılıklara sahip değilse, yaklaşık eşit işareti konulmuştur ≈:

берыбые с. ... ♦ **на ~ и рак рыба** погов. ≈ ит юкта, үпкә тансык

объятие с. ... ♦ **принять (встретить) с распростёртыми ~ ями** кого кочак жәем каршы алу; ≈ биш куллап каршы алу; ≈ ачык чырай белән каршы алу

Deyim ve idyomatik ifadelerin farklı anlamları parantezli rakamlarla ayrılmıştır:

воробьиный, -ая, -ое ... ♦ ~ **ая ночь** 1) (с непрерывной грозой) ...; 2) (короткая летняя ночь) ...

Böylece, genel olarak sözlük madde yapısı aşağıdaki gibidir:

1. Madde başı sözcüğü;
2. Dilbilgisel notlar (cins, fiil şekli, dilbilgisel kategori...);
3. Sözcüğün kullanma alanı ile ilgili notlar;
4. Üslup notları;
5. Rusça sözcüğün ayrı anlamlarının parantez içinde açıklanması;
6. Sözcüğün Tatarca karşılığı;
7. Bazı siyasal, bilimsel terimlerin Tatarca açıklanması;
8. Rusça deyimler, bileşik terimler ve örnekler ve onların Tatarca karşılıkları;
9. Sözcüğün herhangi bir anlamına uymayan ♦ işaretinden sonra idyomatik ifadeler, deyimler ve ata sözleri.

1.3. Rusça-Tatarca Sözlüklerde Sorunlar

Rusça-Tatarca sözlükler hazırlanırken sözlükbilimcilerin karşılaştıkları iki önemli sorun mevcuttur. Bunların birisi nisbî sıfatlarıyla³, ikincisi ise fiillerle ilgilidir. Rusçada özel göstergelere sahip olan nisbî sıfatlar Tatarcada herhangi bir özel ek almamaktadır ve genel olarak isim tamlaması biçiminde önümüzde çıkan tamlamaların ilk unsurudur. Rus dilbilim bakımından bu tür tamlamalarda ilk unsurun sıfat olduğuna dair herhangi bir morfolojik belirtme bulunmamaktadır. Buna göre de bu sözcükler Rus dilbiliminde isim olarak kabul edilmektedir. İncelediğimiz sözlüğün kullanım kılavuzunda nisbî sıfatların Tatarcaya isim olarak çevrilmesi uygun görüldüğü dile getirilmiştir. Tatarca isimden sonra bu sözcükten sonra açıklanan unsurun geldiğini gösteren iki nokta konulur, açıklanan unsur ek aldığına üç noktadan sonra ekin kalın şekli gösterilir. Rusça sıfat Tatarcaya isim dışında başka yöntemlerle çevrildiğinde yine Tatarca karşılıktan sonra üç nokta konulur:

дѣтск||ий, -ая, -ое 1. балалар ...ы; ~ ая литературă балалар әдәбияты; ... 3. перен. балаларча ..., сабыйларча ..., балалар ...ы; балалык ...ы; балаларга хас булган; ~ ое рассуждѣние балаларча фикер йөртү ...

İkinci sorun fiillerle ilgilidir. İncelediğimiz Çağdaş Türk dilleri sözlüklerinde Rusça fiilin belirsiz haline (İng.: infinitive) uygun bir fiil şekli bulunmadığı söylenmektedir. Bu yüzden Rusça- fiilin belirsiz hali Türk dillerine kural olarak 1) tekil ikinci emir kipi; 2) -mak ekli fiil; 3) -u isim-fiil ile çevrilmektedir. İncelediğimiz Rusça-Tatarca sözlükte üçüncü yöntem tercih edilmiştir.

Fiil çevirilerinde mevcut diğer sorun ise Rusça fiillerin sürekli ve süreksiz şekillerinin Tatarca olarak gösterilmesidir. Türk dillerinde fiillerde süreklilik/süreksiz kategorisi yoktur. Rusça belirsiz fiillerinde semantik bakımından var olan süreklilik/süreksizlik Türk dillerinde genel olarak değişik zaman formlarında belli olmaktadır. Bu yüzden sözlükte fiillerin karşılıkları genel olarak Rusça süreksiz şekli yanında verilmiştir, sürekli şekilleri yanında ise süreksiz olana atf gösterilmemiştir. Sürekli fiillerinin süreksiz biçiminden farklı anlamları mevcut olduğu durumlarda bu anlamlar sürekli fiillerin yanında gösterilmiştir:

насчитыва||ть несов. 1. см. насчитать; 2. саналу, исәпләнү, бар булу; стройотряд ~ ет нѣсколько сотен бойцов төзелеш отрядында берничә йөз эшче бар

3 Rus gramer kitapları örnek alınarak geliştirilmiş Tatarca dilbilgisinde nisbî sıfatlar olarak bilinen sıfatlar Türkiye Türkçesinde belirtisiz isim tamlamasının ilk unsurudur. (portakal suyu, masa lambası, demir kapı).

2. Sonuç

İki dilli sözlük, iki dil arasındaki ilişkileri yansıtan eserdir. Bu dil çifti arasında ilk sözlüklerin XV. yüzyılda yapılmaya başladığı Rusça ve Tatarca arasındaki ilişkilerin yüzyıllarca sürdüğünü göstermektedir. Ruslar ve Tatarlar arasındaki iletişim alanının gelişmesi ve genişlemesi özellikle XVI. yüzyılda hız kazanmıştır. Bu zamandan itibaren aktif bir şekilde Rusça-Tatarca sözlüklerin hazırlanması gözetilmektedir. Günümüzde de Rusça-Tatarca sözlüklerin yapılması devam etmektedir.

Tatarca sözlükbiliminin gelişmesini Rus sözlükbilimi etkilemiştir. 1934-1940 yıllarında basılmış D. Uşakov'un (Ed.) *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka* hem Rus sözlükbilimi için dönüm noktası olduğu gibi Rusya topraklarında yaşayan diğer milletlerin sözlükçülük işini de etkilemiştir. Tatarca tek dilli ve iki dilli sözlükler de *Tolkoviy Slovar Russkogo Yazıka* 'da kullanılmış ilkeleri takip etmektedir. Bu ilkeler özellikle sözlüğün mikroyapısında belli olmaktadır.

Rusça ve Tatarca farklı sistemli diller olduğundan dolayı bu dil çifti için sözlük hazırlanmasında bazı sorunların ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Genel olarak bu sorunlar sıfat ve fiillerle ilgilidir. İncelediğimiz Rusça-Tatarca sözlüğünde sıfatların isim olarak, belirsiz fiil şekillerin -u yapılı isim-fiil olarak Tatarcaya çevrilmesi tercih edilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Berkov, V. (2004). *Dvuyazychnaya leksikografiya: Uçebnik, 2-e izd., pererab. i dop.*. Moskva: OOO İzdatelstvo Astrel.
- Buliç, S. (1904). *Oçerk istorii yazıkoznaniya v Rossii. T. 1. (XIII v.- 1825)*. S-Peterburg: Tipografiya M. Merkuşeva.
- Corread, M-H. (2006). Bilingual Lexicography. *Encyclopedia of Language and Linguistics, Vol. 1, Ed.-in-Chief K. Brown*, 787-796.
- Dmitriyev, M. (Ed.). (1955-1959). *Russko-tatarskiy slovar v 4 t.* Kazan: Tatknigoizdat.
- Ganiyev, F. (Ed.). (1997). *Russko-tatarskiy slovar*. M.: İnsan.
- Karam, A. (Ed.). (1929). *Noviy russko-tatarskiy slovar: Kratkoye nauçno-populyarnoye tolkovaniye 32 000 russkih i inostrannih slov*. Kazan: Koop. izd. Yanga Kitab.
- Kononov, A. (1953). İz istorii oteçestvennoy tyurkologii. *Uçenye zapiski instituta vostokovedeniya AN SSSR*, t. VI.
- Kozirev, V. ve Çernyak, V. (2000). *Vseleonnaya v alfavitnom poryadke*. Sankt-Peterburg: İzdatelstvo PGPU im. A. İ. Gertsena.
- Minnullin, K. ve Valiullin, R. (1998). *Tatarskiy yazık v slovaryah*. Kazan: Master Layn.

- Mojarskiy, M. (1878). Rukopisniy pyati-yazıçınıy slovar v Nijgorodskoy seminarsoy biblioteke i ego proishojdeniye. *Russkaya starina*, (dekabr), 705-707.
- Nasiri al-Kazani, A.-K. (1904). *Polniy russko-tatarskiy slovar; s dopolnениem iz inostrannih slov, upotrebyaemih v russkom yazıkke kak nauçniye termini*. Kazan: Tipo-litografiya İmperatorskago Universiteta.
- Nugmanov, M. (1964). *Russko-Tatarskiye Slovarei XVII-XVIII vekov. Avtoref. diss. na soisk. uç. stepeni kand. fil. nauk*. Kazan.
- Pekarskiy, P. (1867). *Jizn i literaturnaya perepiska P. İ. Riçkova*. SPb: Tipografiya İmperatorskoy akademii nauk.
- Rahmankulov, S. ve Karam, A. (1920). *Polniy russko-tatarskiy slovar*. Kazan: izdaniye knigoizdatelskogo t-va Gasr.
- Uşakov, D. (Ed.). (1935-1940). *Tolkoviy slovar russkogo yazıka (4t.)*. Moskva.
- Voskresenskiy, A. (1894). *Russko-tatarskiy slovar; s predisloviem o proiznoşenii i etimologičeskih izmeneniyah tatarskih slov*. Kazan: Tipo-litografiya Universiteta.

Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Eşdizimlilik: Bir Model Önerisi*

Collocations in Teaching Turkish as a Foreign Language: A Model Suggestion

Bilge Merve KARADAĞ**

ÖZ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde sözcük listeleri derlem temelli sıklığa göre belirlenip öğrencilere doğal dil ortamında en sık kullanılan sözcükler sunulmaktadır. Fakat dil tek başına bulunan sözcük birimlerden değil öbeklerden oluşmaktadır. Araştırmalara göre sözlü ve yazılı sözlem birlikte olmak üzere dilin %70'i sabit kalıp ifadelerden oluşmakta olup, eşdizimliliklerin sayısı tek sözcük birimlerinin sayısından çok daha fazladır. Yabancılarla Türkçe öğretiminde eşdizimsel edinç kavramı daha önce üzerine çalışılmamış bir konudur. Mevcut araştırmaya göre Türkçe öğrencilerin yaptıkları deyimlerin ve eylemlerin/ eylem çatılarının yanlış kullanımıyla ilgili hatalar eşdizimsel edinç başlığı altında kategorilenmeli, hedef sözcük listelerinde eşdizimsel yapılar yer verilmeli ve ders materyallerine eşdizimliliklere dair alıştırmalar sistemli bir şekilde yerleştirilmelidir. Hedef sözcükler sıklık derecelerine göre seçilmeliyse, neden eşdizimli yapılar da aynı şekilde seçilmesin sorusu araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu bağlamda yabancılarla Türkçe öğretiminde kullanılan bir seri ders kitabının sunduğu hedef kelime listelerinden 45 sözcük gelişigüzel seçilmiş ve eşdizimliliğe odaklanan dil teorileri çerçevesinde bir öğretim modeli hazırlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Eşdizimlilik, Eşdizimsel edinç, Sözlüksel yaklaşım, Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi

ABSTRACT

In teaching Turkish as a foreign language, word lists are determined according to frequency-based surveys and most frequently used words are presented to learners. However, language does not consist of single word units alone but of lexical bundles. According to researches 70% of oral and written speech is composed of fixed-pattern expressions, therefore the number of collocations is greater than the number of single word units. Current research theorizes that errors made by learners of Turkish about misuse of idioms and action framings should be categorized under collocational competence, and that collocational structures should be included in the target word lists. In addition, exercises about collocations should be placed in teaching materials. In this context, 45 words from the target word lists presented by a series of textbooks were randomly chosen, and a teaching model was prepared.

Keywords: Collocations, Collocational competence, Lexical approach, Teaching Turkish as a foreign language

*Bu çalışma, 'Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Eşdizimlilik' başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

**Sorumlu yazar/Corresponding author:
Bilge Merve Karadağ (Doktora Öğrencisi),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yabancı
Dil Olarak Türkçe Öğretimi, İstanbul, Türkiye
E-posta: bkaradag@ogri.u.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4792-2876

Başvuru/Submitted: 19.06.2019
Kabul/Accepted: 13.08.2019

Atıf/Citation: Karadağ, B. M. (2020). Yabancılarla Türkçe öğretiminde eşdizimlilik: Bir model önerisi. *Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics*, 34, 27-56.
<https://doi.org/10.26650/jol.2020.003>

1. Giriş

Dil öğrencileri için dilbilgisi, doğru telaffuz kurallarını bilmek, belirli bir sözcükten haberdar olmak duruma uygun dil üretimi için ancak asgari yeterlilik sağlamaktadır. Günümüzde dilbilgisi, sözcük ve telaffuz gibi dilin geleneksel olarak gerekli olan yönlerinin öğretilmesinin yanı sıra dilin anlamlı kullanımının nasıl sağlanacağı üzerine çalışmalar hız kazanmıştır. Avrupa Konseyi, yabancı dil öğretene ve öğrenenlere bu süreçte yardımcı olmak amacıyla uluslararası bir standart oluşturarak Avrupa Diller İçin Ortak Başvuru Metni (Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment, 2011) ve uygulaması niteliğindeki Avrupa Dil Gelişim Dosyası'nı geliştirmiştir. Bu standartlara göre Avrupa Konseyi'nin ve üye ülkelerin benimsediği dil öğretim yöntemi iletişimsel yöntemdir ve öğrenciler için A (1/2), B (1/2), C (1/2) olmak üzere üç seviye belirlenmiştir. Demirel (2007) yabancı dil öğretimine yönelik yazdığı eserinde başlangıçtan günümüze kadar geliştirilmiş ve uygulanmış dil öğretim yöntemlerini dilbilgisi – çeviri yöntemi, dolaysız (direkt yöntem), işitsel – dilsel yöntem, doğal yöntem, bilişsel yöntem, toplu fiziksel tepki, sessizlik yöntemi, grupta dil öğretimi, telkin yöntemi, iletişimsel yöntem ve yöntem sonrası dönem diye de adlandırılan seçmeli yöntem olarak detaylı bir şekilde açıklamıştır. Değişik yöntemlerin yanısıra Karadağ (2018: 16) eğitim ve öğrenimin doğasına vurgu yaparak eğitimin çizgisel bir yapıda ilerleyen belli bir sisteme dayanan kurallar bütünü olduğunu buna karşın edinimin bir sisteme dayanmadığını, öğrencilerin neyi hangi sırayla ve kadar hızlı öğreneceğinin eğitimcinin kontrolü dışında kalan alanlar olduğunu altını çizmektedir. “Eğitimin çizgisel ve adım adım ilerlemesine karşın öğrenim daha çok içsel, döngüsel ve zamanla gelişen bir olgudur. Her öğrenci yeni bir bilgi ile karşılaştığında, daha önceden içselleştirmiş olduğu, edindiği bilgilerle yeni bilgi arsında bir bağ kurar ve eski bilgiyi düzenler”. Demircan'a (2013: 52) göre ikinci dil öğreniminde öğrenciler ana dilde sahip oldukları bilgi ve becerilerden destek alarak yeni kazanımlar sağlarlar, yani aktarım (transfer) yaparlar. Halliday (Demircan, 2013: 63)'e göre ana dilini öğrenen kişi anlatımı (how to mean) öğrenir. “Yabancı dil öğretimi; zihinsel, psikolojik ve akademik olmak üzere birbirinden farklı, çok katmanlı süreçleri içeren ve dairesel olarak ilerleyen bir öğretim alanıdır” (Temur, 2016: 35).

Anadili konuşurları, durum ve olguları çok az sözcükle ve fakat çok kesin bir şekilde tanımlayabilirler. Dilde bu kolaylığı sağlayan yapılan eşdizimlilerdir. Eşdizimlilik teorilerine göre eğitim sürecinde öğrenciye ne kadar az eşdizimli yapı sunulursa, konuşma esnasında öğrenci o kadar çok ve uzun dilbilgisel cümle kurmak zorunda kalacak ve öğrencinin kendini doğru ifade edebilmek için uzattığı cümlelerde hata yapma olasılığı da artacaktır. Karadağ (2018: 18) tezinde *dönüm noktası* ve *sağlıklı besinler* yapıları üzerinden iki örnek göstermektedir. Buna göre öğrenciler kurdukları uzun tümcelerde dilbilgisel açıdan hiçbir hata barındırmasalar dahi bir ana dili konuşucusunun üretmeyeceği söylemler oluşturmaktadır.

Dil denildiğinde akla ilk gelen olgu dilbilgisi veya telaffuz değil sözcüklerdir. Bir anadili konuşuru dil üretiminde pek çok sözcüğü kalıp ve eşdizimli yapılarda, öbeklerde yan yana kullanır. Yabancı dil öğrencileri ise öğrenim sürecinde dilin öbeklerine değil de tek başına

bulunan sözcükleri öğrenmeye ve bu alanda daha çok çalışmaya eğilimli olurlar. “Her beceri (okuma, yazma, dinleme, konuşma) ve dil bilgisi birbiri ile bağlantılı olsa da sözcükler dil öğretiminin her alanına yayılmıştır.” (Tüfekçioğlu, 2016: 268). Wray (2002) yetişkinlerin dil öğrenim süreçlerinde (L1 edinen çocuklardan farklı olarak) öncelikle dilin anlamlı öbeklerini değil tek başına bulunabilen sözcükleri fark edip hatırladıklarını gösteren bir model öne sürmektedir (Wray, 2002: 210). Buna göre, *büyük felaket* gibi bir eşdizimlikle karşılaşan L1 ediniri bu dizimi tek bir sıra olarak görmekte ve onu geniş çapta zarar veren felaketlerin deyimsel bir gönderimi olarak hatırlamaktadır. Yetişkin bir öğrenci ise aynı yapıyı *büyük* (ve eş anlamlıları) ve *felaket* sözcüklerini ayrı ayrı parçalara bölerek anlam çıkarmakta ve bu sözcüklerin doğal olarak beraber var olduklarını kaydetmeksizin belleğine yerleştirmektedir. Dolayısıyla ileride benzer bir sözce üretmesi gerektiğinde daha önceden karşılaştıkları bu dizimi hatırlamamakta ve doğru sözcükleri birbirleriyle eşleştirememektedir.

Yabancı alanyazında öğrencilerin eşdizimsel edinç konusunda yaşadıkları sorunlara dair araştırmalar mevcutken Türkçe’de bu konu üzerine yapılmış bir çalışma yoktur. Wray’ın saptamalarını destekleyen nitelikte bulgulara ulaşan bir araştırma Siyanova ve Schmitt’in (Siyanova & Schmitt, 2008: 429-458) öğrencilerin eşdizimlilere dair davranışlarını konu alan üç çalışmadan oluşan araştırma raporudur. Bu çalışmalara göre L2 öğrenciler eşdizimli yapıları L1 konuşurlar kadar hızlı algılayamamakta, bu yapıların sıklıklarına dair bir kavrayışa sahip olmamakta fakat sıfat+isim biçimindeki eşdizimli yapıları L1 konuşurlarına yakın bir oranda kullanmakta oldukları saptanmıştır. Türkçede, dil öğretim merkezlerinde öğrenciler üzerine yapılan araştırmalar her konuda oldukça önemli saptamalar yapmaktadır. Alanyazında Türkçe öğrencilerin hangi dil becerisinde başarılı oldukları, hangi yöntemin daha hızlı bir edinime yol açtığı ve en sık hangi dilbilgisel ulamlarda hata yapıldığına dair araştırmalar mevcut olmakla beraber *eşdizimsel edinç* veya eşdizimli yapıların öğretimi hakkında herhangi bir araştırma bulunmamaktadır. Mevcut araştırma akademisyenler ve eğitimcilerin dildeki eşdizimli yapıların özelliklerine vakıf olduklarında hayata geçirecekleri pek çok araştırmanın seyrinin değişeceğinin altını çizmektedir. Türkçe öğretimi üzerine yapılan araştırmalardan biri olan Başoğlu ve Can’ın (2014) çalışması bahsi geçen duruma bir örnek oluşturmaktadır. Çalışmada, Balkan ülkelerinden gelen ve Türkçeyi Türkiye’de yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin yazılı anlatım sırasında yaptıkları genel yazım ve dilbilgisi hatalarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Burada öğrencilerin hangi dil seviyesinde olursa olsunlar “deyimlerin ve eylemlerin/ eylem çatılarının” kullanımında yanlışlıklar yaptıkları saptanmıştır. Teze göre yapılan yanlışlar eşdizimsel edinç/ farkındalık başlığı altında ele alınıp buna göre bir yaklaşım geliştirildiğinde öğrenciler bu yanlışlıkları yapmayacaklardır. Örneğin B1 seviyesindeki Yunan bir öğrenci “Dalgalarla savaşmış” (Başoğlu & Can, 2014: 107) tümcesini üretmiştir. Türkçe Ulusal Derlemi’nde yazılı metinlerdeki dalgalarla sorgusu 111 sonuç ile (96 farklı metinde (47641688 sözcük [4458 toplam metinde] listelenmiştir; bir milyon sözcükteki sıklık değeri: 2.33’dir. Dalga, dalgalanma sözcükleri aldıkları eklere göre farklı taranmalarda farklı

sonuçlar verecektir. Bu sözcüğün 1-sol ve 1-sağ pencere aralığında sıralanan eşdizimlileri; azgın, boğuşan, birlikte, boğuşarak, boğuşuktan, boğuşup, köpüklü, elektromanyetik, denizde, ortasında, gelen, boğuştum, boğuşmaktan, boğuşmaya, boğuşurken, sahile, kıyıya, rüzgarın, dev, saat'tir. Dizin ise dalgalarla sözcüğünün bağlam içi kullanımını şöyle göstermektedir:

gemidekinden daha zor duruma düşmüştü. **Dalgalarla** boğuşmaya, batıp çıkmaya başladı.

Buradaki

sonra, entelektüel birikimi yeni **dalgalarla** alabora olamayan Avrupalı sol aydın beden kabına hapsedmek istemiyorum. Ben **dalgalarla** coşmak, rüzgarlarla uçmak, Ay'la konuşmak

25 kilometre boyunca azgın **dalgalarla** boğuşan Sönmezoğlu, eşi Mana Sönmezoğlu bedenini alıp okyanusun ortasında **dalgalarla** boğuşan bir gemiye fırlatan sorular.

da'yı baraja akan bir nehirde, **dalgalarla** boğuşmaya çalışan küçük bir kanoya Dalgalarla boğuştum. YUNUS: Boyum kadar **dalgalarla** mı boğuşun? DENİZ KIZI: Evet. seyrederek okula giderdi. İlkbaharda, denizin **dalgalarla** sahile attığı tahta parçaları, yosunlar, denizine dalmaya görün; nice azgın **dalgalarla** boğuşacak, buzdağlarına çarpacak, yirtici balıklarla

Yetişen kurtuluyoor. **Dalgalara** yenilmeyin. Boğuşun **dalgalarla**. Yetişin gemiye. Gemi kalkıyor. Yetişen

“Dalgalarla savaşmış” sözcüğünde dilbilgisel bir yanlışlık bulunmamaktadır. Fakat eşdizimlilik sorgusunda en sık kullanıldığı dizimlerdeki 12 sözcükten sekizi boğuşmak ile ilgili olup, dalgalarla savaşmak sözcüğü listeye girmemektedir. Dolayısıyla, savaşmak ve boğuşmak sözcükbirimlerinin kullanım esnasında farklı dizimlerde kullanıldığını saptamaktayız. Bu örneğin yanı sıra her seviyeden (A1-2, B1-2, C1) öğrenciye dair hatalar araştırmada mevcuttur ((Aklımın ucuna gitmezdi (aklımın ucundan geçmezdi) (Makedonya B1), Zorluk gördüm (çektim). (Moldova B1), Her gün bizim etrafımızda çoğul (çok) insanlar var (Moldova, C1), kahvaltı yiyorum (Kosova A1), ekonomik krize ulaşınca (uğrayınca) Yunanistan'a gelen turist sayısı azaldı (Moldova C1)). Öncelikle, Bu ve benzeri hataların adı doğru konulmalı ve sonrasında ise öğrencilere dizin yazılımlarını kullanmalarının öğretilmesi, eşdizimlilik edinci kazandırılması, seviye başından itibaren bir sözlüksel defter (bk. EK 2) tutmalarının istenmesi bu anlatım hatalarını azaltıcı ve önleyici bir yöntem olacaktır.

2. Eşdizimlilik Nedir?

Yabancı alanyazında J. R. Firth Modes of Meanings (Firth, 1957: 194) adlı makalesinde eşdizimlilik kavramını ortaya koymuş ve yeni bir dilbilim kavramı olarak eşdizimlilikten söz etmiştir. Firth, bir sözcüğün anlamının beraber eşdizimli olduğu diğer sözcüklerle ortaya çıktığını savunur; “bir sözcüğü ancak onun arkadaşıyla bilebilirsin” (1968: 179) demektedir. İngilizce collocation terimini Doğan Aksan birliktelik (Aksan, 1999: 75), Berke Vardar eşdizimlilik (Vardar, 2002: 94) terimleriyle Türkçeye aktarmışlardır. Berke Vardar “eşdizimlilik” terimini

şöyle tarif eder: “İki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimlerde yer alması. Eşdizimlilik kavramı sözlükbilime dağılımsal ölçütlerin uygulanmasından kaynaklanır ve birimlerin anlam yönünün dizim içi kullanımlarıyla yakından ilişkili olduğu görüşüne bağlanır. (Vardar, 2002: 94-95)”. Eşdizimlilik, sözlükbilime dağılımsal ölçütlerin uygulanmasından kaynaklanmaktadır ve birimlerin anlam yönü dizim içi kullanımlarıyla yakından ilişkilidir. İmer ve diğ. (2011)’de İngilizce collocation kavramına eşdizimlilik ve birliktelik biçiminde iki ayrı madde başında yer verilmektedir. *Eşdizimlilik*, “iki ya da daha fazla sayıda birimin aynı dizimde bulunması”; *birliktelik* de “sözcüklerin düzenli bir biçimde birlikte kullanılmaları durumu” biçiminde tanımlanmakta ve Türkçedeki sigara iç-, yemek ye-, toplantı yap-, konferans düzenle- sözcük öbekleri ile örneklenmektedir. Eşdizimlilik üzerine detaylı araştırmaları olan ve sonrasında Türkiye Türkçesinin Eşdizim Sözlüğü projesini meydana getiren Bülent Özkan, Sterkenburg’a dayanarak eşdizimliliği “Sözcük birimlerin anlamsal ya da dil bilimsel birlikteliklerinden kaynaklanan ve kullanım sıklığına bağlı olarak sözlük birimsel özellik taşıyabilen söz birlikleri.” (Özkan, 2007: 32-33) olarak tanımlamaktadır.

Eşdizimliliği odak noktasına yerleştiren önemli ve temel eserler vardır ((Lewis, 2000); (Nesselhauf, 2005); (Schmitt, 2004); (Meunier & Granger, 2008)). Lewis’in editörlüğünü yaptığı Teaching Collocation eseri sınıf içi eşdizimlilik öğretimi üzerine odaklanmaktadır. Nesselhauf’un tek başına yazdığı eser, öğrencilerin yazdıkları metinlerin derlem olarak kullanılıp isim+fiil yapısındaki eşdizimlilerin detaylı analizi üzerinedir. Schmitt ile Meunier ve Granger’ın eserleri ise eşdizimlilik kavramının yanı sıra deyimler ve kalıp dil kullanımı üzerine odaklanmıştır.

Türkçede eşdizimlilik üzerine Çetinkaya (2009), Pilten (2008) ve Özkan (2007) çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmaların yanı sıra çeşitli akademisyenlerin eşdizimliliği konu alan yüksek lisans ve doktora tezleri mevcuttur fakat eşdizimlilik dil öğretimi açısından ele alınmamıştır.

Türkçe Sözlük’te eşdizimlilik kazanan yapıların gösterilmeye başlanması ise 2005 ve 2011 baskılarında mümkün olmuştur. Sıfatların eşdizimliliği üzerine hazırlanan derlem tabanlı uygulama Mersin Üniversitesi genel ağ sayfasında esdizim.mersin.edu.tr adresinde 2012 yılında kullanıma açılmıştır. B. Özkan’ın Türkiye Türkçesi Söz Varlığında Sıfatların Eşdizimliliği -Derlem Tabanlı Bir Uygulama- çalışmasında elde edilen verilere bağlı olarak fiil, zarf, sıfat ve isimler veri tabanında sorgulanabilmektedir. Eşdizimli sözcüklerin müfredatta ve hedef sözcük listelerinde daha fazla yer kaplaması gerekliliğini destekleyen teorilerin başında Lewis’in geliştirdiği sözlüksel (leksikal) yaklaşım ile Wray (2002) ve Wood (2010) gibi araştırmacıların kalıp dil teorileri gelmektedir.

2.1. Eşdizimliler ve Eşdizimsel Edinç

Eşdizimliler iki sözcükten oluşabileceği gibi (örn. Çekirdek aile, bayram havası) daha fazla sözcükten (örn. eleştirilere maruz kaldı, cep telefonu ekranı geçirilen süre) de oluşabilmektedir. Eşdizimlilik konusundaki görüş farklılıkları olgunun sadece kullanım

istatistiklerine göre mi inceleneceği yoksa psikolojik arka planının mı incelenmesi gerektiği yönündedir. Eşdizimsel edinç, Michael Lewis'in 20 yılı aşkın süredir üzerinde çalıştığı bir olgudur. Ona göre dil öğrencileri eşdizim repertuarına hâkim olmadıkları için daha uzun tümceler kurmaya zorlanmakta ve hatalar yapmaktadırlar. Lewis, eğitimcilerin durmadan dilbilgisi hatalarını düzeltmeye çalışmalarının verimsizliğini vurgulayarak, eşdizimlilerin eksikliğinden dolayı söylemlerde hata olduğu için önce bunu düzeltmek gerektiğini söylemektedir. Hatta araştırmalarına göre öğrencilerin hataları tümüyle dilbilgisel değil, sözceleri L1 kullanıcılarının asla üretmeyeceği biçimlerde kullanmalarından dolayı olabilmektedir. Eşdizim alanında, derlem tabanlı araştırmalara dayanarak eşdizimlilerin dağılımsal ve istatistiksel doğasına odaklanan akademisyenler (Firth (1951), Halliday (1966), Sinclair (1991), Lewis (1993, 2000, 2008), Schmitt (2004)) ile psikolojik ve tümcesel doğasına odaklanan akademisyenler (Wray (2002), Nesselhauf (2005), Cowie (1998), Howarth (1998), Meunier, F., & Granger, S. (2008)) sözü edilen iki farklı bakış açısına göre eşdizimliliği inceleyen akademisyenlerdir. Eşdizimlilik olgusuna yaklaşımlarda farklı bakış açıları ortaya çıksa dahi konu dil öğretimi ile beraber ele alındığında ortaya çıkan ortak karar bu olgunun dil öğretiminde dolaysız, açık bir biçimde müfredata eklenmesi yönündedir.

Sözlüksel yaklaşım, serbest seçim ve deyim ilkesi, kalıp dil teorisi, ve sözlüksel hazırlama eşdizimlilik kavramı etrafında şekillenip gelişen teorilerdir. Bu kuramlar, dil her ne kadar yaratıcı bir kullanım olsa da biz bu yaratıcılığı yine de belli kalıplar ve daha önceden (prefabricated) üretilmiş öbekler sınırında yapıyoruz demektir. Teorilere göre öğrenciler tek tek sözcükleri zihinlerinden alıp kullanmamakta, söz öbeklerini almaktadır. Sinclair (1991) Firth ve Halliday'ın teorilerini geliştirmiş ve eşdizimlilik konusunda Serbest-seçim ilkesi (the open-choice principle) ve deyim ilkesi (the idiom principle) olmak üzere iki teori öne sürmüştür (Sinclair, 1991). Bu teoriler dilsel metinlerden anlamın nasıl çıkarıldığıyla ilgilidir. Serbest seçim ilkesi, dilsel metinleri oluşturmada kullanılan işlemlerde kıstas olarak sadece dilbilgiselliği öne çıkarmaktadır. Şöyle ki dil olguları arasından karmaşık seçimler yaparak dilbilgisel metinler oluştururuz ve yüzeyde bütün dillerin dilbilgileri serbest seçim ilkesi üzerine kuruludur. Deyim ilkesi ise, serbest seçim ilkesinin cevaplayamadığı alanları doldurmaktadır. Sözcükler, bir metinde rastgele bir araya gelmemektedir. Diğer bir deyişle, ürettiğimiz metinler serbest seçim ilkesine dayanmamaktadır. Deyim ilkesi, en basit tabiriyle, iki sözcüğü bir arada kullanmayı seçmektir. Serbest seçim ilkesine göre, metinler çok sayıda karmaşık seçeneğin bir araya gelebilme olasılığını belirtmektedir. Buna göre dilbilgisellik ve kabul edilebilirlik sınırları çerçevesinde dilin çizgisellik özelliğinin doğal bir sonucu olarak çok sayıda dilsel birim bir arada bulunabilmektedir. Sinclair tüm dillerin dilbilgisi kurallarının (sözdiziminin) serbest-seçim ilkesine göre kurulduğunu; ancak serbest seçim ilkesindeki sınırsızlığın eşdizimi açıklamada yetersiz kaldığını, sözcüklerin herhangi bir metinde gelişigüzel bir şekilde ortaya çıkıp görülmediklerinin altını çizerek deyim ilkesini açıklamaktadır (Sinclair, 1991: 110). Sinclair'in maddeler hâlinde sıraladığı deyim ilkesinin bazı özellikleri şu şekildedir:

- Pek çok tümcenin kapsamı belirsizdir. Örneğin “set eyes on” ifadesini ele alalım. Kendisine bir özne zamiri veya “never” ya da “the moment, the first time” gibi bir

zamansal bağlaç gerektiriyormuş gibi duruyor ve “has” sözcüğü “set” sözcüğüne gelecek bir yardımcı fiil olacaktır. Bu durumun ne kadarı tümcenin içsel, ayrılmaz özelliğidir, ne kadarı eşdizimsel çekimin doğası gereğidir?

- Pek çok tümce, içsel sözlüksel değişmeye izin vermektedir. Örneğin, “in some cases” ve “in some instances” veya “set x to fire” ve “set fire to x” gibi ifadelerden hangisinin seçileceğine dair pek az düşünmemiz gerekecektir.
- Pek çok tümce içsel sözlüksel sözdizimsel değişmeye izin vermektedir.
- Sözcüklerin ve tümcelerin pek çok kullanım biçimi diğer sözcükleri kuvvetli eşdizimlileri olarak kendilerine çekerler, örneğin, hard work, hard luck, hard facts, hard evidence.
- Sözcükler ve tümcelerin belli bir anlam alanı içerisinde görülme eğilimleri vardır. Örneğin “happen” fiili genellikle “accidents” gibi olumsuz olgularla ilişkilidir (Sinclair, 1991: 112).

Bu maddelere göre dilsel olarak kullanımda fark edilmeyen ve sıra dışı görünen kalıplaşmalar deyim ilkesinin işlediğinin bir kanıtıdır. Sinclair’ın özellikle altını çizdiği ve eşdizimlilerle ilgili mevcut tezi de destekleyen ana cümlesi, oldukça zengin yüzeysel değişimler görülmesine rağmen bütün kanıtların esneklik göstermeyen, katı bir deyimbilim yönteminin varlığına işaret etmesidir (Sinclair, 1991: 121)

Michael Hoey’nin (Hoey, 2005) sözlüksel hazırlama teorisi, şimdiye kadar geliştirilen dil teorilerinin dilin doğal düzenlenişine bir açıklık getirmemeleri sadece dilde hangi kullanımların mümkün olduğunu açıkladıklarını fark etmesinden sonra geliştirdiği teoridir. Bu teoriye göre dilin doğal düzenlenişi ve kullanımıyla ilgili en büyük ipuçlarını veren olgu eşdizimlilik. Bir söylem içinde konuşurun kullanmak için seçeceği sözcükler, onun bu sözcükle daha önceki karşılaşmalarının bir sonucu olarak söyleme hazırlanmaktadır. Sözlüksel Hazırlama Teorisinin İlkeleri:

- Her sözcük başka belirli sözcükbirimlerle birlikte görünmek için hazırlanır; bunlar o sözcüğün eşdizimlileridir.
- Her sözcük belirli anlamsal gruplarla kullanılmak için hazırlanır; bunlar onun anlam çağrışımlarıdır.
- Her sözcük belirli edimsel işlevlerle kullanılmak için hazırlanır; bunlar onun edimsel ilişkileridir.
- Her sözcük belli dilbilgisel pozisyonlarda ve işlevlerde bulunmak (veya kaçınmak) için hazırlanır. Bunlar, onun küme sözcüğüdür (dilbilgisel küme).
- Eşadlılar ve eşanlamlılar temel sözcüğün eşdizimlilerine, anlam çağrışımlarına ve kümesözlerine göre ayrıştırılmaktadır.
- Bir sözcük çokanlamlı olduğunda, her bir anlamının eşdizimliler, anlam çağrışımları ve kümesözleri bakımından diğerlerinden farklılık göstermektedir.
- Her sözcük bir veya daha fazla dilbilgisel rol üstlenir; bunlar onun dilbilgisel ulamlarıdır.
- Söylem içerisinde, her sözcük belirli türde bağdaşıklık ilişkileri içinde bulunmaya veya bu ilişkilerden kaçınmaya hazırlanır. Bunlar onun metinsel eşdizimlileridir.
- Söylem içerisinde, her sözcük belirli türde anlam ilişkileri içinde bulunmaya hazırlanır. Bunlar onun metinsel anlam çağrışımlarıdır.
- Her sözcük, söylem içinde belli yerlerde kullanılmak veya belli pozisyonlardan kaçınmak için hazırlanır. Bunlar onun metinsel kümesözleridir. (Hoey, 2005: 13)

Bu parametreler çerçevesinde Hoey, dil teorisinin farklı görüşler arasında bir köprü olabileceğini savunmaktadır. Eşdizimlilerin tanımının Partington (1998), tarafından metinsel, istatistiksel ve psikolojik olmak üzere üç alanda tanımlandığını tespit eden Hoey, bu kavram için en uygun tanımlamalardan birinin psikolojik tanım olduğunu açıklamanın yanı sıra teorisine de yine psikolojik bir terim olan priming adını vermektedir. Örneğin, daha önce vücut sözcüğü verilen bir dinleyici, kalp sözcüğünü başka sözcükler verilse bile daha çabuk tanıyacaktır. Buna göre vücut sözcüğü dinleyiciyi kalp sözcüğü için hazırlamaktadır. Yani sözcükler, sözlüklerde görülen tanımlamaların dışında ortak başka sözcüklerle kullanıldıklarında başka sözcüklerle etkileşime girer.

Michael Lewis tarafından geliştirilen sözlüksel yaklaşım (lexical approach), dil öğretim sınıflarında dilbilgisel kurallardan daha çok sözvarlığı, eşdizimlilik ve kalıp dil öğreniminin gerekliliğini vurgulamaktadır. Sözlüksel yaklaşımla algısal etkinliklere öncelik verilir ve öğrencilerin dikkati sözlü İngilizcede kalıp dile, kalıplaşmış ifadelerle çekilmektedir. Sözlüksel yaklaşım dil öğretiminde nitelikli girdiye önem verdiği kadar girdinin miktarına da önem vermektedir. Dolayısıyla iletişimsel yaklaşımda olduğu gibi sınıf içinde öğrenciyi daha fazla konuşturmak birincil derecede önemli olmamaktadır. Lewis'in (Lewis, 1993: vi-vii) sözlüksel yaklaşım ilkelerine göre:

- Dil, dilbilgiselleştirilmiş sözcüklerden oluşur, sözcükleştirilmiş dilbilgisinden değil.
- Dilbilgisi/Sözvarlığı ikiliği geçersizdir; dilin büyük bir bölümü çok sözcüklü öbeklerden oluşur.
- Dil öğretiminin temel unsurlarından biri öğrencinin farkındalığını geliştirerek, dili başarılı bir şekilde öbekler hâlinde kullanabilme yetilerini geliştirmektir.
- Yapısal kalıpların faydalı olduğu kabul edilmiş olsa dahi sözlüksel ve mecazi kalıpları üretmek duruma uygunluk sağlar.
- Eşdizimlilik, müfredatlara düzenleme ilkesi olarak bütünleştirilmiştir.
- Bilişimdilbilimden ve söylem analizlerinden elde edilen sonuçlar müfredatların içeriğini ve düzenini etkilemektedir.
- Başarılı dil kullanımı, doğru dil kullanımından daha geniş bir kavramdır.
- Dil ile ilgili temel metafor bütünseldir – atomistik olmayan bir organizma, bir makine.
- Sözlü dilin yazılı dile göre önceliğinin farkına varılmıştır; yazı, sözlü dilden radikal bir şekilde farklılaşan dilbilgisi ile ikincil önemde bir kodlama olarak kabul edilmiştir.
- Dil öğretiminde birincil derecede önemli olan bağlamın durumsal unsurlarından ziyade dilsel bağlamdır.
- İletişimsel edinç – iletişimsel güç – dilbilgisel edincin bir sonucu veya ürünü değildir. Ondan önce gelir ve bir temel oluşturur.
- Dilbilgisi yapı olarak sözcüğe tabidir.
- Dilbilgisel yanıtlar, dil öğrenim sürecinde birer esas olarak kabul edilir.
- Dilbilgisi anlamaya yönelik bir beceridir, benzerlikleri ve farklılıkları algılamak önemlidir.
- Dilbilgisine verilen önemi kaybetme uğruna, cümle yapıları ve eylem öbeklerindeki alt ve üst tümcesel fikirlere daha fazla önem verilir,
- Alıştırma ve sonuç yerine, görev ve süreç üzerinde durulur.
- Anlamaya yönelik becerilerin, özellikle dinleme becerisinin, konumu yükseltilmiştir.
- Gözlemlenir- varsay- deneyimle döngüsü üzerine temellenen dizgeyi benimseyerek tanıt-yugula- üret dizgesi reddedilmiştir.

Bunların yanısıra Wray'in (2012) kalıp dil ile ilgili çalışmaları daha çok ruhdilbilimsel teoriler etrafında şekillenmektedir. Kalıp dil öğreniminin öneminin vurgulanmasının yanı sıra, bu teorinin yetişkinlere ve çocuklara uygulanmasının farklı sonuçlar ortaya çıkaracağını tartışmaktadır. Ona göre çocuklar ana dili edimlerinde kalıpları bir bütün olarak öğrenmeye eğilimli olmalarına karşın, olgunlaşmış bilişsel bir sisteme sahip olan yetişkinler, hem bu sistem hem de alışkanlıklarından dolayı dil öğreniminde tek tek sözcüklere odaklanma eğiliminde olabilirler (Wray, 2002: 194).

2.2. Eşdizimlilerin Öğretimi

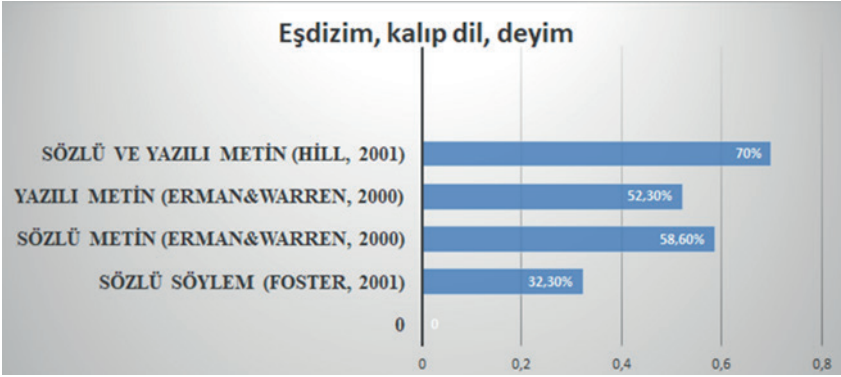
Lewis'in (Lewis M., 2000), editörlüğünü yaptığı Teaching Collocations eseri tamamıyla eşdizimlilerin öğretilmesi üzerine şekillenmiş bir eserdir. Bu eserde Jimmie Hill;

“İletişimsel edinci biliyoruz ve fakat eşdizimsel edinç kavramını da artık düşüncelerimize yerleştirmeliyiz. Öğrencilerin herhangi bir sözlü veya yazılı üretimlerinin çözümlenmesi sonucunda eşdizimsel edinçlerinin olmadığı görülmektedir. Bu alandaki yetersizlik öğrencileri dilbilgisel hatalar yapmaya zorlamaktadır; çünkü söylemek istediklerini kesin olarak ifade eden eşdizimlileri bilmeyen öğrenciler daha uzun sözceler meydana getirmektedir. Öğretmenler hiçbir fark yaratamayacaklarını fark edemeyip dilbilgisi hatalarını düzeltmeye odaklanmaktadır. Aslında hatalar yanlış dilbilgisinden değil eşdizimlilerin eksikliğinden kaynaklanmaktadır” (Hill, 2000: 49) demektedir.

Kalıp dil, deyimbilim, sözlüksel yaklaşım, serbest seçim ve deyim ilkesi ile sözlüksel hazırlama teorilerinin hepsi bellekteki sözlükçenin nasıl işlediği konusu etrafında şekillenir. “Dil öğrenimi sürecinde öğrenciler tek başına bulunan sözcükbirimlerin dilin en küçük birimi olduğunu varsayarak stratejiler geliştirmektedir. Fakat araştırmalar bellekteki sözlükçenin sözcükbirimler ve çok sözcüklü öbeklerden oluştuğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğretmenler çok sözcüklü birlikler kavramını öğrencilere tanıtmalıdır” (Karadağ, 2018: 51).

Dil kullanımında da tek tek sözcüklerin değil çok sözcüklü öbeklerin olduğu değişik araştırmalarda ortaya konmuştur. Şekil 1. de farklı araştırma sonuçlarına göre dilde çok sözcüklü yapıların yüzde kaç oranında yer kapladığı grafik olarak yansıtılmaktadır. Bu grafik sözcük öğretiminde eşdizimli yapıların ne denli önemli olduğunu vurgulayan Webb ve Kagimoto'nun saptamalarının görselleştirilmiş halidir:

“Çalışmalar; sınıfıçi eğitimde eşdizimlilerin açık bir şekilde öğretiminin gerekliliği hakkında kesin sonuçlar meydana koymuş olsa da, hangi eşdizimlilere öncelik verilmesi gerektiği ve nasıl öğretilmeleri gerektiği sorunu devam etmektedir. Dilde, eşdizimlilerin yüzde kaç oranında olduğuna dair tahminler değişmektedir. Erman ve Warren (Erman ve Warren, 2000: Aktaran Webb & Kagimoto 2011:261) sözlü söylemin % 58,6'sı ve yazılı söylemin % 52,3'ünün çok kelimeli sözcelelerden oluştuğunu, Foster (Foster 2001: Aktaran Webb & Kagimoto 2011:261) ise konuşulan dilin % 32,3'ünün kalıp dilden oluştuğunu, Hill (Hill 2001: Aktaran Webb & Kagimoto 2011:261) ise dilin neredeyse % 70'inin (sözlü ve yazılı söylem), sabit kalıp ifadelerden oluşmakta olup, eşdizimlilerin sayısı tek sözcük birimlerinin sayısından çok daha fazla olduğunu öne sürmüştür.” (Webb & Kagimoto, 2011: 261)

Şekil 1. Dilde eşdizimli yapıların dağılımı

Lewis, (Hill, Lewis, & Lewis, 2000: 88-117) sadece eşdizimlilerin öğretiminde kullanılacak materyaller ve alıştırma örnekleri üzerine Jimmie Hill ve Morgan Lewis ile birlikte hazırladığı kitap bölümünde örnek etkinlik ve alıştırma modelleri sunmaktadır. Bunlar; kompozisyon yazma, sınıf içinde 1-3 dakika arası değişen bireysel konuşma etkinlikleri, boşluk doldurmaya alıştırmalarında zıt, yakın, eşanlamlıları yazmak gibi alıştırmalardır. Burada dil öğretim sınıflarında yapılabilecek en büyük yenilik öğrencilerin buldukları eşdizimlileri kayıt altına alıp kendi eşdizimliler sözlüklerini oluşturmaları ve bir eşdizimliler sözlüğü kullanarak yapılabilecek alıştırmaların geliştirilmesidir. Türkiye’deki üniversitelere bağlı dil merkezlerinin geliştirdiği bir öğrenci sözlüğü olmadığı gibi geniş kapsamlı ve bütünüyle hayata geçirilmiş Türkçenin eşdizimlileri öğrenci sözlüğü de henüz hayata geçirilmemiş bir projedir.

Sözlüksel yaklaşıma göre bilgi girdisi, öğrencinin dil seviyesi geliştikçe değişmektedir. Yetişkin bir L1 sözlükçesi, resmî eğitimle öğrencilere verilemeyecek kadar geniştir. Dolayısıyla mümkün olduğunca çok dinleme ve okuma öğrencilere tavsiye edilmektedir. Sözcükler öğrencilere sözlüksel ilişkilere göre verildikten sonra bir ders saatinde kaç adet sözcüğün gösterildiği önemsizdir çünkü bu yaklaşıma göre ne kadar çok sözcük verilirse o kadar çoğu bir şekilde hafızaya kazanacaktır.

“Birçok öğretmen için eşdizimliler sadece sözvarlığını tanıtmının yollarından biridir... Eşdizimlileri öğretmenin arkasındaki teorik temeli kayda almayan veya anlayamayan öğretmenlerin üstlenecekleri tek rol bu kavramı sınıflarında tanıtmak olacaktır. “Her şeyi anlatmaya vaktimiz yok, Bunları uygulamaya yeterince vaktimiz olmayacak, bütün bunları zaten hatırlamayacaklar, hala belirsiz geçmiş zamanı bile yapamıyorlar ki” gibi eski tartışmalar alevlenecek ve dolayısıyla bu kavrama hak ettiği önem verilmeyecektir. Ama eğer öğrenmenin bütünsel, öngörülemez ve çizgisel olmayan doğasına -onun düzenlenme, depolanma, zihinden geri çağırılma biçimine ve sözlükçeye- daha derinden bakılırsa günlük eğitim ve öğretimde eşdizimliler öyle temel bir duruma gelecektir ki daha önce neye vaktimizi harcadığımızı merak edeceğiz” (Lewis, 2000: 27).

Lewis, alıştırma ve etkinlik arasında bir ayırım yapmaktadır. Alıştırma öğrencilerin tek başına sınıf dışında yapabileceği tekrarlardır, etkinlikler ise sınıf içinde, genellikle gruplar hâlinde ve öğretmen desteğiyle yapılanlardır (Lewis M., 2008: 86). Sıralanan temel sözlüksel alıştırmalar şöyledir:

- **Öbekleri tanımak:** Yazılı veya sözlü bir metin içinde geçen sözlüksel öbekleri, eşdizimlileri saptamaktır.
- **Eşleştirmek:** Bu alıştırma tipi normal dilbilgisi alıştırmalarına benzer şekilde eşdizimlilerin, ifadelerin ve kalıp sözlerin parçalarının ait oldukları sözce ile eşleştirilmeleridir.
- **Tamamlamak:** Geleneksel boşluk doldurmaca alıştırmaları olarak tanımlanmaktadır.
- **Sınıflandırmak:** Sözlükçe çoğu zaman kalıplaşmıştır ve bu kalıp algısı belleğe yardımcı olmaktadır. Eşdizimlileri verip hangi diyalogun parçası olabileceklerini sormak veya sözcük türüne göre sınıflandırmak bu alıştırmaların kapsamındadır.
- **Sıralamak:** İnsan zihni hikayelere eğilimlidir. Hikayelerin doğal bir sıralaması vardır. Sıralama alıştırmaları öğrencinin gerçek dünya bilgisini kullanmasına yardımcı olur.
- **Silmek:** öğrenciler sık sık L1 bilgilerine dayanarak aşırı genellemeye yönelirler. Bundan kaynaklanabilecek hatalar öğrencilerden kulağa tuhaf gelen birimi silmelerini isteyerek çözülebilir. (Lewis, 2008: 89-92)

Bu maddelere ek olarak eşdizimlilerin öğretimi “metin üzerinden yapılanlar” ve “eşdizimliler sözlükleri ile yapılanlar” olarak iki tekniğe ayrılmıştır. Metinle yapılan etkinlikler metinde geçen eşdizimlileri keşfetmek ve metnin içeriğini yeniden yapılandırmaktır. Eşdizimlilik sözlükleriyle gerçekleştirilenler ise eşdizimlileri kayıt altına almak, kompozisyon hazırlığı, daha uygun bir sözcük bulmak, faydalı sözcükler, sınıflandırma, yakın eşanlamlılar, hızlı sınıflandırma, 5 sözcüklü hikâyeler, duyulan veya farkedilen eşdizimlileri toplamak, eşdizimlilerin çevirisini yapmak, çeşitli eşdizimlilik oyunları, (İngilizcede var olan) isim + isim birleşikleri, örnekleri keşfetmektir (Hill, Lewis, & Lewis, 2000: 99-117).

İngilizce öğrencileri için sözlüksel defterin nasıl düzenleneceğine dair bir kılavuz (Ramazani, 2017) (bkz. EK 2) internet ortamında mevcuttur. Bu örnekte defterin kalıp ifadeler, yarı kalıplaşmış ifadeler, eşdizimliler, deyimler, önekler-kökler-sonekler, grafiklerden sözcükler ve karışık olmak üzere yedi bölüme ayrılması gerektiği vurgulanmaktadır. “*Türkçede ön ekler bulunmamaktadır ancak bazı bağımsız biçimbirimler İngilizcedeki önekler gibi kullanılmaya başlanmış ve aynı işlevi taşımaya başlamışlardır (alt- geçit, üst- geçit, ön- görüşme, iç giysi vb.). Türkçeye yabancı dillerden geçen başka biçimbirimler de sadece belirli sözcüklerle sınırlanmıştır (na- mahrem, bî- çare, anti- propaganda vb.). Türkçenin yapısından dolayı sonekler oldukça yaygın görülür (yapım ekleri/ türetimsel biçimbirimler, çoğul ekleri vb.). Sözlüksel defter Türkçeye uyarlandığında eşdizimliler, kalıp ifade ve deyim bölümleri yeterli olmaktadır*” (Karadağ: 2018:54).

3. Hedef Eşdizimlilik Öğretim Modeli

Türkçe alanyazında dil öğretimi ile metindilbilimi pekiştiren Şükran Dilidüzgün (Dilidüzgün, 2008) ders kitapları arcılığıyla dil öğretiminde metin dilbilimin önemi üzerine yaptığı araştırmaların tümünü Metindilbilim ve Türkçe Öğretimi adlı eserinde derlemiştir (Dilidüzgün, 2010). Her metin büyük ve küçük ölçekli yapı olmak üzere iki düzlemde oluşur. Bu düzlemler bağdaşıklık ve bağlaşıklıkla sağlar. Metnin küçük ölçekli yapısı dilbilgisel unsurlardan oluşur ve dilbilgisel bağdaşıklık ve bağlaşıklıkla sağlar. Dilidüzgün'ün (2008) eşdizimsel örüntüleme adı altında sunduğu alıştırma örnekleri metnin küçük ölçekli yapısını kavramaya yardımcı olan alıştırmalardır. “Öğrencinin okumaktan zevk alabilmesi için özellikle yazınsal yapılarda metnin yüzeysel yani bir anlamda küçük ölçekli yapısındaki ipuçlarını kullanarak metnin derin yapısına yani vermek istediği iletiye ulaşma zevkini tatması gerekmektedir” (Dilidüzgün, 2008: 174). Bu çerçevede metnin farklı dilsel-dilbilgisel özellikleri belirlemeye ve metinleri çözümlenmeye yönelik olarak oluşturulan küçük ölçekli yapı ölçütleri: gönderim, değiştirim, eksilti, bağlaçlar, koşutluk, zaman ve görünüş, işlevsel tümce görünüşü, sözcüksel bağlaşıklık ölçütleri ise yinelemeler ve eşdizimsel örüntülemelerdir (Dilidüzgün, 2008: 223).

Dil öğretiminde seviyeye ve amaca uygun olarak seçilen metin türlerinin aynı zamanda özgün ve doğal olmaları gerektiğinin altını çizen Dilidüzgün'ün yaklaşımını (2008, 2010), Lewis'in (2000, 2008) modelleriyle birleştirerek hem metindilbilim hem de sözlüksel yaklaşıma uygun eşdizimlilik öğretimi modeli EK 1'de gösterilmektedir. Sunulan modelde (bkz. EK 1) Lewis'in önerdiği öbekleri tanıma, eşleştirme, tamamlama (boşluk doldurma), sınıflandırma, sıralama ve silme aşamalarına uygun örnekler geliştirilmiştir.

Geliştirilen örnekler tek başlarına değil de bir ders izlencesine birleştirilmiş bütün bir ünite olarak düzenlenmiştir. Hedef eşdizimlilik öğretimi modelini (bkz. EK 1) amaca göre değiştirip geliştirmek dil öğretmenlerinin yaratıcılığına kalmıştır.

3.1. Yöntem

Araştırma, bütüncül çoklu durum deseninde tasarlanmış bir durum çalışmasıdır. Tesadüfi (random) örnekleme ile seçilen kelimelerden hareketle yapılan incelemeler sonucunda elde edilen veriler ilgili tablolarda dikkatlere sunulmuştur.

İstanbul Üniversitesi'ne bağlı Dil Merkezinde YDOT öğretiminde kullanılan İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1, A2, B1, B2 ve C seviyesinin (Yılmaz & Bölükbaş, 2016) sunduğu hedef kelime listelerinden 45 sözcük gelişigüzel seçilmiştir. Bu sözcükler A1 'den ağaç, bilgisayar, şemsiye, eski, sağlıklı, güçlü, gelmek, çalmak, yazmak, A2'den börek, ilaç, levha, esprili, lezzetli, inatçı, dökmek, itmek, silmek, B1'den kaban, bilek, fatura, endişeli, kiralık, ıslak, uğraşmak, basmak, harcamak, B2' en tulum, kaya, heykel, zarif, bilinçli, azimli, kandırmak, fısıldamak, yönelmek, C seviyesinden ise piyanist, mermer, pusula, çelimsiz, takıntılı, yaygın, oymak, zehirlemek, eritmek olmak üzere her seviyeden seçilmiş üçer isim, sıfat ve fiildir. Bu sözcüklere dair yapılan araştırma sırasıyla şu aşamalardan geçmiştir:

- Türkçe Ulusal Derlem’de (TUD) gözlenen sıklık verileri belirlenmiştir,
- Türk Dil Kurumu’nun web sayfasında bulunan Büyük Türkçe Sözlükten sözcüklerin tanımları derlenmiştir.
- Sözcüklerin Eşdizimlilikleri TUD kullanılarak sırasıyla 1 sol- 1 sağ ve 2 sol- 2 sağ pencere aralığına ve gözlenen eşdizimlilik sıklığına göre belirlenmiştir.
- Ortaya çıkan tablo Textalyser online text analysis tool (Textalyser, 2017) kullanılarak analiz edilmiş ve kendini yineleyen sözcükler ve kaç kere yinlendikleri belirlenerek bir liste oluşturulmuştur.
- Yeni sözcüklerin tek tek ve eşdizim dizeleri içinde nasıl bir görünüm oluşturdukları belirlenerek sınıf içinde kullanılabilecek örnek etkinlik ve alıştırmalar hazırlanmıştır.

3.2. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Başlangıç olarak, İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitaplarından hedef sözcükler belirlenmiş, bunların sıklık oranları ve tanımları saptanmıştır. Buna göre her türden üçer sözcük olmak üzere isim, sıfat ve fiil türlerinden 45 sözcük derlenmiştir (bkz. Tablo 1). Sözcük türü açısından bir sözcüğün türü Türkçede oynaklık gösterdiğinden dolayı tek veya az anlamlı, genel ve somut sözcükler üzerinde durulmuştur.

Bu sözcüklerin eşdizimlilikleri TUD’da 1 sol- 1 sağ ve 2 sol – 2 sağ pencere aralığına göre ortaya çıkarılmıştır (bkz. Tablo 2). Bu tabloda dikkati çeken bir husus ve, bir, de, bu, için, da, gibi, daha, olan, ile, çok, kadar, olarak, o, zorunda, en, ama, veya, ne, isteyen sözcüklerinin, neredeyse temel 45 sözcüğün bütününe eşdizimliliğine girmesidir (bkz. Tablo 3). Bu durum şaşırtıcı değildir, çünkü TUD Tanıtım Sürümü Sözcük Sıklığı Listeleri, Teknik Rapor-1’de belirlenen sayısal sıralı sözcük listesinin ilk 50’sini bu sözcükleri de kapsayan bir liste oluşturmaktadır (Türkçe Ulusal Derlemi, 2017: 155). Başka bir deyişle, bu zarflar, bağlaçlar ve sıfatlar Türkiye Türkçesinin yazılı metinlerinde geçen en sık sözcüklerdir. Dolayısıyla sözcük listemize kaç yeni sözcük girmekte ve bunların dağılımları hangi görünüme sahiptir sorularının cevabını ortaya çıkan Tablo 2’yi bir başka metin yazılımı kullanarak sadeleştirmek ve analiz etmek gerekmektedir. Bu işlem de gerçekleştirildikten sonra, Textalyser’in (Textalyser, 2017) analizine göre, 45 sözcük ile başlayan araştırma toplam 1828 sözcüğü kapsayacak şekilde genişlemiştir, 722 farklı sözcük ortaya çıkmış ve sözlüksel yoğunluk %39,5 oranındadır. 45 sözcükten oluşan hedef sözcük listesinin eşdizimliliklerle 722’ye genişleme oranı %1504,4’tür. Tek başına 722 farklı sözcüğün kullanıma girmesinin yanı sıra bu sözcüklerin temel sözcüklerle oluşturacağı eşdizimlilikler düşünüldüğünde liste bu orandan daha fazlalaşarak değişmektedir. Bunun yanında hâli hazırda eş anlamlılar, zıt anlamlılar, yakın anlamlılar gibi kavramların sınıf ortamında öğrenciye verildiği düşünülürse başlangıçta derlem dilbilim verilerine dayanılarak seçilen 50 kadar temel sözcük bütün bir seviyeyi kapsayacak kadar genişletilebilecektir.

Ortaya çıkan tablolarda elde edilen sözcükler, AOBM’ye göre hazırlanan müfredata göre bir seviyede öğretilmesi gereken sözcük sayısına (A seviyesinde 1500-2000 sözcük) denktir. Bu da kitaplarda görülen düzensiz sözcük listelerine bir çözüm olabilmektedir. Dolayısıyla, sözcük öğretimi, sözlüksel ilişkileri daha yoğun ve sabit olan sözcükler ile öğretilenlerdir.

Bir üniteye verilebilecek sözcüklerin sayısının bir seviyede öğretilmesi öngörülen sözcük sayısına denk olması öğretimi kolaylaştırmaktadır.

DÖKMEK eyleminin Türkçede en sık beraber kullanıldığı sözcükler

- dökmek için
- Kan dökmek
- İçini dökmek
- Su dökmek
- İçimi dökmek
- Dökmek zorunda
- Çöp dökmek
- Yazıya dökmek
- Kırıp dökmek
- Ortaya dökmek
- Gözyaşı dökmek
- Sayıp dökmek
- Kağıda dökmek
- Ter dökmek
- Kurşun dökmek
- Üzerine dökmek
- Gibi dökmek
- Çok dökmek
- Alın teri dökmek

BASMAK eyleminin Türkçede en sık beraber kullanıldığı sözcükler

- Basmak için
- Frene basmak
- Bağına basmak
- Ayak basmak
- Para basmak
- Parmak basmak
- Hava basmak
- Üzere basmak
- Gibi basmak
- Düğmesine basmak
- Damarına basmak
- Tuşa basmak
- Basmak zorunda
- Yere basmak
- Oka basmak

“Eşdizimli sözcükler kültürel detaylar vermektedir. Basmak eyleminde Türk kültürüne has olan bağına basmak, damarına basmak gibi veya dökmek eylemindeki yazıya dökmek, gözyaşı dökmek, alın teri dökmek, kurşun dökmek gibi özel kullanımların fazlalığı eşdizimlilerin sözcük öğretiminin yanı sıra soyut kültürel öğelerin aktarımıyla da yakından ilişkili olduğunu ve bu olguyu doğrudan desteklediğini göstermektedir. Sözvarlığı kavramıyla doğrudan ilişkili olarak eşdizimliler, eğitimcinin en sık kullandığı sözcükler ile bağdaşmayabilir. Dolayısıyla bu birliktelikler bir dil derleminden faydalanıp sonra sıklık dereceleri ölçülerek ders kitaplarına sistemli bir şekilde eklenmelidir” (Karadağ: 2018:164).

Türkçe Ulusal Derlemi

Yazılı metinlerdeki [ağaç] sorgusu 3230 sonuç ile (918) farklı metinde (47641688 sözcük [4458 toplam metinde] listelendi; bir milyon sözcükteki sıklık değeri: 67.8 (3.037 Saniye)

Menu Seçiniz Git

Print Sayfa başına 10 kayıt gösteriliyor. Sonuçlarda Ara

Sıra*	Metin	Sorgu Sonuçları
1	CC06A1R-3401	dönüşmesi özellikle ilginç bulunmaktadır. Yapraklı ağaç odunları 350°C'de 70 bar basınç
2	SI19E1A-3992	uzandı. "Bitkileri seviyorum. Ama bir ağaç kesilse, sanki ne olur?" diye
3	SI22C4A-0828	unutuyordum, nisanı bulduğumuz ilk günlerde, ağaç düğünlerini yazmamak olur mu hiç?
4	VI19E1A-4028	var. Yeryüzünde, toprak, su ve ağaç kompozisyonu kadar dekoratif ve can
5	MC06A3A-1977	yeşil (tüm Castanopsis ve Lithocarpus türleri) ağaç veya çalı halinde bulunan odunsu
6	PR04A3A-1986	en az 200 tür kerestelik ağaç, uçucu yağ üretiminde kullanılan 42
7	KA16B4A-0886	havada uçan kolsuz kanatsız birtakım ağaç kümeleri oluyordu bu yarattıkları, sözcülemi;
8	MC06A2A-1956	asma) görülmektedir. 200-500 m arası ağaç ve çalılar genellikle koy kesimi
9	RA16B2A-0675	güneş, bir dünya... İnsan bir ağaç, bir meyve... İnsan bir kâinat
10	MA16B3A-0655	bu değil, çevresinde bulunan diğer ağaç ve bitkilerin yaşamasına izin vermiyor,
11	EA14B1A-1615	tohumun da türküsu olmasın bu? AĞAÇ: Ya da belki sizinkiz? (Birbirlerine)
12	UF25D1B-2164	Piyango Şube Müdürlüğü önündeki bir ağaç dibine, dün saat 12.30 sıralarında
13	KE13C2A-1474	bir çiçek, bir ot, bir ağaç, bir hayat yeşertme duygusu yaktır.
14	MA16B4A-0102	söyleyeceklerdi. Kendi çiçeğiyle zehirlenen bir ağaç gibi aşkımız da kendi meyvesiyle
15	R122E1B-2911	gülümse di Bir çocuk kalbi buldu AĞAÇ: daima astım Binlerce kuş kanatlandı
16	CE41C4A-1116	yine emir verdi: "Gel ya ağaç..." Ağaç yine de gelmedi.. Ama
17	JA16B4A-0875	ki, diyorum; sırtını yasladığım şu ağaç mı, sesini güçlükle duyabildiğim çiğemleri
18	TH42E1B-2920	ve zararlı hayvanlardan korunmak için ağaç dallarından ve yapraklarından bir kulübe
19	NA16B1A-0753	ağaç olsaydım, çok yapraklı bir ağaç olmak isterdim. Dallarına konan kuşları,
20	RA16B1A-1583	değil miydi yoksa? ERKAN: Ama ağaç gerçekçi HAMAKCI: En az Çipilip

2,500 kayıttan, 1 ile 20 arası gösteriliyor.

Şekil 2. TUD'de ağaç sözcük biriminin görüntüsü

Türkçe Ulusal Derlemi

Yazılı metinlerdeki [sözcük = "ağaç"] sorgusu 3230 sonuç ile (918) farklı metinde (47641688 sözcük [4458 toplam metinde] listelendi; bir milyon sözcükteki sıklık değeri: 67.8 (1.157 Saniye)

Menu Seçiniz Git

Print Sayfa başına 10 kayıt gösteriliyor. Sonuçlarda Ara

Eşdizimlilik parametreleri Değer (Pencere Aralığı -1 <=> 1)

Eşdizimlilik pencere aralığı 1 Sol - 1 Sağ Değiştir

Sıra	Sözcük	Yazılı metinlerdeki toplam sayı	Beklenen eşdizimlilik sıklığı	Gözlenen eşdizimlilik sıklığı	Yazılı metinlerdeki metin sayısı	Log-likelihood değeri	MI değeri	MI3 değeri	T-Skor değeri	Dice coefficient değeri	Log Dice coefficient değeri
1	bir	1268126	89.383	578	320	1180.792	2.693	21.043	24.04	0.001	3.897
5	ve	1092075	76.974	275	155	304.299	1.837	18.044	16.582	0.001	3.04
6	gibi	195377	13.771	119	99	302.859	3.111	16.901	10.908	0.001	4.294
421	bu	664427	46.832	75	50	14.304	0.679	13.137	8.66	0	1.88
345	da	378685	26.691	50	45	16.152	0.906	12.193	7.071	0	2.1
4	türleri	1729	0.122	41	21	396.326	8.394	19.109	6.403	0.016	8.045
359	için	268221	18.905	39	34	16.293	1.045	11.615	6.245	0	2.234
2	bodur	277	0.02	37	4	489.691	10.888	21.307	6.082	0.02	8.382
7	türü	3030	0.214	33	14	267.444	7.272	17.36	5.744	0.01	7.403
236	g	173009	12.194	31	26	20.237	1.346	11.254	5.567	0	2.526
41	kuçuk	35069	2.472	29	11	89.779	3.552	13.268	5.385	0.002	4.628
629	ile	192685	13.581	28	21	11.68	1.044	10.659	5.291	0	2.227
50	vardı	30385	2.142	27	23	87.153	3.656	13.166	5.196	0.002	4.713
223	veya	0	0	27	15	0	0	0	5.196	0.016	8.042
256	her	142936	10.075	27	20	19.385	1.422	10.932	5.196	0	2.596
307	ne	155370	10.951	27	22	16.633	1.302	10.812	5.196	0	2.479
35	altında	23803	1.678	26	25	93.894	3.954	13.355	5.099	0.002	4.971
119	yar	78823	5.556	25	24	36.318	2.17	11.458	5	0.001	3.317
3	yağken	32	0.002	24	18	422.897	13.377	22.547	4.899	0.014	7.858
9	dallar	798	0.056	23	21	231.4	8.676	17.723	4.795	0.011	7.503

1,000 kayıttan, 1 ile 20 arası gösteriliyor.

Şekil 3. TUD'de ağaç sözcük biriminin eşdizimlilerinin gözlenen eşdizimlilik sıklığına göre taraması

Sözcükbirim	Yinelenme Sayısı	Sıklık	Sıra
ve	85	4.6%	1
bir	74	4%	2
de	49	2.7%	3
bu	49	2.7%	3
İçin	48	2.6%	4
da	44	2.4%	5
gibi	41	2.2%	6
daha	29	1.6%	7
olan	26	1.4%	8
İle	26	1.4%	8
Çok	25	1.4%	8
kadar	24	1.3%	9

Şekil 4. Eşdizimliler tablosunda kendini yineleyen sözcükler ve sıklıkları listesinden bir kesit

Şekil 4.'de gösterilen tablo sözcüklerin eşdizimlilerinin Textalyser yazılımıyla sadeleştirilmiş halinin listesinden bir kesittir. Bu tablonun bütününe göre *Textalyser'in analizine göre 45 sözcükle başlayan araştırma toplam 1828 sözcüğü kapsayacak şekilde genişlemiştir, 722 farklı sözcük ortaya çıkmış ve sözlüksel yoğunluk %39,5 oranındadır.

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışmada elde edilen bulguların sonucunda, Türkçe dil öğretiminde kullanılabilecek sözlüksel yaklaşımla hedef sözcük listelerinin düzene kavuşacakları, sözcüklerin eşdizimlilikleri saptandığında ders materyallerinin zenginleşeceği saptanmıştır. Başlangıçta hedef sözcük olarak seçilmiş sözcüklerin eşdizimsel özellikleri belirlenmiştir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi konusunda var olan kullanım görünümleri sıklık temelli olarak belirlenmiştir. Sadece 45 sözcük ile başlayan araştırma, toplam 1828 sözcüğü kapsayacak şekilde genişlemiş, 722 farklı sözcük ortaya çıkmış ve sözlüksel yoğunluk %39,5 oranına kavuşmuştur. 45 sözcükten oluşan hedef sözcük listesinin eşdizimlilerle birlikte 722'ye genişleme oranı %1504,4'tür. Tek başına 722 farklı sözcüğün kullanıma girmesinin yanı sıra bu sözcüklerin temel sözcüklerle oluşturacağı eşdizimliler düşünüldüğünde liste bu orandan daha fazlalaşarak değişmektedir.

Eşdizimliler konusunda yapılan araştırmaların saptamalarına göre öğrenciler eşdizimsel ilişkilere dikkat etmemektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin bu ilişkileri daha belirgin ve açık bir şekilde ortaya koymaları önemlidir.

Sözcüklerin bir araya gelerek eşdizimli öbekler oluşturmasında sözdizimsel ve anlamsal kurallar geçerli olmadığı için, sözcük temelinde birebir çevirileri yapılamamaktadır. Dolayısıyla, öğrencilerin kullanımına uygun bir eşdizimliler öğrenci sözlüğü hazırlamak gerekmektedir.

Bu eşdizimliler öğrenici sözlüğü tıpkı hedef sözcük listelerinde olduğu gibi eşdizimlilerin sıklıkları temel alınarak derlenmelidir.

Öğretim materyallerinde alıştırma ve etkinlikler planlanırken hedef sözcüklerin eşdizimlileri derlem dilbilim verilerinden faydalanarak sıklık derecelerine göre seçilmeli ve müfredata eklenmelidir.

Öğrencilerin karşılaştıkları isim+isim (iş adamı, iş birliği, iş dünyası, meslek odaları, meslek hastalıkları, meslek liseli, meslek erbabı), zarf+fiil (açıkça + söylemek, durup durup + ağlamak, açık + konuşmak), fiil+ad (görünmez+kaza, gider+ayak, koşar+adım) yapılarını kayıt ederek kendi eşdizim sözlüklerini oluşturmaları istenebilir.

TUD’de sözcükler ayrı ayrı dizin, dağılım eşdizimlilik ve sıklık temelli olarak taranabilmektedir fakat dizin konusu da öğrencilere eşdizimlileri bir bağlam içinde göstermeye yaradığından ve sözlük oluşturmada katkı sağlayacağından dizin kısmına dair yazılım geliştirilerek metin türüne, sıklığa vb. göre sıralanabilir olmalıdır. Öğretmenler eşdizim sözlüklerini bir adım ileriye taşıyan sözlüksel defterlerin (bkz. EK 2) kullanımını teşvik etmelidir. Dönem başlangıcında sınıftan kendileri için birer sözlüksel defter hazırlamaları istenmelidir.

Öğretmenler, öğrencilere derlem tabanlı yazılımlardan nasıl faydalanabileceklerini göstermelidir. Dizin, milyonlarca satırdan oluşan, kullanımı çok basit bir yazılım olup sözlüklerden daha zengin bir bağlamsal bilgi sunmaktadır. Öğrenciler dizinde tek bir sözcüğü ya da tümceyi arayıp farklı metinlerde bağlam içinde nasıl kullanıldıklarını kavrayabilirler.

Öğrenici grubunun niteliğine göre bir ders saatinde öğretilmesi uygun olan sözcük sayısı 5-10 ile 30 arasında değişmekteyken, eşdizim farkındalığı yaratılan öğrencilerde bu sayının en az iki katı kadar sözcük edinimine imkân sağlayacağı düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Aksan, D. (1999). *Anlambilim*. Ankara: Engin Yayınevi.

Başoğlu, D. A., & Can, F. S. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Balkanlı Öğrencilerin Yazılı Anlatımda Yaptıkları Hatalar Üzerine Tespitler, *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, Sayı 10, s. 100-119.

Bölkübaş, F., & Yılmaz, M. Y. (2016). *İstanbul: Yabancılar için Türkçe ders kitabı = İstanbul: Turkish for foreigners course book*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment. (2011). Cambridge: Cambridge University Press.

- Cowie, A. P. (1998). *Phraseology: Theory, analysis, and applications*. Oxford: Clarendon Press.
- Çetinkaya, B. (2009). Eşdizimli sözlükler. *Turkish Studies*, 4(4), 196-206.
- Demircan, Ö. (2013). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Der Yayınları.
- Demirel, Ö. (2007). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metindilbilim ve Türkçe öğretimi uygulamalı bir yaklaşım*. İstanbul: Morpa.
- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım* (Yayımlanmış doktora tezi). İstanbul/İstanbul Üniversitesi.
- Firth, J. (1951). Modes of meaning. *Papers in Linguistics*, 5, 190-215. Firth, J.(1957). *Papers in Linguistics*.
- Halliday, M. A. (1966). Lexis as a linguistic level. *In memory of JR Firth*, 148, 162.
- Hill, J. (2000). Revising priorities: From grammatical failure to collocational success. M. LEWIS içinde, *Teaching collocation*, 47-69. London: Language Teaching Publications.
- Hill, J., Lewis, M., & Lewis, M. (2000). Classroom strategies, activities and exercises. M. LEWIS içinde, *Teaching collocation*, 88-117. London: Language Teaching Publications.
- Hoey, M. (2005). *Lexical priming a new theory of words and language*. NYC: Routledge.
- Howarth, P. (1998). Phraseology and second language proficiency. *Applied linguistics*, 19(1), 24-44.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Karadağ, B. M. (2018). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Eşdizimlilik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul/İstanbul Üniversitesi
- Lewis, M. (1993). *The lexical approach: The state of ELT and a way forward*. Hove, England: Language Teaching Publications.
- Lewis, M. (2000). There is nothing as practical as a good theory. In M. Lewis (Ed.), *Teaching Collocations: Further Developments in the Lexical Approach* (pp. 10-27). London: Language Teaching Publications.
- Lewis, M. (2008). *Implementing the lexical approach: Putting theory into practice*. London: Heinle/Cengage Learning.
- Meunier, F., & Granger, S. (2008). *Phraseology in foreign language learning and teaching*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Nesselhauf, N. (2005). *Collocations in a learner corpus*. Amsterdam: J. Benjamins.
- Özkan, B. (2007). Türkiye Türkçesinde belirteçlerin fiillerle birliktelik kullanımları ve eşdizimliliği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Adana: Türkiye*.
- Partington, A. (1998). *Patterns and meanings: Using corpora for English language research and teaching* (Vol. 2). John Benjamins Publishing.
- Piltin, Ş. (2008). Eş Dizimlilik Özellikleri Bakımından Türk Dilinde ‘Temiz’ Sözcükleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 24-48.
- Ramazani, C. B. (n.d.). Lexical Notebook (Barbara Sargent) Instructions. Retrieved September 07, 2017, from http://academics.smcvt.edu/cbauer-ramazani/IEP/RDG/lexical_notebook.htm
- Temur, N. (2016). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Başlangıç Düzeyinde (A0) ‘İlk Ders (B. Tüfekçioğlu, Ed.). In F. Yıldırım (Ed.), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar - Yöntemler - Beceriler - Uygulamalar* (p. 35). Ankara: Pegem Akademi.

- Textalyser - Text analysis, wordcount, keyword density ... (n.d.). Retrieved July 12, 2017, from <http://textalyser.net/>
- Tüfekçioğlu, B. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretimi (F. Yıldırım & B. Tüfekçioğlu, Eds.). In , *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kuramlar - Yöntemler - Beceriler - Uygulamalar* (p. 268). Ankara: Pegem Akademi.
- Türkçe Ulusal Derlemi (TUD- Tanıtım Sürümü. (Çevrimiçi) Türkçe Ulusal Derlemi (TUD): 12 Temmuz 2017, http://www.tudweb.org/frequency_list.pdf
- Schmitt, N. (2004). *Formulaic sequences: Acquisition, processing, and use*. Amsterdam: John Benjamins Pub.
- Sinclair, J. (1991). *Corpus, concordance, collocation*. Oxford: Oxford Univ. Press.
- Siyanova, A., & Schmitt, N. (2008). L2 Learner Production and Processing of Collocation: A Multi-study Perspective. *Canadian Modern Language Review*, 64(3), 429-458. doi:10.3138/cmlr.64.3.429
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Webb, S., & Kagimoto, E. (2010). Learning Collocations: Do the Number of Collocates, Position of the Node Word, and Synonymy Affect Learning? *Applied Linguistics*, 32(3), 259-276. doi:10.1093/applin/amq051
- Wray, A. (2002). *Formulaic language and the lexicon*. Cambridge: University Press.
- Wray, A. (2012). What Do We (Think We) Know About Formulaic Language? An Evaluation of the Current State of Play. *Annual Review of Applied Linguistics*, 32, 231-254. doi:10.1017/s026719051200013x
- Wood, D. C. (2010). *Formulaic language and second language speech fluency: Background, evidence and classroom applications*. London: Bloomsbury Publishing.

EKLER

EK 1: Hedef Eşdizimliler Öğretim Modeli

Aşağıdaki bölüm, Kelime Bilgisi ve Konuşma başlığı altında derse giriş yani ısınma bölümü olarak düzenlenmiştir. Öğrencilere, bölüm 4.1’de saptanan sözcükler de kullanılarak spor üzerine kurulmuş bir ünite sunulmaktadır.

Kelime Bilgisi ve Konuşma

1. Spor yapmakla ilgileniyor musunuz? Dört kişilik gruplar hâlinde kendi ülkelerinizde popüler olan spor dallarından bahsedin.

.....
.....

2. Beğendiğiniz spor dallarıyla ilgili haberleri takip ediyor musunuz? Aşağıdaki örneklere ek olarak bildiğiniz kaynakları yazın. Yazdıklarınızı sınıfla paylaşın.

Basılı yayınlar

.....Gazeteler.....

.....

İnternet

.....

.....

Bulduğum ülkenin bakanlıkları

.....

.....

Diğer Kaynaklar

.....

.....

3. Aşağıdaki posteri inceleyin. Posterde konu edilen sporun adı nedir?

.....

4. Bu posteri zamanında görseniz başvuru yapmaya gider miydiniz? Poster size ne düşündürüyor. Sınıfla paylaşın.

.....
 .....

5. Aşağıda verilen sözcükleri kümelerden uygun sözcüksel alana yerleştiriniz.

<i>Sağlıklı</i>	<i>silmek</i>	<i>mermer</i>	<i>ağaç</i>	<i>yönelmek</i>
.....	.....	.....	.....	.....
türleri	sütun	yaşam	izlerini	
bodur	parçası	iletişim	gözyaşlarını	
dalları	beyaz	beslenme	yerleri	

6. Aşağıda verilen cümleleri yukarıdaki bulduğunuz sözcüklerle tamamlayınız

- Kuşlar ağacın ..... 'nda dinleniyordu.
- Manisa'daki bir hastane bahçesindeki kafeteryada sehpa olarak kullanılan mermer ..... 'nın 1800 yıllık Antik Roma dönemine ait olduğu belirlendi.
- Doğal, tutarlı ve açık olmak sağlıklı ..... in olmazsa olmazlarıdır.
- Oldukça yaygın ..... bir yakıt olan doğal gaz, doğru kullanıldığında son derece güvenli ve ekonomik bir yakıttır.
- Geçmişe takılıp kalmak, içine düştüğümüz bir yanlış. Oysa doğru olan geçmişten geleceğe ..... yönelmek.
- Başka birinin ..... silmek, eğer o kişinin gözünde mikrop varsa size bulaşmasına neden olabilir.

Isınma bölümü olan Kelime Bilgisi ve Konuşma'dan sonra özgün materyalle hazırlanmış olan Okuma kısmına giriş yapılmaktadır. Okuma metni hayatındaki zorlukların üstesinden gelmeyi başarmış ve dünyaca bir üne kavuşmuş olan Lance Armstrong'un hayatından bir kesit anlatan bir gazete haberinden alıntılanmıştır. Eşdizimliliği sözcük öğretimi ve sadece sözcük dizini olarak öğrenciye sunmak etkisiz olacaktır. Dolayısıyla metin ile ilgili alıştırmaları sözcüğe odaklayan alıştırmalar bu kısımda eşdizimli yapılara odaklanmaktadır.

Okuma

Aşağıdaki “Bir azim hikâyesi... Lance Armstrong!” yazısını okuyun ve aşağıda tanımı verilmiş söz öbeklerini belirtilen paragraflarda bulun.

- ..... : en üst düzeyde ilgi çekmek, herkes tarafından konuşulur olmak (paragraf 1)
- ..... : bir işe, bir olaya, bir kimseye önem vermek, yakınlık duymak (paragraf 2)
- ..... : yaklaşık olarak değerlendirmek, oranlamak. Kestirmek (paragraf 3)
- ..... : imkân vermek, fırsat vermek (paragraf 4)
- ..... : bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak (paragraf 4)

Okuma - Bir azim hikâyesi... Lance Armstrong!

1. Düşünün bir kere... Genç yaşında ümit veren bir kariyer... 25 yaşında yumurtalık kanseri... Hayata azimle asılmak... Hastalığı yenmek... Dünyanın en zor bisiklet yarışına hiç şans tanınmamasına rağmen katılmak... Onu kazanmak... Bir daha ve bir daha kazanmak... Üst üste tam 7 kere kazanmak... Dünyada tek olmak, zirveye çıkmak ve zirvedeyken bırakmak... İşte size bir şampiyonun öyküsü...

2. Lance Armstrong 1971'de Teksas'ta doğdu. Çelimsiz bir çocuktu ama sportmen ruhuydu. İlkokul, ortaokul ve lisede çok çeşitli sporları denemiş, ancak iyi olmadığı gerekçesiyle okul takımlarından uzaklaştırılmıştı. Azimli ve inatçı bir insan olduğunu daha gençlik yıllarında

insanlara gösteren Lance, 18 yaşında bu sefer bisiklet sporuna ilgi duyacaktı... Belki de hayatının en doğru adımını attığını o zamanlar bilmiyordu.

3. Lance, çok çalışıyordu. Bisiklette en iyi olmak istiyordu. Genç yaşının verdiği enerjiyi iyi kullanmasını bildi ve daha sadece 20 yaşındayken ABD Amatör Bisikletçiler Turnuvası'nın şampiyonu oldu. Bu kadar kısa sürede böyle bir başarıyı yakalamak kolay değildi. Medyanın gözü Lance'in üzerine çevrilmişti. Ama yine de kimse bu genç sarışın çocuğun birkaç yıl sonra dünyanın en iyi sporcularından biri olacağını tahmin edemeyecekti.

4. Lance 22 yaşına geldiği zaman, ülkesinin sınırlarının kendisine dar geldiğini hissetmeye başladı. Daha iyi, hatta en iyi olmalıydı. İşte bu yüzden en iyilerle yarışmalıydı. Fransa Bisiklet Turu'na katılmaya karar verdi. Kimse ona şans tanımıyordu; hatta dahası, katılan yüzlerce bisikletli arasında adı bile anılmıyordu. Onun için önemli değildi bunlar. Biliyordu. Çok yakında herkes Lance Armstrong'un adını duyacaktı... Lance, henüz yarışa ilk defa katılmasına rağmen bir etap kazanmayı başardı ve adı umut vadeden atletler kolonuna yazıldı...

6. Parçada sarı ile renklendirilen fiilleri inceleyin, parçaya göre bu tümcelerin öznesi kim/ kimlerdir yazın, eğer belli değilse boşluğa (-) işareti koyun?

- Düşünün .....
- Doğdu .....
- İstiyordu .....
- Tahmin edemeyecekti .....
- Karar verdi .....
- Adını duyacaktı .....

7. Aşağıda verilen ifadeleri kendi dilinize çevirerek yazınız.

- Düşünün bir kere .....
- Hayata azimle asılmak .....
- Hastalığı yenmek .....
- Çelimsiz bir çocuğu .....
- okul takımlarından uzaklaştırılmıştı. ....
- Azimli ve yılmayan bir insan .....
- bisiklet sporuna ilgi duyacaktı .....
- hayatının en doğru adımını attığını o zamanlar bilmiyordu. ....
- Kimse ona şans tanımıyordu .....
- adı umut vadeden atletler kolonuna yazıldı .....

8. Yukarıda çevirisini yaptığınız ifadeler dışında metinde fark ettiğiniz başka eşdizimli kalıplar var mı?

Örnek: *Başarıyı yakalamak*

- .....
- .....
- .....

d. ....

e. ....

9. Aşağıdaki bölümde baş harfleri verilen sözcüklerin hangileri olduklarını tahmin edin. *yönelmek itmek endişeli gözmezden kuvvetli korna harcamak gibi gelmek çelimsiz hafızasından kenarına*

a. Bunu asla h..... söylemeyecekti.

b. Güçlü k..... bir adam arabadan inmiş ve vaktini boşa h..... istemediğini belli ederek yerdeki cismi kaldırıp kenara i....

c. Caddede biri durmadan k... çalışıyordu.

d. Çocuk yolun k..... itilen kedisini almaya çalışırken ağlıyordu.

e. Pencereye doğru y..... ve sesin geldiği yere baktı.

f. Küçük çocuk heykel .... Duruyor, sanki bütün enerjisini ayakta durmaya h..... gibi titriyordu.

g. Adam tekrar arabasına bindi ve hiçbir şey olmamış gibi yoluna devam etti

h. E..... gözlerle etrafı taradı. Kaldırımında yürüyen insanlar vardı ama sanki herkes olanları g..... geliyor, bu olan biten ile yüz yüze g..... istemiyordu.

i. Sabah gürültü ile uykusundan uyandı.

j. Arabasının önünde ç..... bir çocuk, yerde ise başka bir cisim duruyordu.

10. Şimdi yukarıdaki cümleleri bir hikâye oluşturacak şekilde sıraya koyunuz.

1. ....

6. ....

2. ....

7. ....

3. ....

8. ....

4. ....

9. ....

5. ....

10. ....

Okuma kısmında öğrencilere önce metinde geçen kalıp ifadelerin tanımları verilmiş ve bunların ne oldukları sorulmuştur. Bu alıştırmaların hiç birinde amaç öğrenciyi bilişsel olarak zorlamak değil, eşdizimli yapıları olabildiğince çok tekrarlatmaktır. Bir metin üzerinden gelişerek devam eden bu alıştırmalarda metinde geçen fiillerin hangi özneye gönderimde bulunduğu, eşdizimlilik özelliği gösteren öbeklerin kendi dillerine nasıl çevrildiği, sorularda verilen ifadelerden başka kendilerinin fark ettikleri yapılar olup olmadığı sorulmaktadır. Sonraki alıştırmalarda ise arasından seçebilecekleri sözcükleri sunup tümce içinde boşlukları doldurmaları istenmiş ve sonra bu cümleleri hikâye oluşturacak şekilde sıraya koymaları istenmiştir.

Dinleme kısmında ise 40 saniye süren bir kamu spotu izletilmekte ve bu dinleme metni üzerinden sorular sorulmaktadır.

Dinleme

Şimdi ülkemizde çocukları spora teşvik etmek üzerine bir kamu spotu izleyeceksiniz.

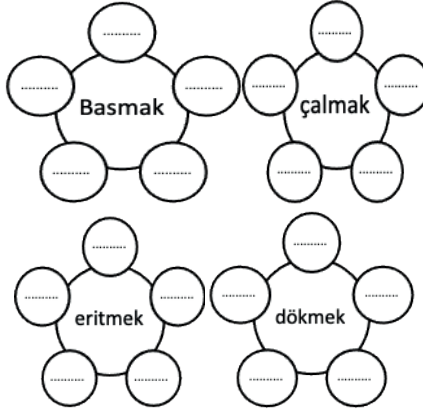
Kamu spotu - (2013-0355) - T.C. GSB Yaz Spor Okulları

1. Reklamda kaç kişinin konuşmasını dinliyoruz. ....
2. Dinlediğiniz metinde kimleri spora teşvik etmekten bahsediyor? .....
3. Dinleyerek aşağıdaki boşlukları doldurun. Birleşik sözcük ve eşdizimliliklere dikkat edin.
  - a. Büyüksün, kralsın ..... sen .....
  - b. Sen ..... yaparsın.
  - c. Ülkemize sayısız ..... kazandırdık. Şimdi sıra sizde.
  - d. Gelin hep ..... çocuklarımıza spora .....
  - e. Ücretsiz yaz spor ....., deneyimli antrenörlerimizin rehberliğinde bu yaz mutlaka spora .....
  - f. Ayrıntılı ..... için gsb.gov.tr
4. Aşağıda dinlediğiniz parça ile ilgili ilgili olarak verilmiş dil özelliklerinin altını çizin.
  - a. Yalın ve anlaşılır / sanatlı ve ağır bir dil kullanılmıştır.
  - b. Bir olay anlatılmaktadır / Bir konu hakkındaki düşünceler belirtilmektedir.
  - c. Yaşanabilen / Gerçeküstü bir olay anlatılmıştır.
  - d. Yer ve zaman anlaşılabilir / anlaşılabilir değildir / anlaşılabilir değildir.
  - e. Olay uzun / kısa bir zaman süreci içinde yer almaktadır.
  - f. Olayın ayrıntılarına girilmiyor / giriliyor.
  - g. Olay birinci / üçüncü kişi ağzıyla anlatılmıştır.
  - h. Olayda çok fazla / az sayıda kişi yer almaktadır.
5. Sınıfınızda iki gruba ayrılıp birer spor branşı seçin. Grubunuzun seçtiği dalda eğitim veren tesislere turlar düzenlenecek. Bu turlardan hangisine daha fazla katılım olursa kazanan grup o olacak ve turlardan elde edilen parayla engellilere yönelik spor tesislerine katkı yapılacaktır.

Kendi düzenlediğiniz tura en fazla katılımı sağlayabilmek için en ilgi çekici ve bilgilendirici afişi hazırlamalısınız. Afişinizde, bu derste öğrendiğiniz kalıp, eşdizimli yapılardan en az ikisini kullanın.

1. Aşağıda dağınık olarak verilmiş sözcükleri ilişkili olduğunu tahmin ettiğiniz eylemlerin kümesine yerleştiriniz.

2. Yukarıda belirlediğiniz sözcük öbeklerini birer cümle içinde anlamına uygun olarak kullanın.

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

3. Aşağıdaki büyük harfle yazılan sözcüklerle diğerleri kadar kuvvetli sözlüksel ilişki göstermeyen sözcükler vardır. Bu sözcüğü/sözcükleri bulup gruptan çıkarın.

- ESKİ dostlar - ev - püskü - çağ - komşu - yumurta
- ESPRİLİ kişilik - insanlar - şaka - bir konuşma - kitap - pankart
- ISLAK zemin - toprak - saçlar - bez - deniz - nemli
- KİRALIK daire - ev - minibüs hattı - katil - tatil - kasa
- LEZZETLİ çok - meyveler - yemekler - birbirinden - balık
- TAKINTILI obsesif - şehir - düşünceler - saplantılı - yollarıyla - insanlar
- ZARİF incecik - kadın - fidan gibi - küçük - güzel - eşi

4. Liste 1’de verilen sözcüklerin zıt anlamlılarını liste 2’ye yazın. Liste 2’ye eklediğiniz cevaplar ayrıca liste 3’teki ifadelerle kuvvetli eşdizimlilik oluşturacaklardır. (*cevaplar: yeni, sağlıklı, kuru, cüsseli, kaba, kuvvetsiz-zayıf*)

Liste 1	Liste 2	Liste 3
a. Çelimsiz	.....	dev
b. Eski	.....	yıl
c. Güçlü	.....	zayıf yönler
d. Sağlıklı	.....	koşullar
e. Zarif	.....	saba
f. Islak:	.....	

..... soğan
 Döviz .....
 Kara ..... çocuk
 ..... Fasulye
 ..... Yemiş
 ..... Öksürük
 ..... Bir teşekkür
 ..... iftira

5. Aşağıda verilen sözcüklerin eş anlamlılarını yazın. (cevaplar: *şuurlu, obsesif, leziz, kararlı, geniş*)

- a. Azimli .....
- b. Bilinçli .....
- c. Lezzetli .....
- d. Takıntılı .....
- e. Yaygın .....

6. Soru 5’te bulduğunuz eşanlamlıları aşağıda ait oldukları boşluklara yerleştirin.

- a. Özgüvenimi yitiriyor, karamsarlığa kapılıyor, giderek ..... bir kişiliğe dönüşüyordum.
- b. Bu gibi yönetimlerin ..... bir politikası olduğu söyleniyor buralarda.
- c. Safranbolu, Aydın ve İzmir’in birbirinden ..... geleneksel Türk lokumlarını anmadan olmaz.
- d. En ucuz olanlarından en güvenilir olarak bilinenlere kadar ..... bir yelpazeyi kapsıyor.
- e. Yaptığı her harekette ve attığı her adımda bu işin sonuna kadar gitmeye ..... olduğunu kanıtlıyordu.

7. Aşağıda bir gazetenin üç farklı bölümünden seçilen eşdizimlilikler örneklendirilmiştir. Sizce bu eşdizimlilikler gazetenin hangi sayfalarına ait olabilir?

1. Magazin
2. Seyahat
3. Ekonomi
4. Spor

A. ...

Ciddi doluluk yaşanacak
 Elinizi çabuk tutun
 Tatil planı yapan vatandaşlar
 Turizmde umut vadeden rakamlar
 Erken rezervasyon
 İç Pazar doğrudan etkilendi
 En yoğun aylar
 Rezervasyonunu kaydıracaklar
 Günübürlük gelen turistler
 Sahil beldesi

C. ...

Borsa dip
 Döviz kurlarında zirve
 Avro uçuyor
 Yatırım aracı
 Yüksek faiz
 Düşüş trendi devam ediyor
 Tek hane enflasyon
 Kredinotu
 Cari açık
 Milyon dolarlık pazara sahip

B. ...

Karşılaşmaya çıkmayan
 Konuk ekip
 Kupa finali
 Mağlup sayıldı
 Adını finale yazdırdı
 Ligde kalma mücadelesi
 Ligden düşmesi kesinleşen
 Topu ağlara yolladı
 Sahaya çıkma zamanı
 Berabere kaldılar

D. ...

Oscarlı yıldız
 Şöhret basamakları
 Ünlü oyuncu
 Başrol savaşıları
 Gişe rekortmeni
 Vizyona girmesi planlanıyor
 Ekran başına planlanıyor
 Ekran başına kilitledi
 İzleyiciyle buluşacak
 Sahne performansı
 Cemiyet hayatı

Dinleme metninden sonra sıralanan alıştırmalar eşdizimlilik ekleme, silme, boşluk doldurmaya, dinlenen metinden seçme üzerine odaklanan alıştırmaların yanı sıra eş ve karşıt anlamlılara dair de bir örnek sunulmuştur. Daha önce de belirtildiği üzere geliştirilen örnekler tek başlarına değil de bir ders izlencesine birleştirilmiş bütün bir ünite olarak düzenlenmiştir. Bu modeli amaca göre değiştirip geliştirmek dil öğretmenlerinin yaratıcılığına kalmıştır.

EK 2: Sözlüksel Defter ile İlgili Kılavuz**Lexical Notebook**(Barbara Sargent)
Instructions

You will need seven (7) sections in your notebook. Mark the sections with the following tabs:

1. FIXED EXPRESSIONS	2. SEMI-FIXED EXPRESSIONS
3. COLLOCATIONS	4. IDIOMS
5. PREFIXES, ROOTS, SUFFIXES	6. WORD FORM CHARTS
7. MISCELLANEOUS	

Examples:**1. Fixed Expressions:**

What's the matter?	What's wrong?
What's going on?	I'd be happy to.
It's as easy as 1, 2, 3.	Please help yourself.

2. Semi-fixed Expressions:

Would you like some more ...?
There's a very nice ... restaurant near here.
We were interested in the fact that ....

3. Collocations:

junk food	a jar of jam
watering can	salad bar
snack bar	candy bar

4. Idioms:

There's something fishy going on here.
It's a piece of cake.
Hold your horses.

There's something fishy going on here.
It's a piece of cake.
Hold your horses.

5. Prefixes/roots/suffixes:

Prefixes	Meaning	Examples	Explanation
----------	---------	----------	-------------

pre-	before	preheat	heat (the oven) before adding the dish

Roots	Meaning	Examples	Explanation
nav-	ship	navigate	travel by ship

Suffixes	Meaning	Examples
-ful	full of	flavorful
-less	lacking in	flavorless

© 2006: [Christine Bauer-Ramazani](#); last updated: July 09, 2017; posted with author's permission

On Borrowed Words and Word Borrowing System in Old Uighur-Chinese Borrowings in Old Uighur

Eski Uygurcada Alıntı Sözcükler ve Eski Uygurca-Çince Ödünçleme Sistemi

Murat ELMALI*

ABSTRACT

Historical linguistics deals with language change. Historical linguistics is sometimes called *diachronic* linguistics, since historical linguists are concerned with change in language or languages over time. Sound change, analogy and borrowing have traditionally been considered the three most important (most basic) types of linguistic change. The study of loanwords, and of language contact more generally, is a useful way in tracing linguistic change in the past. Because borrowings are very important in Historical Linguistics studies, this study will be about the borrowing of Chinese words in the Old Uigur era writings. This study will try to reveal Chinese borrowings in the Old Uigur era and the reasons for them. Determining the reasons for the borrowing of Chinese words in the Old Uigur era, in which the most voluminous Old Turkish books were written, is the priority of this study. In addition to this, original and new language notes that are summarized from the documents where the borrowings are seen, make this study even more important. In this study, Chinese borrowings in the above-mentioned era will be investigated with historical linguistics methods and the results will be presented to scholars studying Turkish Language or linguistics. In this way, we will contribute something new to Linguistics and Turcology. In this study, we will investigate how Old Uighurs borrowed from foreign languages and whether the borrowings were prestige, reverse prestige or needed borrowings along with other reasons.

Keywords: Historical Linguistics, Old Uigur, Chinese, borrowing, borrowing system, word formation ways

Öz

Tarihsel dilbilim bir dildeki değişimi inceler. Art zamanlı dilbilim olarak da adlandırılan Tarihsel dilbilim dillerin tarihsel süreç içerisinde yaşadıkları değişimi odaklanmaktadır. Ses değişimleri, analogi ve alıntılar Tarihsel dilbilimin üç önemli çalışma alanıdır. Tarihsel dilbiliminin en önemli çalışma alanlarından birisi olan "Alıntı" kavramı dilin tarih içerisinde geçirdiği değişimi takip etmek açısından son derece önemlidir. Alıntılar Tarihsel dilbilim çalışmalarındaki öneminden hareketle hazırlanan bu çalışmada, Eski Uygurca döneminde yazılmış olan eserlerdeki Çince alıntılar incelenmiştir. Bu çalışma ile Eski Uygurca döneminde yapılan Çince alıntı kelimeler ve bu alıntılarının neden ve niçin yapıldığı gün

*Corresponding author/Sorumlu yazar:
Murat Elmali (Assoc. Prof.),
Istanbul University, Faculty of Letters,
Department of Linguistics, Istanbul, Turkey.
Shanghai International Studies University, Turkish
Culture Studies Center, China.
E-mail: melmali@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2642-2127

Submitted/Başvuru: 15.06. 2019
Accepted/Kabul: 14.08. 2019

Citation/Atf: Elmali, M. (2020). On borrowed words and word borrowing system in Old Uighur-Chinese borrowings in Old Uighur. *Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics*, 34, 57-71. <https://doi.org/10.26650/jol.2020.004>

işığına çıkarılmaya çalışılacaktır. Eski Türkçe döneminin en hacimli eserlerinin verildiği Eski Uygurca döneminde alıntı kelimelerinin sebeplerinin tespit edilmesi çalışmanın öncelikli amacıdır. Bununla birlikte alıntıların yer aldığı belgelerden çıkarılacak olan orijinal ve yeni dil notları da çalışmayı önemli kılmaktadır. Bu çalışmada bu dönemdeki Çince alıntı kelimeler tarihsel dilbiliminin metotları ile ele alınacak ve çıkan sonuçlar dilbilimi ve Türk Dili üzerine çalışanların ilgisine sunulacaktır. Türkoloji ve Dilbilimine yeni katkılarda bulunulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada Eski Uygurların hangi yollarla yabancı dillerden kelime aldıkları bu kelimeleri prestij, tersine prestij ve ihtiyaçtan dolayı mı aldıkları irdelenecek ve başka sebepler de ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Tarihsel Dilbilim, Eski Uygurca, Çince, alıntı, alıntılama sistemi, kelime yapma yolları

1. Introduction

Historical linguistics deals with language change. It is sometimes called *diachronic* linguistics, since historical linguists are concerned with change in language or languages over time. The historical linguist may also study changes revealed in the comparison of related languages, often called *comparative* linguistics. It can be said that languages are related to one another when they descend from (are derived from) a single original language, a common ancestor. In the past, many had thought that the principal domain of historical linguistics was the study of ‘how’ languages change, believing that answers to the question of ‘why’ they change were too inaccessible. However, since the 1960s or so, great strides have been made in also understanding ‘why’ languages change. Today, it can be said that historical linguistics is dedicated to the study of ‘how’ and ‘why’ languages change, both to the methods of investigating linguistic change and to the theories designed to explain these changes (Campbell 1999: 4-5). Sound change, analogy and borrowing have traditionally been considered the three most important (most basic) types of linguistic change (Campbell 1999: 89). The study of loanwords, and of language contact more generally, is a useful way in tracing linguistic change in the past.

The field of historical linguistics had studied the issues related to borrowing by the time of Ferdinand de Saussure’s work (1915) in linguistics. To de Saussure, the objects of linguistic study are the internal workings of the linguistic system. The external elements, such as its social use, are outside the scope of this area of linguistic study. The study of borrowing was an example of an external linguistic phenomenon that is important in the historical study of language but is not relevant within a language system: “a loan-word no longer counts as such whenever it is studied within a system; it exists only through its relation with, and opposition to words associated with it...” (1915, 22). Edward Sapir’s *Language* (1921) restated the importance of language contact and influence in his chapter on “How Languages Influence One Another.” He noted how Chinese flooded Korean and Japanese with vocabulary and how English borrowed an immense number of words and productive affixes from French, yet in neither case was the borrowing reciprocated. Carefully studying loanwords provides an interesting insight into the history of cultures across the world. In the broadest terms, classical Chinese, Sanskrit, Arabic, Greek and Latin were the five languages that have had an overwhelming significance as carriers of culture. In linguistic terms the way a language reacts to foreign words, by accepting,

translating, or rejecting them, may shed light on its innate formal tendencies as well as on the psychological reaction of the speakers who use it. In the twenty-eight chapters that comprise Bloomfield's influential *Language* (1933) three chapters are on the topic of borrowing. In "Cultural Borrowing" he paralleled the individual's early learning of speech forms from those in the household with the later addition of speech forms from the dialects and languages with which the individual and group come into contact. Bloomfield's "Dialect Borrowing" starts with the language learning sequence: home, friends, school, occupation, travel and/or video contact. The speaker learns the language forms appropriate to each, resulting in the speaker's repertoire of variations in forms. The process of acquiring language, including the local, regional, and national or standard forms of speech, was to Bloomfield a part of the overall process of borrowing (Hoffer 2002: 3-4). From de Saussure, loanwords and borrowings studies are important fields of historical linguistics. Many historical linguists use linguistic data from the borrowing studies to understand languages.

To identify loanwords and to distinguish them from inherited vocabulary, it is necessary to apply the comparative linguistic method. Irregular sound correspondences and morphological traits, and a continuous distribution across linguistic boundaries are indicative of borrowing. The possibility of semantic analysis and the presence of cognates in related languages may confirm the identity of the donor language. The identification of loanwords suffers from a few drawbacks, however. Some sounds have not changed for centuries or even millennia, preventing the distinction between loans and inherited words. Or loanwords may have become integrated in the phoneme inventory of the recipient language, giving the impression of regular sound correspondences. But even if loans can be recognized as such, the donor language cannot always be traced. Finally, it must be said that the study of loanwords attains the best results when it is based on well-annotated data, with detailed semantic description and a list of regular sound correspondences and adequate classification at hand (Ricquer 2018).

Borrowing words that pass from one language to another, and have a place for themselves in the vocabulary of the receiver language, are called "borrowed words". Generally, the concept of borrowing is seen in bilingual environments and it is a word that is taken from another language, which was not a part of the vocabulary of the receiver language, and adapts to the vocabulary of the receiver language. It is not possible to classify borrowings as only word-based. Phonemes, phonological rules, morphemes, syntactic principles, semantic relations, discourse varieties and more could pass from one language to another (Campbell 1999: 57). However, the most common result of the language interactions is that the languages that interact are partly or completely changed. Typically, but not always, one of the languages in the interaction process is at least partly influential on the other language(s) and the most common type of this influence is borrowing (Thomason 2001: 10; Salan 2012: 53).

Every person and society has learned something from someone else or from a different, relative or neighboring society that has experienced varied learning paths and that lives in a

different historic and geographic environment. Hence, they have borrowed from other people's languages and adapt what they have learned to their own language. Borrowings, which are based on this, are called "knowledge borrowings". Besides these borrowings, which are the results of knowledge acquisition, it may be seen that societies and people also borrowed from another societies and people without learning something or acquiring knowledge. In places and times where more than one society lived in political and geographical unity, we can see borrowings between the representatives of occupied or ruled peoples, lower language, (substratum language) and the representatives of occupants or rulers, upper language (superstratum / dominant language). In these borrowings (Jeffers 1982: 142), generally, it is not about learning or knowledge: rather, it is about political and financial supremacy, ruler-ruled relationship, emulation and the desire to use trendy language. Borrowings as such are called "prestige (intimate) borrowings" (Karağaç 2008: 151-152). It is not really possible to link substratum and superstratum languages only with ruler-ruled relationships at the present time. It is still a matter of debate whether the substratum-superstratum relationship boundaries have expanded. Today, this relationship is mostly related to financial and cultural supremacy.

According to linguistic research, no language is superior to another one. In that case, borrowing, which means word exchange between languages, is not the work of an inferior language to develop. There is a development at stake but that is about the financial, political, cultural superiorities of the superstratum society, rather than about linguistic needs. However, describing the direction of borrowing as coming from a society that is developed in one way to another society that is relatively underdeveloped in that aspect would hardly be the truth. Therefore, we should note that even though the borrowing direction could be from the language of a society that is financially, politically, culturally developed, to the language of a society emulating it, it could also be vice versa. In fact, there are lots of words that illustrate this. For instance, the word "hamaka" which Cristopher Columbus saw in Haiti, which is an American Indian word and meant "swing bed", spread all around the world and was originally used as "hamaca" in Spanish, "hamac" in French, "hängematte" in German and "hamak" in Turkish (Aksan 2009: 137; Paylan 2015: 125).

While substratum languages could only lend knowledge borrowings to superstratum languages, superstratum languages could lend both knowledge and prestige borrowings to substratum languages (Bloomfield 1933: 461-463). As knowledge borrowings, that is to say "culture-related borrowings", could show us "what one nation teaches to another one" (Bloomfield 1933: 456) and "borrowings are substantially from a superstratum language to a substratum language" (Bloomfield 1933: 461), prestige borrowings have nothing to do with the world of knowledge and learning and necessities of the receiver language (Jeffers-Lehiste 1982: 150; Bloomfield 1933: 461, 462, 471). These kinds of borrowings are the results of the receiver language speaker's desire to fulfil their expectations, hunger and psychological needs such as seeming to be knowledgeable, a feeling of belonging to a

social group, drawing attention, and at least proving their own existence by differentiating in language use (Karaağaç 2008: 152).

Prestige borrowings such as Ar. *şems* “sun” > Tur. *şems* “sun”; Ar. *kamer* “moon” > Tur. *kamer* “moon”; Pers. *horşid* “sun” > Tur. *hurşit* “sun”; Pers. *mah/meh* “moon” > Tur. *mah* “moon” do not bring any new information to Turkish and they disappeared from our vocabulary in the last century when there was nothing to emulate in the Arabic and Persian world for Turkish people. But, knowledge borrowings such as Ar. *şemsiye* “sunshade” > Tur. *şemsiye* “umbrella”; Ar. *kameriyye* “bower” > Tur. *kameriye* “bower” have become new units of the vocabulary as they bring new information into Turkish (Karaağaç 2008: 152).

Since throughout history and for many centuries Turks were the rulers over spacious lands, the only source of prestige borrowings for the Turkish language was religion. First Buddhism and Manichaeism, then Islam led to many prestige borrowings alongside knowledge borrowings for Turkish. Many words that were borrowed from Buddhism and Manichaeism disappeared when these religions lost their prestige in the eyes of Turks. Because Turks learned Islam through Persian, most of the prestige borrowings in the language are Arabic and Persian-sourced (Karaağaç 2008: 153).

There are two kinds of borrowing sources. We could divide borrowings into two, namely internal borrowings which are made from relative accents, and external borrowings which are made from the languages of neighboring nations. It is especially hard to determine internal borrowings, made from accents, because “It is not possible to make a distinction between the language and accent boundaries.” (Bloomfield 1933: 444; Karaağaç 2008: 154)

On the other hand, the borrowing process is bound to the rule of “expressing many things with minimum effort” because creating new words or new word groups that correspond to something, is actually harder than borrowing them. The general reasons why foreign items enter a language are as follows: fundamental changes in social life, changes in the aspect of religion and civilization, translation activities, alphabet changes, deficiency, lack of linguistic consciousness, moving around the world a lot, lack of derivation tools in the language, scientific and technological innovations, the desire to be admired (Durmuş 2004: 2).

Japanese researcher Toshio Ishiwata lists the situations where foreign words are needed as follows: expression of new objects, expression of new ideas, expressing the differences between existing objects by current and different ones, technical words, influence of globalization, expressions that soften the meaning, expressions related to the structure composition of a language (Ishiwata, 2001: 83; Ishihara 2005: 8).

The term “borrowed word” is used for words that enter into a language from a foreign language. A great number of foreign words temporarily entered the Turkish language in the earlier stages. Words that do not have a place in Turkish cannot be considered as borrowings, they are just “foreign words”. These foreign words are often seen in the speeches of people with higher education or people who got education through a foreign language. Foreign words,

mostly standing for “technical terms”, are usually used in fields like texts translated from a foreign language, introduction of new concepts and objects and international meetings. A foreign word we temporarily use starts to become a Turkish word when it comes out of its specialization area and goes public. The stages of a word becoming Turkish could be determined through various aspects such as pronunciation and accents, and morphological and semantic alterations. There are only a few words that have never undergone any change and which are completely preserved in their original form (Ishihara 2005: 1).

The words below are considered to be borrowed words:

- a. A foreign word that is the only one for the expression.
- b. Foreign rooted word + foreign rooted affix: e.g. yaban+î “wild”, ahenk+târ “harmonic”
- c. Foreign rooted word + Turkish affix (derived word): e.g. limon+cu “lemon dealer”, hak+sız+lık “injustice”.
- d. Foreign rooted word + Turkish word (compound word): e.g. portakal suyu “orange juice”, insanoğlu “human being”.
- e. Foreign rooted word + foreign rooted word: e.g. spor toto “football pools”, tuvalet kâğıdı “toilet paper” (Ishihara 2005: 3).

It is well known that the progression of a language depends on the speakers and their ability to produce. The only way for a society to break out of being learners and receivers, and standing against foreign factors, is rising to a position of becoming givers and instructors. Societies with much to give always teach something new to people with lower knowledge. Learners might feel better for a while by hybridizing and translating these new words but even if we shape the knowledge with our national culture and civilization, history will always show us the real origin of the knowledge (Karaağaç 2008: 162-163).

2. Chinese Borrowings in Old Uighur

Our study will be about Chinese borrowings in Old Uighur texts and the process of this borrowing. First, the borrowings in these texts will be determined. Then, we will determine the way (namely, through which languages) these words entered Old Uighur and we will try to draw a conclusion about language relationships. Third, we will determine the reasons for these borrowings and try to analyze the language structure of the era. With the outcomes, we will try to conclude the reflex of the Turkish language against borrowings, which has been an ongoing progress since the 6th century.

The aim of this study is to reveal the borrowing system used in Old Uighur. As Old Turkish researchers know, Turkish developed with many foreign words and a great number of foreign-sourced words were used in the written works of that time. Determining which of these were borrowings or not is a study topic on its own. In this study, alongside determining the words, we will also try to reveal how and why these words gained a place in the language.

With the knowledge we have today, it does not seem possible for us to decide whether Old Uighurs were bilingual or not. It also appears not to be possible to determine whether

people who wrote texts and who contributed to the borrowing process, were good at multiple languages or were in a bilingual environment at that time. Determining the ways in which Old Uighur words were borrowed, that is to say the direction of the them, will enlighten us on this topic. To achieve this, historical and comparative linguistics methods will be used. Two of the most important subfields of historical linguistics, the comparative method and the linguistic reconstruction method, will be used to determine both internal and cross linguistic words and structures, and they will be investigated under the topics of “phonological leads”, “morphological complexity”, “leads from cognate structures”, “geographical and ecological leads”, “semantic values” and after that, we will attempt to conclude how and why these borrowings were made.

“Chinese Borrowings in Old Uighur”, which was a part of the study we conducted for this research, will be our focus, and the question “why does a language borrow something from another language?” will be addressed through Chinese borrowings in Old Uighur.

The first important and comprehensive study on Chinese borrowings in Old Uighur is Csongor’s 1952 and 1954 published works that contain some new information (1952: 73-121; 1954: 251-257) and the second one is Shogaito’s work (1986: 124-156). Shogaito investigated approximately 500 words and he came up with the reconstructed old Chinese forms and their forms in Uighur texts. In addition, Mehmet Ölmez’s Chinese borrowings in Uigur Xuanzang Biography is another important study (1995: 109-143). For further studies, see also Ölmez 1995. Şaban Doğan’s “On Intimate Borrowings in Old Uighur Turkish Translations Text” is another study on borrowings in Old Uighur. (2009). The latest study on Chinese words is Hacer Tokyürek’s “Classification of Chinese Words in The Xuanzang Biography” (Tokyürek 2018).

“Actually, these words were not borrowings with real meaning such as *hua* ‘flower’, *kay* ‘street’ and those elements are seen once or at most a few times in Uighur texts” (Csongor 1952: 75-76; Ölmez 1995: 110).

This borrowing explanation of Csongor makes us rethink the aspect of Old Uighur. At the beginning of the paper, borrowing is explained using its common meaning: “a word passes from one language to another and has a place for itself in the vocabulary”, “words that are originally not a part of the vocabulary, taken from another language, fit into target language vocabulary.” To determine which word is a borrowed word, within the framework of this definition, it is necessary to investigate the general position of the word, in other words its position in both written and spoken language. As it is not possible to track down Old Uighur in the aspect of speaking, there is only one possible way left to determine borrowed words, namely, the frequency of the words and whether they are used in most of the written works that come from the Old Uighur era to the modern day or not. With the framework around this idea we have prepared a sample list of words that we could consider to be Chinese borrowings in Old Uighur:

- bahşi:** < Chin. 博士 *bó shì*. a wide read scholar; a professor; a doctor of the academy of learning. Also master-tradesman (G¹. 9372).
- ban** < Chin. 版 *bǎn*. a board; a plank; a wooden tablet inscribed with administrative regulations; a block for printing (G. 8589 →8588).
- burhan** < Chin. 佛 *fó*. + Tur. *han* Buddha (~ Skr. buddha)
- bursaq** < Sogd. *pwrsng*(¹) < Chin. 佛僧 *fó sēng*. religious community (G. 3589, 9617).
- buşi** < Chin. 布施 *bù shī*. donation, alms, handout (G. 9479, 9934). **buşiçi** < Chin. *pu-şī* + Tur. +çI. someone who collects alms. **buşılıg** < Chin. *pu-şī* + Tur. +IXg. someone who needs alms (Elmalı 2016: 290). **buşiçi koltguçi** beggar (Şen 2002: 79).
- but** < Chin. 佛 *fó* < Skr. *buddha*. Buddha *bwt* (G. 3589; Gharib: 115b₂₉₂₉). Buddha.
- çig** < Chin. 尺 *chǐ*. linear measure; a foot, of varying size at various times (G. 1992).
- çin** < Chin. 眞 *zhēn*. real; true; genuine (G. 589).
- çinju** < Chin. 眞如 *zhēnrú*. irrelevant real essence, irrelevance (G. 589, 5668).
- çi** < Chin. 執 *zhí*. to hold; to grasp; to seize. to attend; to manage (G. 1795).
- çüj (silktür-)** < Chin. 钟 *zhōng*. a bell without a clapper. a clock (G. 2893). *çüj silk-*: ÇWYK SYLK-. corresponds with Chinese *zhōng gu* (G. 2893, 6241) and mean “ringing a bell or playing a drum” (Röhrborn 1991: 227). *çüj silktür-* “to make somebody play a bell” (Elmalı 2016: 330).
- hua** < Chin. 華 *huá*. the blooming of plants, flower; flowery (G. 5005).
- labay** < Chin. 螺貝 *luó bèi*. a pipe made from horn, beam ; a wind instrument (G. 7289, 8793).
- lém** < Chin. 梁 *liáng*. girder; a level bridge (said to have been originally a dike or bank left by water drying up. a handle to a kettle. a beam, a ridge (G. 7021).
- liken** < Chin. 利劍 *lì jiàn*. sharp sword (Soothill-Hodous 1975: 230b).
- luu** < Chin. 龍 *lóng*. dragon (Soothill-Hodous 1975: 454b).
- ka** < Chin. 家 *jiā*. the family; home; house-hold; relatives. people. a class; a side; a party; a school (G. 1139).
- kay** < Chin. 街 *jiē* street (Soothill-Hodous 1975: 390a).
- koŋkiu** < Chin. 箜篌 *kōng hóu*. an instrument; harp (G. 6595, 4015).
- kunçuy** < Chin. 公主 *gōng zhǔ*. princess, queen, daughter of the emperor; woman; wife (G. 6568, 2526).
- kün** < Chin. 闕 *kūn*. a threshold. door leading to women’s apartments ↔ **küün** (G. 6550).
- mekke** < Chin. 墨 *mò*. black; ink. (Ölmez 1994: 141; G. 8022; Clauson 1972: 766a). *mekkeh* “ink; a kind of ink that is brought from China. Turkish writing are written with these.” (DLT III: 424; Sertkaya 1978: 573).
- pi** < Chin. 碑 *bēi*. a large stone tablet; tombstone (G. 8764). **pi taş** (bi taş) “large stone plate, tombstone”
- pra** < Chin. 幡 *fān*. A banner; pennant; a strip of silk with characters embroidered on it (G. 3385); ~ **kuşataré** canopy, sail.
- saĵ** < Chin. 僧 *sēng*. < Skr. *saṅgha*. community, society; a buddhist priest; the buddhist temple (G. 9617).
- saĵ** < Chin. 藏 *zàng*. to hide; to conceal; to put away; to be in retirement. to hoard; to store up (G. 11601) [倉 *cāng*].
- saṽseĵ** < Chin. 小乘 *xiǎochéng*, Skr. *hīnayāna*, small, Hīnayāna sect (G. 4294, 770).
- sin** < Chin. 寢 *qǐn*. the back section of an ancestral temple (G. 2091).
- sin** < Chin. 辛 *xīn*. one of the five flavours; acrid; bitter. grievous; toilsome (G. 4564).

- sü/süü** < Chin. 序 *xu*. east and west; in order; series; precedence. a preface (G. 4771).
- şık** < Chin. 石 *shi*. a liquid measure; a dry measure; used in the assessment of salaries; measure of grain (G. 9964).
- şim** < Chin. 壬 *rén*. concept of time; the ninth of ten heavenly Stems. great. artful. (G. 5610).
- taşen / tayşing** < Chin. 大乘 *dà chéng*. great yāna, vehicle, Mahāyāna sect; < Chin. 大乘 *ta sheng*. big car (*Skr. mahaāyāna*) one of the three biggest sects of Buddhism (G. 10470, 770).
- taluy** < Chin. 大流 *da liu*. sea, ocean (G. 10470, 7248).
- tayy** < Chin. 帶 *dài*. belt, sash (Soothill-Hodous: 349a).
- teŋ** < Chin. 等 *děng*. equal, even; single sort, sort (Soothill-Hodous 1975: 384b).
- tétsi** < Chin. 弟子 *dì zǐ*. student, disciple, monk, follower of the master (G. 10950, 12317).
- toyin** < Chin. 道人 *dào rén*. Buddhist priest, priest, monk that controls his mind and himself through a physical process (~ *Skr. bhikṣu*); ↔ **toyun** (G. 10780, 5624).
- tsi** < Chin. 則 *ze*. a pattern; rule. (G. 11652).
- tsuy** < Chin. 罪 *zuì*. A crime; an offence; wrong. punishment (G. 11910), **tsuylug** < Chin. *zuì* + Tur. + *lg*. Sinner. (Tekin 1976: 483b).
- tog / tug / tuug** < Chin. 幢 *chuáng*. a curtain for a carriage. a streamer; a pennant. an hexagonal or octagonal pillar of stone used to take place of a collection of banners hung up in temples in token of thanksgiving (G. 2786).
- tuo** < Chin. 多 *duo*. many; much. (G. 11302).
- ujik**: < Chin. 字 *zì*. a written character; a word (G. 12324). < *ujiklg* < Chin. *zì* + Tur. + *LXg* “letter, syllabic” (Elmalı 2016: 302).
- yaŋ** < Chin. 樣 / 样 *yang*. a pattern; a sample; a kind; a sort; a style (G. 12854).
- yüy** < Chin. 獲 *jue*. a large ape found in western China, said to be six feet high and to walk like a man (G. 3244).

This is a sample list. Of course, borrowings in Old Uighur do not consist solely of these words.

Words having low frequency of occurrence like those below could hardly be evaluated as borrowings:

- čüen küh** < Chin. 顛頊 *zhuān xu*. name of a Khan. (Aydemir 2013: 307₄₃₅).
- çoŋ-san** (tuglar+nıŋ) < Chin. 幢傘 *chuāng sǎn*. *chuāng* 幢 “banner” *san* 傘 “umbrella; parasol” (Aydemir 2013: 320₅₇₃).
- čai** < Chin. 齋 *zhāi* ‘to abstain from, especially from a meat diet, as Buddhist priests do; fasting (Aydemir 2013: 324₆₀₇; G. 234).
- kam čah** < Chin. 闕澤 *kan ze*. name of a place (Aydemir 2013: 338₇₂₄₋₇₂₅).

It is questionable to evaluate the words below as borrowings:

- çig** < Chin. 尺 *chi* measure of length.
- yüy** < Chin. 獲 *jue*. a kind of monkey.
- şık** < Chin. 石 *shi*. measure of grain.
- şim** < Chin. 壬 *rén*. concept of time.
- çi** < Chin. 執 *zhí*, concept of time.

It is quite hard to draw boundaries for borrowings. However, the words we have listed above could clearly be determined as borrowings.

3. Word Borrowing System in Old Uighur

The stage which comes after the determination process of the borrowings is that of finding out the reason for borrowing. There are three reasons stated for borrowing in historical linguistics studies: *Need*, *prestige* and *the opposite of prestige*.

A language usually borrows a word from another language because of *need* or *prestige/emulation*. Speakers of a language need a new term when they acquire a new knowledge, object or concept from an another language. A foreign noun is often adopted with a new term. The borrowing of *automobile* by many languages is a good example of this. (Russian *avtomobil*, Finnish *aotu*, Swedish *bil* (last syllable is borrowed)). Another example for this is Turkish *kahve* which is borrowed by many languages. (English *coffee*, Russian *kofe*, Finnish *kahvi*, Japanese *kohii*). Arabic *tabaq* is an interesting example. (English *tobacco*, Finnish *tupakka*, Indonesian *tembakau*, Japanese *tabako*). Another motive for borrowing is *prestige/emulation*. For many reasons some languages are considered to be more prestigious and they are usually emulated. These borrowings are made without any requirement and for that they are known as *emulation/prestige borrowings* and they carry a sense of luxury. Although there are words for ‘pig flesh/pig meat’ and ‘cow flesh/cow meat’ in English, the words *pork* (French *porc*) and *beef* (French *boeuf*) are still borrowed. The Norman French hegemony on England at the time of the borrowings was the reason for this. French had a higher social status and was considered to be a more prestigious language (Campbell 1999: 59).

Another borrowing type is the *opposite of prestige* even though this is seen less. The process of adapting a foreign word is considered to be an inferiority and lowness and has a negative perspective in the eyes of speakers. (French *hâbler* “self-praise; blether < Spanish *hablar* “talking”; Finnish *koni* “old horse” < Russian *kon* “horse” (Campbell 1999: 60), Turkish *kıro* “person without good manners” < Kurdish *kuro* “young man”, Turkish *entel* “person who wants to seem wise” < French *intellectuel* “intellectual’ person who has an idea).

Borrowings based on learning are called *knowledge borrowings* and are made because of need. A society which encountered a new knowledge, object or concept would borrow words from other languages. This knowledge, object or concept not being a part of their own language, and the receiver language not being capable of coming up with a new word would have to make an urgent decision because of the economy in language. Borrowings made under these circumstances are qualified as *need borrowings*. Borrowings based not on knowledge and learning but on political and financial supremacy, ruler-ruled relationship, *emulation* and the desire to use a new trendy word are *prestige borrowings*. The opposite of *prestige borrowings* occurs in order to humiliate the source language and the word is given a humiliating meaning as much as possible.

In this study borrowings made in the Old Uighur era are evaluated according to the three reasons mentioned above and clues are looked for in order to discern the borrowing process in Old Uighur.

We could summarize the method we will use in this study with the word *burhan*, which is the most used word then and refers to Buddha. We asked ourselves the question: Is the use of this word an example of borrowing? Does this word have a place in the language and was it known and used by people like the word “peygamber” (prophet)? What is the scope of this word? Does this word only refer to Buddha Siddharta Goatama or does it have a general meaning that refers to “prophets/gods that represent all the Buddhas in Buddhism”. Why is it mostly used with the word “tengri”? The word “burhan” is a semi-borrowed word that consists of Chin. *fo*+Tur. *han*. Why did the writers then derive and use “han” with “Chin. *fo*” instead of just using “han”? Why didn’t they use “Chin. *fo*” alone? Is there a word that could have replaced this word in Turkish at that time? Is this word a semantic borrowing or a morphological borrowing? Why was “Chin. *fo*” borrowed? Was Chinese a more prestigious language or was this an example of morpheme use for a complete need?

The examples we selected, from the Chinese borrowings list we provided above, with the direction of the questions, will give us an idea about the borrowing system:

bahşı: < Chin. 博士 *bó shì*. “teacher, master”.

If evaluated in frequency it is understood that word *bahşı* is an example of borrowing. It is possible to see this word in almost every Old Uighur writing. Because of its frequency it could be said that *bahşı* has its place in the language. It is used in its meaning of a “high level academician; a wise person” (G. 9372) in Chinese and the prominent meaning is a “person who has knowledge and controls it”. The meaning originated from the word for “teacher, instructor” and had a wide use, the word being used in this conceptual field in Old Uighur. It could be seen that the word is borrowed from another language instead of Chinese if the phonological leads are evaluated. < Toh. *A poyşi* “all knowing, Buddha (Adams 2013: 434). The borrowed word *açari* is used with Turkish *kang* and a reduplication is made. With all these, it is possible to think that it is hard to know whether a word could be derived in replacement for *bahşı* in Old Uighur or not, from the verbs *boşgur-*, *biltür-* and from the suffixes *-gAn* or *-gUçI*. Besides that, it seems hard to know whether *boşgurguçi*, *biltürgüçi* or another alternative word could correspond to the conceptual field of “master” first hand, in the context of religion, academy, education and others, or not. It might be thought that the word was accepted in the Old Uighur language and because of its large conceptual field it could have fulfilled a need then, on the basis of the language rule “expressing many things with minimum effort”.

ban < Chin. 版 *bǎn*. board, writing tablet, tabula.

This word is mentioned in *Xuanzang, Daśakarmapathaavadānamālā, Altun Yaruk*. It is a borrowed word, used with the meaning “writing tablet, tabula, print, paper, record, version, copy, hand printing” in Chinese. The word is used in this conceptual field in Old Uighur. The word *ban*, which is borrowed from Chinese with its morphological and semantic structure, is assimilated to Turkish phonology. The second word *ban*, from the reduplication *yazı ban* that comes from the noun phrase *yazı ban ıgaç*, is a Chinese phrase that is synonymous with *yazı*

“flat”. This expression looks like [435a27] 版 in the Chinese text. The Chinese word 版 *bǎn* was passed to Mongolian through Tibetan, and thereby to Tuvan. The verb *parla-* “to print, to publish” in Tuvan originated from this word (Ölmez 2007: 238). Structure ....*yazı ban ıgaç urup*.... in *Altun Yaruk* makes us think of two different reduplications. If we evaluate this by its meaning of “being flat”, it forms a reduplication with *yazı*. If we evaluate it by the meaning of “board”, it forms a reduplication with *ıgaç* (Çetin 2012: 138₄₄₀). Both of these possible reduplication structures point at the effort made in the Old Uighur language to try and find a replacement for this word. Thus, this makes us think that the word was borrowed to fulfil a need at that time given that there was a tendency to replace words with Turkish alternative structures. This example reminds us of the *printur (printer)-yazıcı* relationship in Turkish.

bursaj < Sogd. *pwrnsk*(‘) < Chin. 佛僧 *fo sēng*. religious community.

If considered by frequency, it is understood that word *bursaj* is a borrowed word. It is possible to see this word in almost every writing of the Old Uighur era. It would be fair to say that *bursaj* had a place for itself in the language. The word carried the meaning of “religious community, Buddhist group...” (G. 3589, 9617) but the more frequently used one was “religious community”. The word was used in this conceptual field in Old Uighur and found itself a large area of use with reference to “religious community”. If we pay attention to the phonological features of the word, it could be understood that it was borrowed through < Sogd. *pwrnsk*(‘)/ *pursang*. < Sogd. *pursang* < *Skr. *bhikṣu-saṃgha* “monk’ community of monks” (Gharib: 331a₈₂₁₈). It was also used with the word *kuvrag* and made a reduplication. It almost has the same conceptual field as the word *kuvrag* together with which it made a reduplication. The word *kuvrag* could, both single-handedly or in reduplication with *bursaj* or *yükme*k (Şen 2002: 77; 180), bear the meaning “community; religious community”. All this information strengthens the idea of the word being a prestige borrowing rather than a need borrowing.

çın < Chin. 眞 *zhēn*. real, truth.

If considered by frequency, it is understood that the word *çın* is a borrowed word. It is possible to see this word in almost every writing in the Old Uighur language. It could be said that the word *çın* found a place for itself in the language. It is used with the meaning “real, truth” in both Chinese and Old Uighur. It could be seen that it is borrowed from Chinese with its morphological and semantic structures. It is seen that it performs a reduplication, and sometimes a triplication, with *kirtü*, *köni*, *tüz*. It almost has the same conceptual field with its triplication and reduplication words. Thus, it could be said that the word was borrowed for reasons of prestige.

sü/süö < Chin. 序 *xu*. foreword.

This word is a borrowing. It was particularly used in substitution for the terms “foreword, introduction”, in the context of book chapters. It is also used in that conceptual field in some sentences, for example: *tükedi kimkoki atl(ı)g nom erdini içinteki tört altmış bölük taqşutlug şloklarnıñ törümiş tıltagı süü yörügi:::* (Hazai-Zieme 1971: 20₃₉₋₄₁). The word was used with

the meanings “order; alignment, chapter, introduction” (G. 4771) in Chinese. It could be seen that it is borrowed with its Chinese phonological, morphological and semantic structures. The only replacement we could think of for the borrowed term is *başdınkı* but it has a different area of use and is mostly used to describe the first chapter of books, in the context of book chapters. This situation makes us think that the word is borrowed as a term with intention to fulfil a need.

4. Conclusion

One of the most frequently encountered products of language contact is borrowings that follow intercultural communication. The study of borrowings in a language involves many linguistics aspects. The main result of languages having contact with each other is the acquisition of loanwords. Many scholars have conducted much study and reached similar results in this area. Historical linguists study borrowed words to compare languages and to understand how and why languages change. The study of loanwords, and of language contact more generally, is a useful way to trace linguistic change in the past. Because borrowings are very important in Historical Linguistics studies, we studied Chinese borrowings in the Old Uigur era writings in this study. We tried to show Chinese borrowings in the Old Uigur era and the reasons why these words were borrowed. Determining the reasons for borrowing words in the Old Uigur era, given the great volume of books which have been written in Old Turkish, is the priority of this study. In addition to this, original and new language notes that are summarized from the documents where the borrowings are seen, make this study even more important. In this study, Chinese borrowings in the mentioned era were investigated with historical linguistics methods and the results were presented to scholars of Turkish Language or linguistics. In this way, we hope to contribute something new to Linguistics and Turcology. In this study, we investigated how Old Uighurs borrowed from foreign languages and whether the borrowings were prestige, reverse prestige or needed borrowings along with other reasons.

This sample study on Chinese borrowings in Old Uighur texts and their borrowing process, will pave the way for future studies. This study sets the ground for further studies on both Chinese borrowings in Old Uighur and borrowings from other languages. In the light of the difficulties we faced in this study, we approached it more systematically. Borrowings were evaluated with the comparative method and the linguistic reconstruction method under the topics “phonological leads”, “morphological complexity”, “leads from cognate structures”, “geographic and ecological leads”, “semantic values”. Furthermore, we tried to conclude the reasons and manners of borrowings.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This study is supported by project number 25096 of BAP (Office of Scientific Research Project) at University of Istanbul.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma İstanbul Üniversitesi tarafından 25096 nolu Bilimsel Araştırma Projesi olarak desteklenmiştir.

References/Kaynakça

- Adams, D. Q. (2013). *Dictionary of Tocharian B.*, Amsterdam-New York, Rodopi.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dil Bilim* 1. 2. 3. volumes (5. edition). Ankara, TDK Press.
- Atalay, B. (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I-II-III-IV.*, Ankara. TDK Press.
- Aydemir, H. (2013). *Die alttürkische Xuanzang-Biographie IX Nach der Handschrift von Paris, Peking und St. Petersburg sowie nach dem Transkript von Annemarie v. Gabain ediert, überstzt und kommentiert I-II*, Göttingen, Harrassowitz Verlag.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*, (Reprinted 1973), London, George Allen and Unwin Ltd.
- Campbell L. (1999). *Historical Linguistics An Introduction*. Cambridge, Massachusetts, The MIT Press.
- Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford, Clarendon Press.
- Csongor, B. (1952). "Chinese in the Uighur of the T'ang-Period", *Acta Orientalia Academiae scientiarum Hungaricae*, 2, pp. 73-121.
- (1954). "Some more Chinese Gloesses in Uighur Script", *Acta Orientalia Academiae scientiarum Hungaricae*, 4, pp. 251-257
- Çetin, E. (2013). *Altun Yaruk Yedinci Kitap Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin*, Adana, Karahan Press.
- De Saussure, F. (1915). *A course in general linguistics*. C. Bally and A. Sechehaye (eds.) Wade Baskin, trans. New York: McGraw-Hill. 1959.
- Doğan, Ş. (2009). "On Intimate Borrowings in Old Uighur Turkish Translations Text", *Sakarya University Faculty of Science and Letters, IX. International Language-Literature-Stylistics Symposium's Papers Book*, Vol. I, p. 326-344.
- Durmuş, O. (2004). "Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, volume 26, Erzurum, pp. 1-21.
- Elmalı, M. (2016). *Daşakarmapathaavadānamālā*, Ankara, TDK Press.
- Gharib, B. (1995). *Sogdian Dictionary (Sogdian-Persian-English)*, Tehran, Farhang Press.
- Giles, H. (1912). *A Chinese- English Dictionary*, Shangai-London.
- Hazai, G. – Zieme, P. (1972). *Fragmente der uigurischen Version des "Jin'gangjing mit den Gathas des Meister Fu"*, Berliner Turfan Text I, Berlin, Akademie Verlag.
- Hoffer B. L. (2002). "Language Borrowing and Language Diffusion: An Overview", *Intercultural Communication Studies* XI: 4, p. 1-37.
- İşihara, A. (2005). *Yazı Dilindeki Alıntı Kelimelerin Türkçeleşme Süreçleri*, University of İstanbul Institute of

- Social Sciences Unpublished Master Thesis, İstanbul.
- İşiwata, T. (2001). *Gairaigo No Soogooteki Kenkyuu*. Tokyo, Tokyodoo Press.
- Jeffers, J. R.-Lehiste, I. (1982). *Principles and Methods for Historical Linguistics*. Cambridge, MIT Press.
- Karaağaç, G. (2008). *Dil Tarih ve İnsan*. İstanbul, Kitabevi Press.
- Ölmez, M. (1994). “Uygurca Xuanzang-Biyograsindeki Çince Alıntılar. (Chinesische Lehnwörter in uigurischer Xuanzan-Biographie)” *TDA 4*, pp. 109-143.
- Ölmez, M. (2007). *Tuwinischer Wortschatz, mit alttürkischen und mongolischen Parallelen = Tuvacanın Sözcüğü: Eski Türkçe ve Moğolca Denkleleriyle*. Wiesbaden, Harrassowitz Verlag.
- Paylan, K. (2015). *Türkçede Kelime Türetme Yollarına Genel Bir Bakış*, Universty of Pamukkale Institute of Education Sciences, Unpublished Master Thesis, Denizli.
- Ricquer, B. (2018). “Historical Linguistics: Loanwords and Borrowing” *Oxford Research Encyclopedia of African History*, (oxfordre.com/africanhistory). (c) Oxford University Press USA.
- Röhrborn, K. (1991). *Die alttürkische Xuanzang-Biographie VII, Nach der Handschrift von Leningrad, Paris und Peking sowie nach dem Transkript von Annemarie v. Gabain*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- Salan, M. (2012). “Kitabü'l-İdrak Li Lisani'l-Etrak'te Alıntı Kelimeler”, *Gazi Türkiyat*. Autumn 2012/11, pp. 53-66.
- Sapir E. (1921). *Language*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Sertkaya, O. F. (1978). “Uygur metinlerinde yanlış okuma ve anlamalar (I. Müstensih “Töküti” üzerine notlar)”. *Türk Kültürü*, XVI/189, 1978, pp. 572-574.
- Shogaito, M. (1986). “Chinese Loanwords in Uighur” *Studies on the Inner Asian Language II*, pp. 124-156
- Soothill, W. E. – Hodous, L. (1975). *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms*, Taipei. Motilal Banarsidass.
- Şen, S. (2002). *Eski Uygur Türkçesinde İnkilemeler*. Universty of Ondokuz Mayıs Institute of Social Sciences, Unpublished Master Thesis, Samsun.
- Thomason, Sarah G. (2001). *Language Contact*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Tokyürek, H. (2018). “Classification of Chinese Words in The Xuanzang Biography”, *Dil Araştırmaları*, Autumn, 23, p. 123-157.
- Tekin, Ş. (1976). *Maytrisimit-Burkancılığın Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram*. Ankara.

Hasan Dikyuva, Bahtiyar Makaroğlu, Engin Arık
“Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı” Aile ve Sosyal
Politikalar Bakanlığı, Ankara 2015, 352 s.
ISBN: 978-605-4628-84-1

Abdullah TOPRAKSOY*

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

Abdullah Topraksoy (Arş. Gör.),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Dilbilimi Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-posta: abduallah.topraksoy@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3240-3915

Başvuru/Submitted: 18.06.2019
Kabul/Accepted: 14.08.2019

Atıf/Citation: Topraksoy, A. (2020). Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı [Hasan Dikyuva, Bahtiyar Makaroğlu ve Engin Arık tarafından yayına hazırlanan Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı başlıklı kitabın değerlendirmesi]. *Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics*, 34, 73-75.
<https://doi.org/10.26650/jol.2020.005>

Dile dair yapılan çalışma ve araştırmalar, uzun zaman önce konuşma dilinin söyleniş özelliklerini betimleme ve güzel konuşma sanatını tanımlama gibi pratik amaçlar yoluyla Eski Yunan ve Roma’ya kadar uzansa da, modern bir bilim olarak dilbilimsel çalışmalar 20. yüzyılın ilk yarısında F. de Saussure ile başlamıştır. İşaret diline ilişkin dilbilimsel çalışmalar ise W. Stokoe ile 1960’lı yıllarda ortaya çıkmasına rağmen, ülkemizdeki çalışmaların ancak 2000’li yıllarda boy göstermeye başladığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda, hem işaret dili alanyazınına hem de toplumumuzun işaret dili hakkında daha kapsamlı olarak bilgilenebilmesine önemli katkı sağlayan “Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı”, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın desteğiyle

ve başlıkta isimleri anılan işaret dili akademisyenlerinin katkılarıyla ortaya çıkan, 26 ilden anadili Türk İşaret Dili (TİD) olan katılımcılardan elde edilen bilgilerin bilgisayarlı dilbilim ve derlem dilbilimi yöntemleriyle işlenmesi sonucu elde edilmiş geniş boyutlu bir derlem (yaklaşık 800.000 sözcükten oluşan 6.240 dakikalık kayıt) çalışmasının ürünüdür.

Elimizdeki bu kitap, işaret dillerine ilişkin genel bilgiler ile Türk İşaret Dili'nin tanıtımını içeren ve bu kitabının ortaya çıkışını sağlayan projeye dair bilgileri bulacağınız bir giriş; işaret dili ve toplum ilişkisini irdeleyen bir Toplum dilbilimsel bölüm; işaret dilini ses, biçim, sözdizimi ve anlam yapıları bakımından inceleyen yapısal bölümler dizisi ve sonuç olmak üzere 4 anahat üzerine biçimlendirilmiş ve toplamda 7 bölümden oluşmuştur.

Kitabın bölümlerini detaylandırarak olursak, ilk bölümde işaret dilleri hakkında birtakım genel bilgiler verilmekte ve işaret dilleriyle konuşma dilleri dil modalitesi bakımından karşılaştırılmaktadır. Bölümün devamında ise TİD üzerine yapılan yakın zamandaki çalışmalara dair bilgiler verilmiş ve bu dilin kullanımında coğrafi bakımdan farklılıkların olup olmadığı tartışılmıştır. Bölüm, kitabın ortaya çıkışını sağlayan proje çalışması hakkında yöntemsel bilgiler, verilerin toplanmasına ilişkin sürecin anlatıldığı saha çalışması bilgileri, katılımcılar hakkındaki demografik bilgiler ve verilerin kodlanmasına ilişkin bilgilerin sunumuyla sonlandırılmıştır.

İşaret dili ve işaret dilinin toplumdaki yeri bağlamında şekillenen ikinci bölümde, 'işitme engellilik', sağırılık ve Sağır toplum kavramları üzerinde durulmuş; TİD hakkında tarihsel bilgilere yer verilmiş; ülkemizde bulunan Sağır toplum tanıtılmış ve dil etkileşimi çerçevesinde iki dillilik-çok dillilik kavramlarına değinilmiştir. Son olarak, TİD el abecesi görsellerle anlatılmış ve her ne kadar TİD'in dilbilgisi kuralları olsa da kimi zaman sağır ile konuşan ya da TİD'i sonradan edinen sağır birisi arasında Türkçe'nin dilbilgisi kurallarına benzeyen "İşaretlendirilmiş Türkçe" kanalıyla iletişim kurulduğu vurgulanmıştır.

'Sesbilgisi' ve 'sesbilim'e karşılık olarak 'işaretbirimbilgisi' ve 'işaretbirimbilim' hakkında bilgilerin yer aldığı üçüncü bölümde, *işaret oluşumunun* (signing) dayandığı etmenler *el ile yapılan* ve *el-dışı* yapılar olarak iki grupta incelenmiş; bu yapıların eşzamanlı olarak kullanılmasının, işaret dillerini konuşma dillerinden ayıran önemli bir özellik olduğuna değinilmiştir. Ardından, işaret dilindeki ses (işaret) yapısı açıklanmış; dile ilişkin *konum benzeşmesi* (location assimilation), *hareket düşmesi* (movement deletion) ve *el düşmesi* (handshape deletion) gibi ses olayları, el abecesi örnekleriyle anlatılarak bölüm sonlandırılmıştır.

İşaret dilleri ve konuşma dillerindeki biçimbirimsel yapıların karşılaştırıldığı ve işaret dilindeki biçimbirimlerin sözcüksel-birleşimsel özellikleri aktarılan dördüncü bölümde; türetimsel-çekimsel yineleme, işaret birleşimi gibi kavramlar anlambilimsel ve sözdizimsel açıdan alt gruplarda anlatılmıştır. Bunlara ek olarak, ad ve eylem biçimlenişi ayrımı yapılmış ve bu ayrım adlar için konum, sayı, ebat ve şekil göstericisi, sınıflandırıcılar ve pekiştirme; eylemler için ise uyum, tarz, zaman-görünüş-kiplik ve işteşlik alt konularında detaylandırılarak aktarılmıştır. Bölüm sonunda, TİD'deki adiller ve türlerine yer verilmiş; örnek tümceler üzerinde adillerin gösterimi yapılmıştır.

Sözdizim bağlamında tümce içinde sözcük dizilişi, ad öbekleri, olumsuzlama ve tümce yapılarına değinilen beşinci bölümde; geçişli-geçişsiz eylemlerde işaretlerin dizimi, tümce türleri (olumlu-olumsuz, basit-sıralı yapılı, soru ve yan tümce) ve olumsuz yapma gibi konular açıklanmış ve örneklerle pekiştirilmiştir.

Anlambilimsel olarak zengin bir içeriğe yer verilen altıncı bölümde; *anlam ve gönderim, gösterimsellik, anlam türleri, metafor, sözce-tümce anlamı, söylem belirleyiciler ve deyimler* alt başlıkları bulunmaktadır. Ayrıca, anlam türleri eş anlam, zıt anlam, çok anlam ve eş seslilik bağlamında ele alınmış; diğer bölümlerde olduğu gibi, işaret dilinden örnekler verilerek konu daha açık hale getirilmiştir. Bölüm, söylem belirleyiciler ve deyimlerin açıklanmasının ardından TİD’de kullanılan yapılar ve bu yapıların yer aldığı örnekler verilerek sonlandırılmıştır.

Kitabın kapanış bölümünde, kitabın ortaya çıkmasına dayanak olan yasal bilgiler (5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 15’ inci maddesi) verilmiş; kitap bölümlerinde anlatılan dilsel özelliklerin ve yapıların bu dilde de var olmasından dolayı TİD’ in doğal bir dil olduğu, kendine özgü dilbilgisi yapısı olduğu, TİD abecesinin Türkçe’nin yazılı dilinden etkilendiği fakat TİD’e diğer işaret dillerinden bir etkinin olmadığı gibi noktalar vurgulanmıştır. Bunların yanı sıra, Anadolu’ da işaret dilinin kullanımına ve tarihsel gelişimine kısaca değinilmiş; dildeki ses, biçim, tümce ve anlam yapıları bağlamında TİD’i incelemenin, dildeki zenginliği gösterdiği ifade edilmiştir. Son olarak, bu kitabın bizlere ulaşmasını sağlayan çalışmadaki kısıtlamalara yer verilmiş; bu eksikliklerin yeni çalışmalar yapılarak giderilmesinin ve bu yeni çalışmalarda elde edilen bilgilerin, kitabın yeni basımlarına eklenerek alandaki bilginin genişletilmesinin yararlı olacağına vurgu yapılmıştır.

“Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı”, işaret dilinin dilbilgisel yapısının bilimsel çerçevede anlatıldığı bir çalışma olarak alanda önemli bir yere sahiptir. Kitapta yer verilen dilsel yapıları barındırdığı kanıtından yola çıkarak TİD’in görsel-uzamsal modaliteye sahip doğal bir olduğu gerçeği vurgulanmış; sesbilim, biçimbilim, anlambilim ve sözdizim gibi temel dilbilim alanlarındaki görünümü kapsamında Türkçe ile hangi açılardan benzerlik-farklılık gösterdiği betimlenmiş ve örneklerle zenginleştirilmiştir. Bunların yanı sıra, işaret diline dair genel bilgilere yer verilmiş ve işaret dili çalışmalarının tarihsel gelişimine değinilmiştir. TİD üzerine yazılan ilk dilbilgisi kitabı olması nedeniyle bu kitap, işaret dili alanına dilbilim bağlamında bilgisel ve betimsel olarak ciddi katkı sağlayan ve sağlamaya devam edecek olan, bunun yanında, toplumda işaret diline dair farkındalığın daha çok gelişmesine aracı olan değerli bir çalışma ürünüdür.

TANIM

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'nin yayını olan Dilbilim Dergisi, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere yayınlanan, çok dilli bilimsel bir dergidir. 2009 yılında kurulmuştur.

AMAÇ VE KAPSAM

Dilbilim Dergisi, esas olarak sosyal bilimler ve beşeri bilimler alanlarında dilbilim ile ilgili konuların incelendiği, araştırıldığı bir platform sağlar. Derginin amacı dilbilim konusunda kaliteli makaleler yayınlamak alana ilişkin bilgiye katkıda bulunmaktır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur.

Dilbilim Dergisi'nin kapsamı dilbilim, göstergebilim, edebiyat, çeviri çalışmaları ve öğrenme bilimleri ve ilgili alanlardan oluşur. Dergi, Türkçe, Fransızca ve İngilizce araştırma, derleme, kısa bildiri makaleleri yayımlar.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Bilimsel toplantılarda sunulan özet bildiriler, makalede belirtilmesi koşulu ile kaynak olarak kabul edilir. Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve / veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayınlanmasına onay verir.

Makale yayınlanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez. Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.

Açık Erişim İlkesi

Dilbilim Dergisi- Journal of Linguistics dergisinin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

Dilbilim Dergisi- Journal of Linguistics dergisinin makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

Yayın Etiği ve İlkeler

Dilbilim Dergisi- Journal of Linguistics, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/ veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Dilbilim Dergisi- Journal of Linguistics araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.

YAZARLARA BİLGİ

- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, "yöntem" bölümünde katılımcılardan "bilgilendirilmiş onam" alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirilmediği konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda "yazar" yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler "teşekkür / bilgiler" kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Hakem atama konusunda tam yetkiye sahiptir ve dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmacının finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Dil

Türkçe, İngilizce ve Fransızca makaleler yayınlanır. Gönderilen makalelerde makale dilinde öz ve İngilizce öz olmalıdır. Türkçe ve Fransızca makalelerde ayrıca İngilizce geniş özet istenebilir. Ancak makale İngilizce ise, İngilizce geniş özet istenmez.

Yazıların Hazırlanması ve Yazım Kuralları

Aksi belirtilmedikçe gönderilen yazılarla ilgili tüm yazışmalar ilk yazarla yapılacaktır. Makale gönderimi online olarak <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iudilbilim> sayfasından erişilen <http://dergipark.gov.tr/> login üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili detayları içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) Kapak Sayfası; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Yazılar **Makale Şablonu** kullanılarak hazırlanmalıdır. Makale ana metninde, çift taraflı kör hakemlik süreci gereği, yazarın / yazarların kimlik bilgileri yer almamalıdır.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen makale ile birlikte yazar bilgilerini içeren **Kapak Sayfası** gönderilmelidir. Kapak Sayfasında, makalenin başlığı, yazar veya yazarların bağlı oldukları kurum ve unvanları, kendilerine ulaşılabilecek adresler, cep, iş ve faks numaraları, ORCID ve e-posta adresleri yer almalıdır (bkz. Son Kontrol Listesi).
3. Giriş bölümünden önce 180-200 kelimelik çalışmanın kapsamını, amacını, ulaşılan sonuçları ve kullanılan yöntemi kaydeden makale dilinde öz ve İngilizce öz yer almalıdır. Türkçe ve Fransızca makalelerde özlerin yanısıra 600-800 kelimelik İngilizce geniş özet sunulması tercih edilir. Makale İngilizce ise İngilizce geniş özet istenmez. Özlerin altında çalışmanın içeriğini temsil eden, 5'er adet anahtar kelime yer almalıdır.
4. Çalışmaların başlıca şu unsurları içermesi gerekmektedir: Makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler; İngilizce başlık, öz ve anahtar kelimeler; geniş özet, ana metin bölümleri, kaynaklar, tablolar ve şekiller.
5. **Makale Türleri:**

Araştırma Makaleleri: Orijinal araştırma makaleleri derginin kapsamına uygun konularda önemli, özgün bilimsel sonuçlar sunan araştırmaları raporlayan yazılardır. Orijinal araştırma makaleleri, Öz, Anahtar Kelimeler, İngilizce Geniş Özet, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuçlar, Kaynaklar bölümlerinden ve Tablo, Grafik ve Şekillerden oluşur.

Öz: Makale dilinde başlık ve İngilizce başlık öz'lerin üzerinde yer almalıdır. Araştırma yazılarında Türkçe ve İngilizce özler 180-200 kelime arasında olmalı ve çalışmanın amacı, yöntemi, ana bulguları ve sonuçlarını ifade etmelidir. Ayrıca Türkçe ve Fransızca makaleler için özlerden sonra 600-800 kelimelik İngilizce özet sunulması tercih edilir.

Giriş: Giriş bölümünde konunun önemi, tarihçe ve bugüne kadar yapılmış çalışmalar, hipotez ve çalışmanın amacından söz edilmelidir. Hem ana hem de ikincil amaçlar açıkça belirtilmelidir. Sadece gerçekten ilişkili kaynaklar gösterilmeli ve çalışmaya ait veri ya da sonuçlardan söz edilmemelidir. Giriş bölümünün sonunda çalışmanın amacı, araştırma soruları veya hipotezler yazılmalıdır.

Yöntem: Yöntem bölümünde, veri kaynakları, çalışmaya katılanlar, ölçekler, görüşme/değerlendirmeler ve temel ölçümler, yapılan işlemler ve istatistiksel yöntemler yer almalıdır. Yöntem bölümü, sadece çalışmanın planı ya da protokolü yazılırken bilinen bilgileri içermelidir; çalışma sırasında elde edilen tüm bilgiler bulgular kısmında verilmelidir.

Bulgular: Ana bulgular istatistiksel verilerle desteklenmiş olarak eksiksiz verilmeli ve bu bulgular uygun tablo, grafik ve şekillerle görsel olarak da belirtilmelidir. Bulgular yazıda, tablolarda ve şekillerde mantıklı bir sırayla önce en önemli sonuçlar olacak şekilde verilmelidir. Tablo ve şekillerdeki tüm veriyi yazıda vermemeli, sadece önemli noktaları vurgulanmalıdır.

Tartışma: Tartışma bölümünde o çalışmadan elde edilen veriler, kurulan hipotez doğrultusunda hipotezi destekleyen ve desteklemeyen bulgular ve sonuçlar irdelenmeli ve bu bulgu ve sonuçlar literatürde bulunan benzeri çalışmalarla kıyaslanmalı, farklılıklar varsa açıklanmalıdır. Çalışmanın yeni ve önemli yanları ve bunlardan çıkan sonuçları vurgulanmalıdır. Giriş ya da sonuçlar kısmında verilen bilgi ve veriler tekrarlanmamalıdır.

Sonuçlar: Çalışmadan elde edilen sonuçlar belirtilmelidir. Sonuçlar, çalışmanın amaçları ile bağlantılı olmalıdır, ancak veriler tarafından yeterince desteklenmeyen niteliksiz ifadeler ve sonuçlardan kaçınılmalıdır. Yeni hipotezler gerektiğinde belirtilmeli, ancak açıkça tanımlanmalıdır.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler: Metin içinde kullanılan fotoğraf, plân, harita vb. materyallerin ".jpg / .tiff" uzantılı kayıtları gönderilecek dokümanlara eklenmelidir. Bu tür belgelerin baskı tekniğine uygun çözünürlükte (en az 300 piksel) ve sayfa alanını aşmayacak büyüklükte olmasına dikkat edilmelidir. Fotoğraf ve levhaların 10 sayfa aşmamasına dikkat edilmeli ve metin içinde parantezle atıfta bulunulan resim, harita veya diğer ekler makalenin sonuna eklenmelidir.

Derleme: Yazının konusunda birikimi olan ve bu birikimleri uluslararası literatüre yayın ve atıf sayısı olarak yansıtmış uzmanlar tarafından hazırlanmış yazılar değerlendirmeye alınır. Yazarları dergi tarafından da davet edilebilir. Derleme yazısı, başlık, öz, anahtar kelimeler, İngilizce geniş özet (Türkçe makaleler için), ana metin bölümleri ve kaynaklardan oluşmalıdır.

- Referanslar derginin benimsediği American Psychological Association (APA) 6 stiline uygun olarak hazırlanmalıdır.
- Kurallar dâhilinde dergimize yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların her türlü sorumluluğu yazar/yazarlarına aittir.

Referans Stili ve Formatı

Dilbilim Dergisi, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 6. edisyonunu benimser. APA 6. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir.

Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12–13) Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak;

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Türkçe Kitap

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

e) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Bursa: Dora Basım Yayın.

h) Yayımcının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Ankara: Yazar.

Makale

a) Türkçe Makale

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) İngilizce Makale

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atıf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S.J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Olarak Yayınlanmış Makale

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri**a) Türkçe Tezler**

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

b) Ticari Veritabanında Yer Alan Yüksek Lisans Ya da Doktora Tezi

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses. (UMI No. 9943436)

c) Kurumsal Veritabanında Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Yaylalı-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

d) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

e) Dissertations Abstracts International'da Yer Alan Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

f) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B. & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

g) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

h) Düzenli Olarak Online Yayımlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

i) Kitap Şeklinde Yayımlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoglu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140) . Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

j) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi*. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketicuyu bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). *Runaways* [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). *Galata Kulesi. İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- ✓ Makalenin türünün belirtilmiş olduğu
- ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu
- ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi varsa, bunun belirtildiği
- ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
- ✓ Referansların derginin benimsediği APA 6 edisyonuna uygun olarak düzenlendiği
- ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
  - ✓ Makalenin kategorisi
  - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
  - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
  - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
  - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
  - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
  - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
  - ✓ Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almamış olması gerekir.
  - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
  - ✓ Öz: 180-200 kelime
  - ✓ Anahtar Kelimeler: 5 adet makale dilinde ve 5 adet İngilizce
  - ✓ Makale ana metin bölümleri
  - ✓ Kaynaklar
  - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

DESCRIPTION

Journal of Linguistics which is the official publication of Istanbul University, Faculty of Letters is an open access, peer-reviewed, multilingual, scholarly and international journal published biannually. It was founded in 2009

AIM AND SCOPE

Journal of Linguistics provides a forum for studies exploring issues related to linguistics in the fields of social sciences and humanities. Journal aims to contribute to the scientific knowledge in linguistics by publishing high quality articles. The target group of the Journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies, and institutions.

The scope of Journal of Linguistics includes linguistics, semiotics, literature, translation studies and learning sciences.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The subjects covered in the manuscripts submitted to the journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and gives green light for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims. Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the journal requires written permission of all declared authors. Refused manuscripts and graphics are not returned to the author.

Open Access Statement

Journal of Linguistics –Dilbilim Dergisi is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes,

users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Journal of Linguistics –Dilbilim Dergisi are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

Publication Ethics and Publication Malpractice Statement

Journal of Linguistics –Dilbilim Dergisi is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publisher) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Journal of Linguistics –Dilbilim Dergisi adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.

INFORMATION FOR AUTHORS

- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

INFORMATION FOR AUTHORS

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication. He/She must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers. Only he has the full authority to assign a reviewer and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Language

Articles in Turkish, English and French are published. Submitted manuscript must include an abstract both in the article language and in English, and an extended abstract in English is preferred for articles in Turkish and French.

Manuscript Organization and Submission

All correspondence will be sent to the first-named author unless otherwise specified. Manuscript is to be submitted online via <http://dergipark.gov.tr/login> that can be accessed at <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iudilbilim> and it must be accompanied by a Title Page specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). Manuscripts should be prepared in Microsoft Word 2003 and upper versions. In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. Manuscripts should be prepared using the Article Template. Due to double blind peer review, manuscript file must not include any information about the author.
2. A title page including author information must be submitted together with the manuscript. The title page is to include fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, ORCID, postal address, phone, mobile phone and fax number of the author(s) (see The Submission Checklist).
3. Before the introduction part, there should be an abstract of 180-200 words both in the language of the article and in English. An extended abstract in English between 600-800 words, summarizing the scope, the purpose, the results of the study and the methodology used is preferred to be included following the abstracts for articles in Turkish and French. If the manuscript is in English, extended abstract is not required. Underneath the abstracts, 5 keywords that inform the reader about the content of the study should be specified in the language of the article and in English.
4. The manuscripts should contain mainly these components: title, abstract and keywords; extended abstract, sections, references, tables and figures.

5. Article Types

Research Article: Original research articles report substantial and original scientific results within the journal scope. Original research articles are comprised of Abstract, Key Words, Introduction, Methods, Results, Discussion, Conclusion, References and Figures, Tables and Graphics.

Abstract: The abstracts in the language of the article and in English must be between 180- 200 words and state aim, method, result and conclusions of the study. If the article is in Turkish or French an extended abstract of 600-800 words in English is preferred to be included as well following the abstracts.

Introduction: This section must contain a clear statement of the general and specific objectives as well as the hypotheses which the work is designed to test. It should also give a brief account of the reported literature. It should clearly state the primary and secondary purposes of the article. Only, the actual references related with the issues have to be indicated and data or findings related with the current study must not be included in this section.

Methods: This section must contain explicit, concise descriptions of all procedures, materials and methods (i.e. data sources, participants, scales, interviews/reviews, basic measurements, applications, statistical methods) used in the investigation to enable the reader to judge their accuracy, reproducibility, etc. This section should include the known findings at the beginning of the study and the findings during the study must be reported in results section.

Results: The results should be presented in logical sequence in the text, tables, and figures, giving the main or most important findings first. The all the data in the tables or figures should not be repeated in the text; only the most important observations must be emphasized or summarized..

Discussion: The findings of the study, the findings and results which support or do not support the hypothesis of the study should be discussed, results should be compared and contrasted with findings of other studies in the literature and the different findings from other studies should be explained. The new and important aspects of the study and the conclusions that follow from them should be emphasized. The data or other information given in the Introduction or the Results section should not be repeated in detail.

Conclusions: Conclusions derived from the study should be stated.. The conclusions should be linked with the goals of the study but unqualified statements and conclusions not adequately supported by the data should be avoided. New hypotheses should be stated when warranted, but should be labeled clearly as such.

Figures, Tables and Graphics: Figures, tables and graphics materials should be “.jpg, .tiff or .jpeg” format and they should be submitted with the article. These materials should be min. 300 pixels and they must not be bigger than page size. The illustrations should not exceed 10 pages. All illustrations should be labelled and a list of figures with captions, legends, and credits should be provided on a separate page.

Review Article: Reviews prepared by authors who have extensive knowledge on a particular field and whose scientific background has been translated into a high volume of publications with a high citation potential are welcomed. These authors may even be invited by the journal. Review article should contain title, abstract and keywords; body text with sections, and references.

6. References should be in accordance with American Psychological Association (APA) style 6th Edition.
7. Authors are responsible for all statements made in their work submitted to the journal for publication.

REFERENCES

Reference Style and Format

Journal of Linguistics –Dilbilim Dergisi complies with APA (American Psychological Association) style 6th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (6th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Accuracy of citation is the author's responsibility. All references should be cited in text. Reference list must be in alphabetical order. Type references in the style shown below.

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis.

If more than one citation is made within the same paranthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayıner & Demirci, 2007)

Citation with three, four, five authors;

First citation in the text: (Ailen, Ciembrune, & Welch, 2000) Subsequent citations in the text: (Ailen et al., 2000)

Citations with more than six authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types

Book

a) Turkish Book

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. Ankara, Turkey: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İstanbul, Turkey: İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. İstanbul, Turkey: Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Ankara, Turkey: Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Bursa, Turkey: Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article

a) Turkish Article

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than Seven Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26-38. Retrieved from <http://cjunr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S.J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding**a) Dissertation/Thesis from a Commercial Database**

Van Brunt, D. (1997). *Networked consumer health information systems* (Doctoral dissertation). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 9943436)

b) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Yaylali-Yıldız, B. (2014). *University campuses as places of potential publicness: Exploring the political, social and cultural practices in Ege University* (Doctoral dissertation). Retrieved from Retrieved from: <http://library.iyte.edu.tr/tr/hizli-erisim/iyte-tez-portali>

c) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* (Doctoral dissertation, University of California, Berkeley). Retrieved from <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

d) Dissertation/Thesis abstracted in Dissertations Abstracts International

Appelbaum, L. G. (2005). Three studies of human information processing: Texture amplification, motion representation, and figure-ground segregation. *Dissertation Abstracts International: Section B. Sciences and Engineering*, 65(10), 5428.

e) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

f) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

g) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

h) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

i) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure.(1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *inFact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- ✓ Confirm that the category of the manuscript is specified.
- ✓ Confirm that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
- ✓ Confirm that disclosure of any commercial or financial involvement is provided.
- ✓ Confirm that last control for fluent English was done.
- ✓ Confirm that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
- ✓ Confirm that the references cited in the text and listed in the references section are in with APA 6th.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
  - ✓ The category of the manuscript
  - ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
  - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
  - ✓ ORCIDs of all authors.
  - ✓ Grant support (if exists)
  - ✓ Conflict of interest (if exists)
  - ✓ Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
  - ✓ Important: Please avoid mentioning the the author (s) names in the manuscript
  - ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
  - ✓ Abstract (180-200 words)
  - ✓ Key words: 5 words
  - ✓ Body text sections
  - ✓ References
  - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

Istanbul University
İstanbul Üniversitesi

Journal name: Journal of Linguistics
Dergi Adı: Dilbilim Dergisi

Copyright Agreement Form
Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author Sorumlu Yazar	
Title of Manuscript Makalenin Başlığı	
Acceptance date Kabul Tarihi	
List of authors Yazarların Listesi	

Sıra No	Name - Surname Adı-Soyadı	E-mail E-Posta	Signature İmza	Date Tarih
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.) Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.)	
--	--

Responsible/Corresponding Author:
Sorumlu Yazar:

University/company/institution	Çalıştığı kurum
Address	Posta adresi
E-mail	E-posta
Phone; mobile phone	Telefon no; GSM no

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights; to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations, the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını,
Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını,
Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler.
Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanımda her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret demeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır.
Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeyen makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nce saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya yapılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; Sorumlu Yazar;	Signature / İmza	Date / Tarih
		...../...../.....